

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN NEDENLERİ
VE EDİRNE CEZA MAHKEMELERİNDE
AÇILAN DAVALARIN BU YÖNDEN İNCELENMESİ**

Onur ÇOĞAN

**DİSİPLİNLERARASI ADLİ TIP ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof.Dr. Hayati HAZIR**

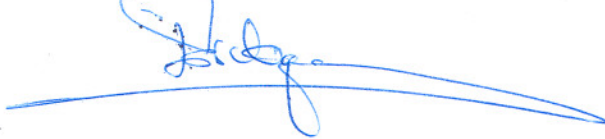
2006 – ANKARA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Disiplinlerarası Adli Tıp Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
çevresinde yürütülmüş olan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 29/09/2006

Prof. Dr. Hayati HAZIR
Gazi Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Gazi Üniversitesi
Raportör

Prof. Dr. Tülin SÖYLEMEZOĞLU
Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa YILDIZ
Gazi Üniversitesi

Yard. Doç. Dr. Birol DEMİREL
Gazi Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	v
Kısaltmalar	vi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Çocuk ve Çocuk Suçluluğu Kavramı	3
2.1.1. Çocuk Kavramı	3
2.1.2. Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı	5
2.1.2.1. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı	7
2.1.2.2. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı	11
2.1.2.3. Karşılaştırmalı Hukukta Yaş Grupları	14
2.1.3. Çocuk Suçluluğu Kavramı	15
2.1.3.1. Suç Kavramı	15
2.1.3.2. Çocuk Suçluluğunun Tayini	17
2.1.3.3. Uluslararası Alanda Çocuk Suçluluğunun Görünümü	20
2.1.3.4. Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Görünümü	22
2.2. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	30
2.2.1. Genel Olarak	30
2.2.2. Bireysel (Kişisel) Nedenler	32
2.2.3. Çevresel (Sosyal) Nedenler	35
2.2.3.1. Aile Çevresi	37
2.2.3.2. Okul Çevresi	44
2.2.3.3. Boş Zamanların Değerlendirildiği Çevre ve Arkadaş Grubu	49
2.2.3.4. İş Çevresi	51
2.2.3.5. Kentsel Nedenler	54
2.3. Suça Yönelmiş Çocukların Yargılanması	62
2.3.1. Genel Olarak	62
2.3.2. Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri	64
2.3.3. Mahkemelerin Yapısı	65
2.3.4. Mahkemelerin Görev ve Yetkileri	65
2.3.5. Cezai Sorumluluk Yaşı ve Çocuklara Uygulanacak Tedbirler	66
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	70
4. BULGULAR.....	71
4.1. Yıllara Göre Açılan Dava Sayısı	71
4.2. Mahkemelere Göre Açılan Dava Sayısı	73
4.3. Dava Dosyalarının Sanık Sayısına Göre Dağılımı	74
4.4. Sanıkların Yaşlarına Göre Dağılımı	75

4.5. Sanıkların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	76
4.6. Sanıkların Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımı	76
4.7. Sanıkların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	77
4.8. Sanıkların İkametgah ve Nüfusa Kayıtlı Oldukları Yerlerle Göre Dağılımı.....	78
4.9. Sanıkların Sabıka Durumlarına Göre Dağılımı	81
4.10. Sanıkların Mesleklerine Göre Dağılımı	82
4.11. Sanıkların İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı	83
4.12. Sanıkların Suçun İşlenmesinden Sonraki Savunmalarına Göre Dağılımı	86
4.13. Mahkemelerdeki Dava Dosyalarının Yargılama Süresine Göre Dağılımı	86
4.14. Mahkemeler Tarafından Verilen Karar Türlerine Göre Dağılımı.....	87
4.15. Mahkumiyet Kararlarının Ceza Türlerine Göre Dağılımı	88
4.16. Hakkında Emniyet Tedbiri Uygulanan Sanık Sayısı.....	88
5. TARTIŞMA.....	89
6. SONUÇ.....	98
ÖZET.....	100
SUMMARY.....	101
KAYNAKLAR.....	102
ÖZGEÇMİŞ.....	105

ÖNSÖZ

Edirne’de yargılama faaliyeti yürüten bir görevli olarak görev yaptığımız 4 yıllık süre içerisinde sanık olarak yargılanmak üzere mahkeme önüne gelen geleceğimizin garantisi, varlığımızı sürdürecektir neslimizin mirasçıları olan çocuklarımızın durumu, bir ebeveyn olarak bizi derinden etkilemiş ve tez ile ilgili araştırmayı bu alanda yapmamıza neden olmuştur.

Bu araştırma; yaklaşık bir yıllık bir süreyi kapsayan çalışmanın neticesinde, bir çok kişinin yardımı ve desteği ile tamamlanabilmiştir.

Öncelikle bu çalışmamızda danışmanlık yaparak her türlü yardım ve desteği esirgemeyen Sayın Prof.Dr. Hayati HAZIR’a,

Yüksek lisans öğrenimimiz süresince yardımları ile bize destek veren Sayın Prof.Dr. Tülin SÖYLEMEZOĞLU’na

Materyal toplama aşamasında tüm kolaylığı sağlayan Edirne Ceza Mahkemelerinin değerli Hakimleri Menderes YILMAZ, Mehmet Sami HAZNEDAR, Selma KORKMAZ ve Ahmet DUYMAZ ile Edirne Ağır Ceza Mahkemesi Başkanları Halil UÇAR ve Tayyip ÖZDURMAZ’a, Edirne Cumhuriyet Savcıları Reşat Uğur SOYSAL ve Dursun ÇAKIL’a ve mahkeme kalemi personellerine,

Sonsuz desteği için sevgili Eşime,

Materyal toplama, düzeltme, çeviri ve yazım aşamalarındaki emek ve destekleri için değerli dostum İbrahim SARITAŞ’a, İngilizce öğretmeni Ercan BAYRAKÇI’ya ve özellikle değerli meslektaşım Ali OKUMUŞ’a

Ayrıca tüm çalışma aşamalarında maddi ve manevi yardımları ile güç veren ve emeği geçen herkese destek ve sabırları için sonsuz teşekkür ederim.

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇMK	Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
md.	madde
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire

1. GİRİŞ

Toplumun en küçük bireyi olan ve temel yapısını oluşturan çocukların, iyi bir şekilde yetiştirilmesi ve dış etkenlerden korunması toplumun geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumun sağlam temeller üzerinde ileriye yönelik gelişimi, toplumun özünü oluşturan çocukların gelişimi, eğitimi ve korunması ile ilgilidir (Sevük, 1998, s.:1). İnsanların üzerinde ittifakla anlaştıkları tek konu ise çocukların toplumun geleceği olduğu gerçeğidir.

Bütün toplumlar varlıklarını korumak ve devam ettirmek istegindedirler. Bu sebeple toplumlar, kendilerini oluşturan yapı içerisinde varlıklarını tehlikeye sokan eylemlerle karşılaşmışlarında, bu eylemleri cezalandırma yolunu seçerler. Bu yönü ile ceza, toplumun düzenini bozan davranışların bir daha yaşanmaması veya en az seviyede karşılanması için yazılı ve yazısız kurallarla önceden belirlenmiş yaptırımlar, suç da kısaca, cezalandırılmış davranıştır.

Tarih boyunca tüm toplumlarda suç kavramı, sosyal bir gerçeklik olarak varlığını korumuş, toplumsal gelişim ve değişimle birlikte suçların algılanış biçimleri, suç türleri, suç işleyen bireye karşı gösterilecek tavır ve yaklaşımlarda değişmiştir. Geçmiş iyi bir şekilde incelendiği takdirde, bir çok suçlunun suç işlemeye daha küçük yaşlardan başladığı ve bu şekilde zaman içerisinde elde edilen tecrübelerle gerçek suçlu tiplerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Toplumdaki suç olgusunun tamamen ortadan kaldırılması mümkün bulunmamakla birlikte suçluluk ve suçlularla mücadele edebilmenin ve bunu azaltabilmenin başlıca çaresi çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda toplumun geleceğini emanet edeceği çocukların, suça yönelmesinde hangi nedenlerin etkili olduğunun tespiti önem arz etmektedir.

Psikolojik ve fizyolojik gelişimini tamamlamamış küçüklerin işlediği suçlar ile yetişkinlerin işlemiş olduğu suçlar, dış görünüşleri itibariyle aynı olsa dahi, onları suç işlemeye yöneltten veya onlara suç işleyen nedenler çok çeşitlidir. Kişisel ve sosyal nedenlerin yanı sıra birçok kuvvetli yada zayıf neden birleşerek çocukları suça sürüklemektedir.

Yapılan bu çalışmada; öncelikle çocukları suç işlemeye yönelten nedenler ulusal ve uluslararası düzeyde, değişik zamanlarda ve çeşitli şekillerde yapılmış inceleme ve araştırma sonuçlarından yararlanılarak belirlenmeye çalışılmış, bu kapsamda Edirne Ceza Mahkemelerine 2000-2004 yılları arasında açılan toplam 1191 dava dosyası yargılamanın başlangıcından bu sürecin sonuna kadar incelenmiş ve elde edilen veriler çizelgelere aktararak lokal bir çalışmadan genel sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Bununla birlikte Edirne’de yargılama faaliyeti yürüten ceza mahkemelerinin tümüne açılan yıllık dava sayısının beş binin üzerinde olması, sanık sayısının ise dokuz binin üzerinde bulunması nedeniyle mahkemelere açılan dava sayısının fazlalığı, karara bağlanan dava dosyalarının ise bir kısmının temyiz incelemesinde bulunması araştırmanın belirli yıllarla sınırlı tutulmasını gerektirmiş ve inceleme 2000-2004 yılları arasında açılan dava dosyaları ile sınırlı tutularak, bu yıllar arasında açılan davalarda yargılanan çocuklarla ilgili inceleme ve değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada, araştırmanın temelini oluşturan Edirne Ceza Mahkemelerine 2000-2004 yılları arasında açılan davalarla ilgili incelenen her dosya için matbu formlar hazırlanarak , çocuk suçluluğu ve nedenleri ile ilgili değerlendirme kriteri olarak ele aldığımız konularda dava dosyalarındaki veriler bu formlara aktarılmış, bu matbu formlar vasıtası ile elde edilen çıkarımlar, genel bilgi kısmındaki araştırmalarla birlikte değerlendirilerek bu şekildeki lokal bir çalışmadan Edirne Ceza Mahkemelerinde açılan davalarda çocuk suçluluğunun nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocuk ve Çocuk Suçluluğu Kavramı

2.1.1. Çocuk Kavramı

Çocuk gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış “reşit” sayılmayan küçük yurttıştır (Yörükoğlu, 1997). Sözlük anlamında “insan yavrusu” olarak tanımlanan çocuk büyük insanın küçüğü değil, başka bir varlık ayrı bir dünyadır (Sevük, 1998, s.:1). Biyolojik olarak ise çocuk, ergenlik çağından önceki birey olarak düşünülebilir. Bir diğer tanıma göre ise çocuk, gelişim dönemlerini yaşayan, toplumsal anlamda birey olmaya hazırlanan ve bu nedenle sorunlar ve karmaşalarla yüklü 18 yaşından küçük bireylerdir (Uluğtekin, 1991). Ancak çocukluk üst sınırı belirsiz bir çağdır.

Gelişim psikolojisi açısından çocukluk, 14 yaşlarına kadar ki süreyi kapsar. Bu yaştan sonra ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte psikolojik açıdan çocukluk sonlanmıştır (Polat, 2000, s.:400).

Çocukluğun tarihsel gelişimine baktığımızda, Eski Yunan ve Roma Medeniyetlerinde çocuğun yaşayıp yaşamayacağına karar verme yetkisinin babaya ait olduğu görülmektedir. O dönemin düşünürleri Aristo ve Plato da, çocuğun bir eşya gibi babanın mülkiyetinde olmasını kabul etmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise özellikle Hıristiyanlığın kabulüyle çocuk, tanrının ve devletin malı olarak kabul edilmeye başlanmış, özellikle savaşların yoğun olduğu bu dönemlerde çocukların asker olarak kullanıldığı görülmüştür. 16. yüzyıla kadar 6 yaş sınır kabul edilmiş; bu yaşın altındaki çocuklar, “çocuk” kategorisinde değerlendirilmiş, daha büyükler ise farklı kavramlarla nitelendirilmişlerdir. Çocukluğun ayrı bir dönem olarak kabul edildiği yıllar 1600-1700’lü yıllardır. Bu yıllardan itibaren artık çocuk yetişkinin minyatür bir kopyası olarak değil, erişkin konumunun dışında bir durumda değerlendirilmeye başlanmıştır (Kerem, 2005).

İnsan doğumundan ölümüne kadar çocukluk, ergenlik (gençlik), olgunluk, yaşlılık gibi belirli dönemler içinde gelişir. Doğumla başlayan ve erişkinlik dönemine kadar süren gelişim ve olgunlaşma süreci, “Çocukluk Dönemi” olarak adlandırılmaktadır. Çocuk Hakları

Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre “Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklinde genel tanımı yapılan “çocukluk” kavramı üzerinde çeşitli görüşler vardır (Polat, 2000, s.:400).

Çocukluk döneminin tam olarak hangi yaş dönemine karşılık geldiği ile ilgili evrensel bir kabul bulunmamaktadır. Eğitimciler, sağlıkçılar, hukukçular farklı farklı dönemleri çocukluk olarak tanımlamaktadırlar. Bu dönemler ülkeler arasında da farklılık göstermektedir (Çelik, 2005). Kimi toplumlarda yaş faktörünün dikkate alındığı, kimi toplumlarda yasal, biyolojik ve geleneksel ölçütlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu yaş tam olarak saptamak mümkün değildir (Sevük, 1998, s.:1).

Bedensel ve zihinsel gelişme ölçü olarak alınınca ergenlik belirtilerinin başlamasıyla çocukluktan gençliğe adım atılır (Yörükoğlu, 1997). Gençlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 1994). Genellikle ilk ergenlik belirtileri ile başlayan gençlik çağı büyümenin durmasına kadar sürer ve 12-21 yaşlarını kapsar. Gençlik çağının tanımı, bedensel ve cinsel gelişmeye göre yapılıncaya başlangıçta bitişte belirsiz olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Örgütü'ne göre “Genç, 15 ile 25 yaşları arasında öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, gençlik kimine göre bir geçiş dönemi, kimine göre çocuklukla erişkinliği bağlayan bir köprüdür. Kimine göre de bir gelişme basamağı, erişkinliğe hazırlık yıllarıdır (Yörükoğlu, 2000, s.:25)

Genel olarak 12 yaşından itibaren çocukluğun sona erip ergenliğin başladığı kabul edilirse, suç işleyen çocukların önemli bir bölümünün fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişim özellikleri açısından genç oldukları ortaya çıkar. Başka bir deyişle ceza hukuku açısından çocuk sayılan kişiler, gelişim psikolojisi açısından çocuk değil gençtirler (Sevük, 1998, s.:2).

Yapılan tüm tanımlamalar, psikolojik ve biyolojik yaklaşımlardır. Ancak “çocuk suçluluğu” kavramı söz konusu olduğunda, psikolojik anlamdaki çocuk kavramı ile ergen kavramı bir araya gelmektedir (Polat, 2000, s.:401).

2.1.2. Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı

Hukuk düzeni, insanı hak sahibi olmaya ve borç yüklenmeye yetenekli bir varlık olarak kabul eder. Hukuk düzeni insanın varlığını doğumla birlikte tanımıştır. Buna rağmen belirli bir yaşa kadar yaptığı davranışlardan dolayı kişiyi sorumlu tutmamakta, bu yaşı geçtikten sonra kişinin sorumluluğu doğmaktadır. Bu da küçüğün yaptığı işlemlerin neticelerini kavrayabilmesi yani temyiz kudretine (ayırt etme gücü) sahip olmasıyla mümkündür (Akıncı ve Atakan, 1968, s.:7).

Çocuk hukuku bakımından “çocuk” tanımının yapılabilmesi için ömrünün hangi bölümünün çocukluk devresi olarak kabul edildiğinin tespiti gerekmektedir. Bunun için de çocukluk yaşının ne zaman bittiği problemi ortaya çıkar (Sevük, 1998, s.:1). Hukuki açıdan “çocuk” sözcüğüyle henüz reşit olmamış ergenler, 11-18 yaş grubu kastedilmektedir.

Gelişen bir insan yavrusu olarak tanımlanan çocuğun, hukuk sisteminde erişkin bir insan oluncaya kadar yapacağı bazı davranışlara ve işlemlere hukuki sonuçlar bağlanmaktadır. Küçüklerin hukuk sisteminde bir yer edinmeleri ise kendilerini sorumluluk altına sokan davranışlar yapmaları ile mümkündür.

Sorumluluğun hukuki ve cezai olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Hukuki sorumluluk türü de iki şekilde görünmektedir. Bunlar; hak ehliyeti ve fiil ehliyetidir. Sağ doğan her insan hak ehliyetine sahiptir ve hak ehliyetinde yaş, cinsiyet, uyruk gibi özellikler önem taşımaz. Hak ehliyetine sahip olan kişi bizzat hareket edebilme yeteneğine (fiil ehliyetine) sahip değilse, temsilci vasıtası ile bu işlemi yapar.

Kişinin kendi fiili ile hak sahibi olması ve borç yüklenebilmesine ise fiil ehliyeti demektir. Kişinin fiil ehliyetine sahip olabilmesi için mümeyyiz ve reşit olması gerekmektedir.

Çocuklar hukuki açıdan belirli haklara sahip olmakla birlikte, sahip olduğu bu hakları kullanabilmesi ve kendini borç altına sokan işlemleri yapabilmesi fiil ehliyetinin varlığına bağlıdır. Fiil ehliyetine sahip olabilmesi için ise yaptığı işlemin sonuçlarını kavrayabilmesi (mümeyyiz olması) ve belirli bir yaşa gelmesi (reşit olması) gerekmektedir. Bu yaş ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Ülkemiz açısından çocuğun hukuki sorumluluğunu gerektiren böyle bir işlem yapabilmesi 18 yaşını doldurmasına bağlıdır. Bu yaşta olmayan küçüklerin yapacağı işlemleri onlar adına fiil ehliyetine sahip temsilcileri yapmaktadırlar. Örneğin; hak ehliyetine sahip olduğu için miras yoluyla kendisine geçen bir malın maliki olabilen çocuk, bu malı tapuda devretmek veya satış yoluyla devredebilmek için fiil ehliyetine sahip temsilciye (veli veya vasi) ihtiyacı vardır.

Hukuki sorumlulukta kişilerin hak ve yükümlülükleri gösterilmekte ve düzenlenmektedir. Cezai sorumlulukta ise bu hak ve yükümlülüklerin yanına bir takım yaptırımlarda eklenmektedir.

Kişinin ceza sorumluluğunun esası ise irade hürriyetine dayanan kusurdur. Kişi toplumun bir üyesi olarak hukuk tarafından toplum düzenini bozucu, suç sayılan ve yaptırıma bağlanan fiillerden sorumludur. Ancak suç işleyin kişinin iradesinin serbest olması, temyiz kudretine sahip bulunması gerekir. Temyiz kudreti, iyiyi kötüden ayırabilmek ve buna göre davranabilmek yeteneğidir. Eğer kişide temyiz kudreti yoksa veya iradesi serbest değilse kural olarak sorumluluk alamaz. Kişide temyiz kudreti varsa yada iradesi serbestse bunların derecesine göre sorumluluğu tam veya sınırlı olarak bulunmaktadır.

Çocukların ceza sorumluluğu, onun suçu işlediği sıradaki ahlaki ve ruhi olgunluğuna bağlanmıştır. Söz konusu olgunluk adı geçen eyleminin haksız niteliğini anlaması ve buna göre hareket edebilmesi için yeterli ise ceza sorumluluğu var olacaktır. Yani, sorumluluğun esası, çocuğun eyleminin haksız niteliğini anlaması ve buna göre hareket edebilmesi yeteneğine sahip olmasıdır; bu yeteneğin varlığı ise çocuğun suçu işlediği sırada ahlaki ve ruhi olgunluğa sahip olup olmadığının tayini suretiyle belirlenecektir (Sevük, 1998, s.:9).

Ceza hukukundaki “yaş” özel hukuktaki rüşt yaşından, suç vakiasının gösterdiği özelliğe binaen ayrılmaktadır (Gölcüklü, 1962, s.:5). Cezai sorumluluk asgari yaş sınırı, tarih ve kültüre göre değişmektedir. Bu konudaki modern yaklaşım, çocuğun cezai

sorumluluğunun gerektiği ahlaki ve psikolojik unsurlara uyumlu olarak yaşayıp yaşamayacağıdır (Sevük, 1998, s.:3).

Ceza hukuku açısından çocuk, belli bir yaşı altında olan kişidir. Bu yaş sınırı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte 18 ile 21 yaş arasında olduğu görülmektedir. Bu nedenle batı dillerinde “çocuk suçluluğu” terimi değil “genç suçluluğu” terimi kullanılmaktadır. Bu terim çocukluk döneminin ve ergenlik döneminin bir kısmını içermektedir (Doğan, 1990 s.:171).

2.1.2.1. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı

Türk hukukunda çocuğun sorumluluğunu düzenleyen başlıca kanunlar 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Bunun yanında çocuklarla ilgili düzenleme getiren belli başlı özel ve genel kanunlarda mevcuttur.

- **Türk Medeni Hukukunda Çocuk:** Türk medeni hukukunda çocuğun hukuki durumunu tespit edebilmek için öncelikle Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmiş olan hak ve fiil ehliyetleri açısından durumun aydınlatılması gerekmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nun 8. maddesinde “Her insanın hak ehliyeti vardır, buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.” denilmektedir. Medeni Kanunumuz her kişinin hak ehliyetine sahip olduğunu vurgularken bunun için sağ olarak doğma şartını aramıştır. Yine Türk Medeni Kanunu'na göre kişilik sağ olarak doğmak şartı ile ana rahmine düşme anından itibaren başlar. Çeşitli hukuk sistemleri bazı farklılıklarla aynı esası kabul etmiştir (Çelikel, 1997, s.:176).

TMK'nın 9. maddesine göre “Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edebilir ve borç altına girebilir.” Fiil ehliyeti olarak ta adlandırılan medeni hakları kullanma ehliyeti, kişinin hukuki sonuç doğuran hukuki muamelelerde bulunma ehliyetidir. TMK fiil ehliyeti için ayırt etme gücüne (temyiz kudreti) sahip olma, kısıtlı olmama ve ergin

olma şartını aramıştır. Bu şartlar bütün hukuk sistemlerinde aranmış ise de erginlik yaşı, ehliyeti kısıtlı kişilerin fiili ehliyeti gibi konular farklılık göstermektedir.

Ayırt etme gücüne (temyiz kudreti) sahip olan fakat hacir altına alınmış bulunan kişiler ile küçüklerin fiil ehliyetleri kısıtlanmış olduğu için kanuni mümessillerinin rızası olmadan hukuki muamele yapamazlar.

Buna göre hukukumuzda çocuğun hukuki sorumluluğunun doğabilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir. Ayırt etme gücü, iyiyi kötüden ayırabilmek ve buna göre davranabilmek yeteneğidir.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere ayırt etme gücüne sahip olma yaşını tespit etmek tam anlamıyla mümkün olamamakla birlikte genellikle kızlarda 13, erkeklerde ise 14 olduğu kabul edilmektedir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin hukuki sorumlulukları bulunmamaktadır. Ayırt etme gücüne sahip küçüğün ise sınırlı bir sorumluluk altına girmesine imkan verilmektedir. Bu durumda küçük için, şahsına sıkı sıkıya bağlı işlemleri yapabilmesi mümkün olmakta, diğer borçlandırıcı işlemler için ise kanuni temsilcisinin iznine ihtiyaç duyulmaktadır. Hukukumuzda buna “sınırlı ehliyet” adı verilmektedir.

Hukukumuzda göre, çocuğun tam bir hukuki ehliyete sahip olması ancak reşit olmasına bağlanmaktadır. Bu da 18 yaşın doldurulmasıyla mümkündür. 18 yaşını dolduran kişi hukukumuzda “tam ehliyetli” olarak adlandırılmakta, hak ve borçlara ehil bir kişi olarak kabul edilmektedir.

- Türk Ceza Hukukunda Çocuk: Türk ceza hukukunda çocuk ile ilgili düzenlemeler başlıca Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu’nda yer almaktadır.

“Küçüklük”, “ehliyetsizlik”, “çocukluk” olarak ta kullanılan “yaş küçüklüğü” Türk ceza hukukunda tüm diğer faktörler gibi (akıl hastalığı, sağır dilsizlik, zeka geriliği) kişinin işlediği suçta karşı, isnat yeteneğini, kusurluluğunu ve ceza sorumluluğunu etkileyen en önemli faktörlerdendir (Polat, 2000, s..409).

Türk ceza hukuku sisteminde çocukla ilgili farklı kavramlar kullanılmıştır. Buna göre 01.06.2005 tarihinde yürürlükten kalkan 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53 ve 54. maddelerinde "çocuk" ve "küçük" kavramları kullanılmış, yine aynı tarihte yürürlükten kalkan 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun 375. maddesi 15 yaşını henüz bitirmemiş olan çocuklara ait duruşmaların gizli olması gerektiğini düzenleyerek 15 yaş altını çocuk olarak tanımlamıştır. 15.07.2005 tarihinde yürürlükten kalkan 2253 Sayılı Çocuk Mahkemeleri Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 41. maddesinde ise "küçük" deyimini 15 yaşını bitirmemiş olanları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Kanunlardaki bu kavramların yanı sıra doktrinde çocuk kavramı ile ilgili açıklamalarda, 11 yaşını henüz bitirmemiş olanlara çocuk, 11-15 yaşında olanlara küçük, nihayet 15-18 yaşında olanlara da genç demektir.

Türk hukuk sisteminde suça yönelmiş çocuk, yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan bir davranış ortaya koyan 18 yaşını doldurmamış kişidir. Ancak çocuk açısından belirlenen cezai sorumluluk yaşı 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da değişik gruplandırılmalarına tabi tutulmuştur. Buna göre 765 Sayılı TCK'da 0-11, 11-15 ve 15-18 olmak üzere üç yaş grubu öngörülmüşken, 2253 Sayılı ÇMK'da 0-11 ve 11-15 olmak üzere iki yaş grubu düzenlenmiş (Sevük, 1998, s.:3). Bununla birlikte 30.07.2003 tarihinde yürürlüğe giren ve 2253 Sayılı ÇMK'da değişiklik yapan 4963 Sayılı Kanun ile söz konusu farklılık giderilmeye çalışılmış ve 15-18 yaş grubundaki çocuklarında çocuk mahkemelerinde yargılanması sağlanmıştır. Ancak yine 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5252 Sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 11. maddesiyle 2253 Sayılı ÇMK'nın çeşitli maddelerinde geçen "11 yaş" deyimini "12 yaş" şeklinde değiştirilerek sorumsuzluk yaşı 0-11'den 12'ye yükseltilmiş, buna karşın 765 Sayılı TCK'da ise buna paralel bir değişiklik yapılmamıştır.

Çocuk sorumluluk yaşı ile ilgili Türk ceza hukuk sistemindeki durum bu şekilde iken 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu ile 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve bu kanunun sistematik yapısı tamamen değiştirilmiştir. Bu çerçevede 5237 Sayılı TCK'nın 31. maddesinde 765 Sayılı TCK'da olduğu gibi çocukların sorumluluk yaşı ile ilgili üç yaş grubu belirlenmiş, ancak bu yasa mutlak sorumsuzluk yaşı 12 olarak yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; yaş küçüklüğü konusunda birinci aşama "ehliyetsizlik" (TCK 31/1. madde) aşaması, ikinci aşama "tam

olmayan ehliyet” (TCK 31/2. madde) aşaması, üçüncü aşama ise “ehliyet” (TCK 31/3. madde) aşamasıdır.

- Ehliyetsizlik aşaması: Suç oluşturan fiili işlediği sırada henüz 12 yaşını bitirmemiş olan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamayacaktır, ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir. Fiili işlediği sırada henüz 12 yaşını bitirmemiş olması, çocuk açısından kusurluluğu mutlak surette ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edilmiştir (5237 Sayılı TCK 31/1 md.).

- Tam olmayan ehliyet aşaması: Suç oluşturan fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğunun olmadığı kabul edilmiştir. Bu grup yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olup olmadığı, çocuk hâkimi tarafından tespit edilecek, kusur yeteneği bulunmayan yaş küçüğü hakkında ceza tertibine yer olmadığına karar verilecektir. Ancak bu kişiler hakkında koruyucu, eğitici ve yeniden topluma kazandırıcı nitelikte güvenlik tedbirlerine hükmedilecektir. Buna karşın işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığına sahip kişiler hakkında ise indirilmiş cezaya hükmolunacaktır (5237 Sayılı TCK 31/2 md.).

- Ehliyet aşaması: Suç oluşturan fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ve fakat henüz 18 yaşını tamamlamamış gençler, normal koşullarda, gerçekleştirdikleri davranışların hukukî anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olmakla birlikte, bu kişilerin davranışlarını yönlendirme yetenekleri yeterince gelişmemiş olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle azalmış kusur yeteneğine sahip bulunan gençler hakkında kural olarak indirilmiş cezaya hükmedilecektir (5237 Sayılı TCK 31/3 md.).

5237 Sayılı TCK ile suç tarihinde 18 yaşından küçük çocukların ceza hukuku karşısındaki durumu ve bu kişilere uygulanacak tedbirler yeniden belirlenmişken 15.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren ve 2253 Sayılı ÇMK’yı yürürlükten kaldıran 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda çocukların cezai sorumluluk yaşı ile ilgili herhangi bir düzenlemeye gidilmemiştir. Ancak 5395 Sayılı ÇKK’da 2253 Sayılı ÇMK’dan farklı olarak yasanın temelini oluşturan çocukla ilgili tanımlama yapılmıştır. Buna göre;

Korunma ihtiyacı olan çocuk; daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuğu,

Suçta sürüklenen çocuk; yine daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu, ifade etmektedir.

765 Sayılı TCK ve 2253 Sayılı ÇMK'da çocuğun ceza hukuku karşısında sorumlu olacağı dönem ve sorumluluğun derecesi belirli yaş gruplarına ayrılarak belirlenmiştir. 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 Sayılı TCK ile yine 15.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5395 Sayılı ÇKK'da ise öncelikle çocuk kavramı tanımlanmış ve uluslararası alanda yapılan düzenlemeler çerçevesinde çocuklar özel statüsü oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.1.2.2. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı

Tarihsel gelişim sürecinde 1900'lü yıllarda milli ve milletler arası çalışmalar başlamış olmakla birlikte, özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen iki dünya savaşının ve onları izleyen çeşitli toplumsal olayların çoğalmasi ile artan kimsesiz, yoksul, evlilik dışı, vb. çocuklar ve bunların sorunları, çocuk hakları ve bu hakları konu alan çocuk hukukunun gelişimini hızlandırmıştır (Akyüz, 2000, s.:43).

Çocuk hakları alanında ilk adım 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti döneminde Cenevre'de beş ilkedden oluşan bir bildirge ile atılmıştır. Bu bildirge daha sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından benimsenerek 20.11.1959 tarih ve 1386 sayılı karara dönüştürülmüştür. Uluslararası Çocuk Yılı kabul edilen 1978'de Polonya, 1959 tarihli genel kurul kararına dayanarak Birleşmiş Milletler'e çocuk hakları üzerine bir sözleşme taslağı sunmuş, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu içinde bir çalışma gurubu 1987'ye kadar süren çalışmalar sonunda sözleşme taslağını Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 30. yıldönümü olan 1989'da genel kurula sunmuş ve bu sözleşme 20 Kasım 1989'da kabul edilmiştir (Saldırım, 1999).

Çocukların da birey olarak bir takım haklarının var olduğu 20 Kasım 1989 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile somutlaşmıştır. Her ne kadar 1980 yılında suçun ve suçluluğun önlenmesi hususunda Venezüella’da Altıncı Kongre için toplanan BM teşkilatı, çocuk suçluların ıslahı konusunda üye ülkeler için model oluşturulması amacıyla önerilerini, ortaya koymuş ve daha sonra Pekin’de yedinci ve Riyad’da ise sekizinci kongreleri gerçekleştirerek , 1985 ve 1988 yıllarında, çocuk suçluların yargılanması sürecinde uygulanması önerilen “Asgari Standart Kurallarını” (Beijing Kuralları) ve “Genç Suçluluğunun Önlenmesi Hakkında Yönlendirici İlkeler”i (Riyad İlkeleri) belirlemişse de, çocuk hakları ile ilgili en asli düzenleme 1989 tarihli “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”dir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye adına 14.09.1990 tarihinde imzalanmış ve Bakanlar Kurulu tarafından 23 Aralık 1994 tarihinde onaylanarak 27.01.1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Dünya çocuklarının haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan bu sözleşme ile çocuk hakları konusunda evrensel standartlar getirilmeye çalışılmıştır (Saldırım, 1999).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne paralel bir düzenlemede 1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesidir. Bu sözleşmenin amacı, çocuğun kendisini etkileyen bir davada, görüşlerini açıklama, bu görüşlerini iletme ve bunlara gerekli ağırlığın tanınmasına hakkı bulunan bir insan ve birey olduğunu teyit etmektir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ayrılmaz bir parçasını oluşturan bu sözleşme, çocuğun kendisini etkileyen ailevi uyuşmazlıkla ilgili davalarda görüşlerini açıklama hakkının çocuğun yararına uygun olarak gerçekleştirilmesi ve bunu denetim altında tutacak kurumsal mekanizmaların oluşturulması için uluslararası işbirliği öngörmektedir (Aytaç, 2002, s.:32-33). Türkiye adına bu sözleşme 09.06.1999 tarihinde imzalanmış, 18.01.2001 tarihinde onaylanması uygun bulunarak 01.02.2001 tarih ve 24305 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Uluslararası hukukta çocuk haklarını doğrudan veya dolaylı şekilde ilgilendiren, onları korumaya yönelik çok sayıda iki taraflı yada çok taraflı sözleşme yapılmıştır. Bu sözleşmelerin bazıları ise şunlardır:

-30 Eylül 1921 Tarihli Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılmasına Dair Sözleşme

-24 Ekim 1936 Tarihli Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında Sözleşme

-5 Ekim 1961 Tarihli Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisi ve Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme

-28 Mayıs 1970 Tarihli Küçüklerin Vatana İadesine Dair Sözleşme

-5 Eylül 1980 Tarihli Evlilik Dışı Çocukların Tanınmasına Dair Sözleşme

-Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sistemi Hakkındaki Standart Minimum Kurallar (Beijing Kuralları)

-14 Aralık 1990 Tarihli Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)

-29 Mayıs 1993 Tarihli Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmeye İlişkin İşbirliği Hakkında Lahey Sözleşmesi.

Uluslararası alanda devletlerin çocuk haklarının korunması konusunda kendi hukuk sistemlerinde ayrı düzenlemeye gitmeleri, çocukluk döneminin başlangıç ve sona erme zamanı ile ilgili farklı düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bugün için ise neredeyse tüm dünya ülkeleri tarafından kabul edilen sağ ve tam doğma şartı ile çocukluğun başladığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte çocukluğun üst yaş sınırı konusunda değişik görüşler bulunmasına karşın bir çok kanun incelendiğinde “rüşt” kavramı gündeme gelmektedir. Hemen her ülkede ciddi bir tartışma konusu olan bu rüşt yaşı, 20 Kasım 1989 tarihinde, BM Genel Kurulunda kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde “Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” (Ballar, 1998, s.:74) diyerek yaşa bağlı olarak yapılan uluslararası tanımlarda 18 yaşına kadar her birey çocuk olarak kabul edilmektedir.

BM’ce kabul edilen “ Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında BM Asgari Standart (Beijing) Kuralları”nın 2. maddesinde, çocuk mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan ötürü kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi olarak tanımlanır. Birçok uluslararası belgede de çocuğun 18 yaşından küçük olan kimse olarak tanımlandığı görülmektedir (Sevük, 1998, s.:3).

Bu açıdan Avrupa'daki ülkelere bakıldığında; Almanya'da farik mümeyyizlik incelemesi 14 yaşından büyük, 19 yaşını bitirmemiş çocuklar, Fransa'da 13 yaşından büyük, 18 yaşını bitirmemiş çocuklar, İtalya'da 14 yaşından büyük, 18 yaşını bitirmemiş çocuklar, Avusturya'da 14 yaşından büyük, 18 yaşını bitirmemiş çocuklar için yapılmaktadır. İngiltere'de ise 18 yaşından küçük olan çocuklar 10-13 ve 14-17 yaş olarak iki gruba ayrılmakta ve suçun ağırlığı ve topluma vereceği zarara göre karar verilmektedir (Uluğtekin, 1994, s.:5-10)

2.1.2.3. Karşılaştırmalı Hukukta Yaş Grupları

Ülkemizde olduğu gibi pek çok ülkede de yaş, çocuklara uygulanacak yaptırımın belirlenmesinde ölçüt olarak kullanılmaktadır (Doğan, 1990, s.:171). Yaş sınırları, her üye ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve hukuksal sistemlerine dayalı olarak farklılıklar göstermektedir (Sevük, 1998, s.:10).

Ülkemizde çocuğun işlediği suça karşı ceza ehliyetine sahip olup olmadığı hususu değerlendirilirken, mutlak sorumsuzluk yaşı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 01.06.2005 tarihine kadar 11 yaşın bitimi olarak kabul edildiği halde, söz konusu yasanın yürürlüğe girmesi ile bu yaş 12 olarak belirlenmiştir. Bu yaş sınırı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte alt ve üst sınırları 7-21 yaşları arasında değişmektedir. Buna göre çeşitli ülkeler açısından mutlak sorumsuzluk yaşını incelendiğinde; Avustralya (Tazmanya), Bengaldeş, Kıbrıs Rum Kesimi, Gana, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan, Suriye'de 7, Sri Lanka'da 8, Irak ve Filipinler'de 9, Nepal, Yeni Zelanda ve Nikaragua'da 10, Kanada, Kore ve Uganda'da 12, Cezayir, Çad ve Tunus'da 13, Bulgaristan, Çin, Japonya, Libya, Rusya, Vietnam ve Yugoslavya'da 14, Mısır, İzlanda, Peru ve Sudan'da 15, Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, Şili, Küba ve Ukrayna'da 16, Kolombiya, Panama ve Peru'da 18 yaş mutlak sorumsuzluk yaşı olarak belirlendiği anlaşılmaktadır.

Ceza sorumluluk yaşı açısından Avrupa ülkelerini karşılaştırdığımızda, cezai sorumluluk yaşının alt sınırının çok farklı olarak tespit edildiği görülmektedir. Sosyallik ilkesinden hareket eden ülkelerde cezai müeyyide yaşı daha yukarıda tutulmaktadır. Örneğin, bu ülkenin geçerli olduğu Belçika ve Romanya'da ceza sorumluluk yaşı 18, Portekiz, İskoçya ve İspanya da 16, İskandinav ülkeleri İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka'da 15'tir.

Almanya, Avusturya, Macaristan ve İtalya’da 14 olan ceza sorumluluk yaşı, Fransa, Polonya ve Yunanistan’da 13 tespit edilmesine rağmen bazı durumlarda daha alt yaş gruplarına da ceza yasası çerçevesinde müdahale edilebilmesi mümkün görülmüştür. Hollanda’da 12, İngiltere’de 10 olan ceza sorumluluk yaşına rağmen bu ülkelerdeki genel eğilim, hürriyeti kısıtlayıcı cezaları uygulama yaşının 15 olarak tespit edilmesidir. İrlanda’da Amerika Birleşik Devletleri’nin bir dizi eyaletinde olduğu gibi ceza sorumluluk yaşı 7 olarak tespit edilmiştir. Ancak İrlanda’da hürriyeti kısıtlayıcı ceza, 15 yaşından büyükler için verilebilmekte ve 15-18 yaş grubuna ise çok özel durumlarda hapis cezası verilebilmektedir. Ceza sorumluluk yaşının alt sınırı Avrupa’nın bütün ülkelerinde çok farklı bulunmasına rağmen hürriyeti kısıtlayıcı cezaların verilme yaşının alt sınırı 14 veya 15’den başlamaktadır (Tekin, 2005, s.:488).

2.1.3. Çocuk Suçluluğu Kavramı

2.1.3.1. Suç Kavramı

Suç, tarihin ilk çağlarından itibaren yüzyıllar boyunca toplumların korku ile karışık ilgilerini yönelttikleri, nedenleri üzerinde durdukları ve karşı önlemler aldıkları toplumsal bir sorun olmuştur (Hancı, 1999, s.:24-28).

Suç evrensel bir olgudur. Suç tarihin en eski devirlerinden itibaren var olmuştur ve ileride de var olmaya devam edecektir. İnsanların içinde ihtiraslarla birlikte toplum halinde yaşamanın ortaya çıkardığı çeşitli sosyal çelişkiler, uyumsuzluklar buldukça suç da var olmaya devam edecektir (Dönmezer, 1994, s.:49). Suç, insanoğlunun gruplar halinde yaşamasından bu yana var olagelen bir sorundur (Uluğtekin, 1991, s.:6). Her toplumda anti-sosyal davranışlarda bulunan, toplumsal yada hukuksal yaptırımlara konu olan bireylerin varlığı, yüzyıllar boyu düşünürleri, yöneticileri, hukukçuları, bilim adamlarını yakından ilgilendirmiştir.

Toplumsal değişme ve gelişmeye bağlı olarak, suçların algılanış biçimi, suç türleri, suç işleyen bireye karşı gösterilecek yaklaşımlar da değişmektedir. Önceleri suç işleyen bireyler, kötü, saldırgan olarak görülmekte, bu nedenle toplum dışına itilmekte, çok katı cezalara maruz kalmakta iken ve suç işleyen bireyin hakkından söz edilmezken, çağımızda suç

işleyen bireye yönelik daha modern ve insan onuruna yakışan yaklaşımlar sergilenmeye başlanmıştır. Artık kasıtlı veya taksirli olarak, hukuk kurallarına uymayıp suç işleyen bireyin de yaşadığı toplumun bir parçası olarak görülmesi, insan olmalarından dolayı bazı hakları olduğu bilinci toplumlarda yerleşmeye başlamıştır. Bu anlayış değişikliği, toplumların suç nedenleri konusundaki düşüncelerinin değişmesi ile bağlantılıdır. Önceleri suçu işleyen birey suç ile ilgili olarak tek başına ele alınmakta ve tüm sorumluluğun ona ait olduğu düşünülmekteyken, bugün bireyi suça yönelten nedenler pek çok faktörle açıklanmaya çalışılmaktadır. Toplumlar da artık içlerinde bulunan suç işlemiş bireylerden sorumluluk duymaktadırlar (Saldırım, 1999).

Hukuksal bir olay olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir olay da olan suç, çoğu zaman çeşitli etkenlerin meydana getirdiği uygunsuz sosyal ortamların ürünüdür. Bir hareketin suç durumuna gelinceye kadar bunu işleyen durumundaki değişiklikler ve bir dizi olumsuz koşulların birleşmesi sonucu suç işlenmektedir. Suç oluşturan fiiller, toplumdan topluma ve aynı toplumda da zaman içinde farklılık gösterebilirler. Bir toplumda suç olarak tanımlanan bir davranış başka bir toplumda suç olarak tanımlanmayabilir. Bunun yanı sıra, toplumların sosyal değişme ve gelişme süreci içinde, bir dönemde suç olarak tanımlanmayan bir davranış daha sonra yasalarda suç olarak tanımlanabilir.

Her dönemde ve her toplumda önemli bir sosyal problem olarak görülen suç ve suçluluk; işlenen suçların tür ve sayısal dağılımı, hukuki problemler ve çözüm yolları açısından toplumdan topluma farklılık gösterebildiği gibi aynı toplum yapısı içinde de farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedendir ki; her toplum kendi yapısı içinde suç ve suçlulara yönelik önleyici tedbirler almak, görülen ve değişen gelişmelere paralel olarak yasal hukuki düzenlemeler oluşturmak suretiyle bunları uygulayacak olan birimler geliştirerek kendi adalet sistemlerini oluşturmuşlardır.

Buna göre suç; hukuk kurallarının yasakladığı ve yapılmasına veya yapılmamasına cezai yaptırım bağladığı eylem olarak tanımlanabilmektedir (Yılmaz, 1992, s.:824).

Diğer bir tanımıyla suç, topluma zarar verdiği yada tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen, eylem, davranış, tavır ve harekettir (Dönmezer, 1994, s.:45). Suç kavramı tek tek suçlu hareket ve ihmali davranışları tanımladığı halde, suçluluk

kavramından belirli bir zamanda ve belirli bir yerdeki tüm suçların bir bütünü anlaşılmalıdır.

Bazı bilim adamları suç olgusunu sosyolojik olarak görürken bazıları ekonomik olarak sorunu ele almış, bazıları ise sorunu insan psikolojisiyle ilişkilendirmiştir. Ayrıca sorunu kültür, kişisel özellikler ve kalıtım ile açıklayan teorisyenler de bulunmaktadır.

Suç devletin ülkesinde yaşayanlara yüklediği bir emrin ihlalidir ve insan tarafından işlenmeyen bir suç düşünülemez. Ceza hukuku anlamında hukuka aykırı fiili işleyen kimse suçun failidir. Suçun failine ilişkin sorunlar üzerindeki çalışmalarda ciddi gelişmeler sağlanmış ve suçun işlenme sürecinde failin kişiliği büyük bir önem kazanmıştır.

Suç kavramı ile ilgili araştırmalara bir bütün olarak bakıldığında, önemle üzerinde durulan iki kavram olduğu görülür. Birincisi suçu önlemeye yönelik tedbir ve erken tanı çabaları, ikincisi suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle, çocuk suçluluğu araştırmalarıdır.

Suçluluk üzerine yapılan tanımlamalar, temelde çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır. Ancak çocuk suçluluğu kavramı bu genel tanımlamaları yaş faktörü ile sınırlandırmaktadır (Polat, 2000, s.:400-403).

2.1.3.2. Çocuk Suçluluğunun Tayini

Çocuk ne doğuş kötü, ne de doğuştan iyi bir yaratıktır. O her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen kuşkusuz eğitim ve yaşantılardır. Çocuk suçluluğu sorunu hukuksal olmaktan öte psikopedagojik ve sosyal niteliktedir (Yücel, 1993, s.:155).

Çocukların anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesini gerektirecek duruma dönüşmesi şeklinde tanımlanabilen çocuk suçluluğu genelde sosyal bir uyumsuzluğun belirtisidir (Sevük, 1998, s.:13). Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimiyle açıklanan, tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek terim ülkemizde “Çocuk

Suçluluğu” olarak kullanılmakta, bu tanımın içerisinde hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümü kapsamaktadır (Polat, 2000, s.:401).

Çocuk suçluluğu "Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması İle ilgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar" (Beijing Kuralları) ile ilgili deklarasyonun "Kurallar ve Tanımların Çerçevesi" olarak verilen 2. bölümünde şu şekilde tanımlanmıştır.

“Kuralların amacı uyarınca, aşağıdaki tanımlamalar üye devletler tarafından kendi hukuk sistemleri ve kavramları uyarınca kullanılacaktır.

a) Çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir.

b) Suç, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, kanuna göre cezalandırılabilir olan (ihmal veya hareket ile işlenen) her türlü davranıştır.

c) Çocuk suçlu ise, suç işlediği ortaya çıkan veya suç işlediği iddia edilen küçük veya gençtir.”

Suçluluk üzerine yapılan tanımlamalar, temelde çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır. Ancak çocuk suçluluğu, gelişim dönemi özellikleri ve gelecek yaşama yapacağı büyük etki nedeniyle diğer suç grupları arasında daha özel bir öneme sahiptir.

Çocuk suçluluğu ile ilgili hemen tüm araştırmacıların tanımlamalar içerisindeki ortak değerlendirmeleri, çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuğun, suça itilmiş çocuk olarak kabul edilmesidir (Polat, 2000, s.:403). Bakım ve korunmaya muhtaç, fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin tamamlayamamış, toplumun onları eğitmekle yükümlü olduğu çocukların suç işlediklerinden değil ancak toplumun onları suça ittiğinden söz edilebilir (Saldırım, 1999). Bu açıdan suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur (Yörükoğlu, 1997, S.:214).

Çocukları suç işlemeye yönelten nedenler çok çeşitlidir. Psikolojik, fizyolojik ve çevresel nedenlerin yanı sıra birçok kuvvetli yada zayıf neden birleşerek çocukları suça sürüklemektedir. Psikolojik ve fizyolojik gelişimini tamamlayamamış küçüklerin işlediği suçlar ile yetişkinlerin işlemiş olduğu suçlar, dış görünüşleri itibariyle aynı olsa dahi, onları bu suça iten nedenler farklılık göstermektedir.

Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özellik, bu dönemin gelişim psikolojisinde problemlili ya da geçiş evresi olarak adlandırılan bir döneme rastlamasıdır (Yavuzer, 1994, s.:33).

Çocuk suçluluğu, çok hafif ve endişe gerektiren bir nitelik göstermesi, çocuğun uyumsuzluğunun bir işareti olması ve gittikçe tehlikeli bir hal alma olasılığı nedeniyle üzerinde durulması gerekir. Toplumun çocuğa karşı çok çeşitli yönlerden haklı olarak duymakta olduğu derin ilgi, çocuğun suç işlemesi halinde, toplumun çocuk suçluluğunda yetişkin suçluluğuna nazaran daha ağır bir sorumluluk hissi taşımasından dolayı, daha büyük önem göstermektedir (Şensoy, 1949, s.:3). Büyük yaştaki suçluların en azılı ve en tehlikelilerinin bu suçlarına birer küçük suçlu olarak başladıklarını düşünürsek çocuk suçlarına ne kadar büyük bir ehemmiyet vermek zorunda olduğumuz kolayca anlaşılır (Gielb, 1949, s.:9).

Günümüzde çocuk suçluluğu ile yetişkin suçluluğu ayrımı hem bilimsel, hem de hukuksal alanda kabul edilmiş durumdadır. Bu ayırmada esas alınan ölçüt ise kanun tarafından belirlenmiş olan cezai yaş sınırıdır.

Suçta yönelmiş çocuk, ceza hukuku açısından belli bir yaşın altında olan çocuktur. Çocuk suçlular grubunun tayininde çeşitli milli kanunların müştereken kullandıkları tek ölçü “yaş” olmuştur. Bununla beraber ceza hukukundaki “yaş” özel hukuktaki rüşt yaşından, suç vakiasının gösterdiği özelliğe binaen ayrılmaktadır. Kanun tarafından kesin olarak belirtilen cezai rüşt yaşı suçta yönelmiş çocukları büyük suçlulardan ayıran sınırı teşkil etmektedir. Bugün için kanunlar cezai rüşt yaşı altında devreler tespit etmekte, her bir devre mensupları konusunda tatbik edilecek ceza yahut tedbirleri göstermekte ve nihayet asgari bir yaştan sonra küçüğün hiçbir ceza yahut tedbir sorumluluğu bulunmayacağını, bunlar konusunda muhtemelen özel hukukun himaye tedbirleri alınabileceğini kabul etmektedirler (Gölcüklü, 1962, s.:5).

Bununla birlikte suç olgusunda çocuğa yaklaşımda yaş sınırının ilk şart olarak esas alınması çocuğu aleyhte etkileyebilmektedir. Öncelikle yetişkinler, ardından çocuklar düşünüldüğünden ve mevcut şartlara çocukların oturtulmaya çalışılması, durumu daha da güçleştirmektedir. Çocuklar işledikleri suçlar, işleniş şekli ve türleri bakımından da erişkinlerden farklıdır. Çocuklar tarafından işlenen suçlarda belirli bir metod ve ihtisaslaşma

olmadığı gözlenmekte, grup halinde işlenen suçlarda organize nitelik taşımadığı, daha çok tesadüflere bağlı olarak ani bir karar ile oluştuğu görülmektedir. Yaş grupları itibari ile yapılan incelemeler suçluluğun küçük yaşlardan itibaren yavaş yavaş artarak orta yaşlarda yoğunlaşma gösterdiği, yaş ilerledikçe azaldığı ve ileri yaşlarda hemen hemen ortadan kalktığını göstermektedir (Doğan, 1990, s.:172-173).

Gençler tarafından işlenen suçlar, gerek tür, gerekse neden açısından yetişkin suçlarından farklıdır. Bu nedenle, gençlik dönemindeki suçluluk kavramını klasik ceza hukukunun “yasanın gösterdiği suç, bu suçu işleyen kişi de, suçludur” biçimindeki tanımlarla belirlemek oldukça güç ve hatalıdır (Yavuzer, 1994, s.:33).

Bugün için durum henüz klasik şeklini muhafaza etmektedir ve “Çocuk Suçluluğu” yahut “Suçlu Çocuklar” tabiri dar anlamında yani ceza kanununu ihlal eden çocuklar manasında kullanılmaktadır (Gölcüklü, 1962, s.:6).

2.1.3.3. Uluslararası Alanda Çocuk Suçluluğunun Görünümü

Orta çağda çocuk suçlular da, büyük suçlular gibi muamele görüyorlardı. “Mutlak adalet” prensipleri ve iradei cüz’iye bütün diğer suçlulara olduğu gibi, reşit olmayanlara da tatbik ediliyordu. Bununla beraber, bu çağlarda çocuk cürümleri pek çok olmadığından bu durum pek göze çarpmıyordu (Gielb, 1949, s.:34). Ancak, 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başlarında, makine sanayinin inkişafı ve içtimai bünyenin değişmesiyle Avrupa da mühim bir nispette artmaya başlamıştır. Bundan dolayıdır ki 19. asrın başlarından itibaren çocuk suçları meselesi kanun koyucuyu meşgul etmeye başlamıştır.

19. yüzyılın başlarından itibaren sanayileşmeyle beraber ortaya çıkan sınıflaşma, çocuk emeğinin iş gücüne katılması, göçler ve geleneksel ailelerin oynadığı toplumsal rolün yerini çekirdek ailenin alması ile I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında toplumsal yıkımları, tüm dünyada çocuk suçluluğu oranında patlama yaratmıştır. Araştırma verilerine bakıldığında, çocuk suçluluğunun uluslararası bir problem olduğu görülmektedir (Polat, 2000, s.:403).

Cezacılar suçluluk üzerindeki tesirleri bakımından harp devresini ikiye ayırarak, genel suçluluğunun harbin ilk devresinde azaldığını, son devresi ile harbi takip eden devrelerde, çoğaldığını, hususu ile çocuk suçluluğunun arttığını müşahede ederler (Dönmezer, 1942).

Birinci Dünya Savaşına rastlayan senelerde, Almanya, Belçika, İtalya, İngiltere, Avusturya, Brezilya ve Birleşik Amerika'da, umumi suçluluğun azaldığı müşahede olunmakta, buna karşılık çocuk suçluluğu gittikçe çoğalmaktadır. Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden devirlerde de dünya ülkelerinde çocuk suçluluğunun çoğalmış olduğunda şüphe yoktur. Bu açıdan bakıldığında İngiltere de son istatistikler, 10 yaşını bitirmiş olup 16 yaşını ikmal etmemiş çocuklar arasında genç suçluluk oranının, 1911'den 1933'e kadar artmakta olduğunu göstermiştir. Bunun gibi Amerika Birleşik Devletleri'nde de gerek Birinci Dünya Savaşı içinde ve bu savaşı takip eden devrede, gerekse İkinci Dünya Savaşı içinde çocuk suçluluğu, ürkütücü oranda artmış bulunmaktadır.

Başta cezacılar olmak üzere, çocuk suçluluğu ile yakından meşgul olan bir çok bilginler, çeşitli Avrupa memleketlerinde yapılmış bulunan istatistiklere dayanarak, çocuk suçluluğunun yarım asırdan fazla bir zamandır, artmakta olduğu hususunda hemen hemen ittifak etmekte ve bu durumun, devrimizin en acı verici meselelerinden birini vücuda getirmekte bulunduğunu beyan eylemektedirler (Şensoy, 1947, s.:868-870).

Umumi çocuk suçluluğunda en büyük hisseyi, 16 yaşını bitirmiş olup da, 21 yaşını ikmal etmemiş olan çocukların almış olmasıdır. Bu durumu çeşitli ülkelerde suçluluğa ilişkin olmak üzere yapılmış bulunan bir çok istatistiklerin incelenmesi de teyit etmektedir.

Çocuk suçluluğunun 1956'dan beri yükselme trendi içinde olduğu Kanada da yapılan araştırmada, şiddet içeren çocuk suçlarında 1980-1990 arasında iki kat artış olduğu, mala ilişkin olarak işlenen suçların tümünün üçte ikisinin çocuk suçlularca işlendiği ortaya konmuştur. Yine Kanada da, çocuk suçluluğunun suçlara göre sınıflanmamış genel verileri 1993-1996 yılları arasında çocuk suçluların oranının düşme eğilimi içinde olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar, Almanya'daki gençliğin yaklaşık % 20'sinin şiddet içeren suçlara katıldığı ve mala karşı işlenen suçların üçte birinin gençler tarafından işlendiği belirlenmiştir. İsveç'te, suçlulukla ilgili raporlar, bu ülkede bilinen en açık ve özgür sosyal yardım programlarına sahip olunmasına rağmen çocuk suçluluğu oranında çoğalma eğilimi olduğunu ortaya koymaktadır. Amerika Birleşik

Devletleri, çocuk suçluluğu açısından artışın hızla yaşandığı ülkelerin başında gelmektedir. İsrail'de ise 1950'lerden 1980 yılına kadar yükselme gösteren çocuk suçluluğu oranı 1980 yılından sonra göreceli bir azalış göstermektedir (Polat, 2000, s.:404).

Avrupa Konseyine üye ülkelerin istatistiklerinden, mala karşı işlenen suçların daha fazla işlendiği görülmektedir. Şahsa karşı işlenen suçlarda oldukça önemli bir düşüş söz konusu olup, daha çok tecavüz, müessir fiil suçları işlenmektedir. İtalya, İspanya, İsveç ve İsviçre'de alkol ve uyuşturucu madde kullanımı değişmez bir sorun halindedir. Uyuşturucu madde kullanımı genellikle mala karşı işlenen suçların nedeni iken, gençlerin alkol kullanımı ise ciddi bir sorun olup şiddete dayanan suçları işlemeyi kolaylaştırmaktadır (Sevük, 1998, s.:19).

2.1.3.4. Türkiye'de Çocuk Suçluluğunun Görünümü

Dünyadaki çocuk suçluluğu ile ilgili istatistiksel sonuçlara ve işlenen suçların niteliklerine bakıldığında, Türkiye'deki görünümün nispi olarak iyi olduğu söylenebilir (Polat, 2000, s.:404).

Ülkemizin dünyadaki coğrafi konumuna, dünyanın ve toplumumuzun gelişme dinamiğine bakıldığında ilim ve teknolojinin meydana getirdiği çağdaş gelişmelerden ve değişmelerden etkilendiği açıktır. Ülkemizin hızla gelişerek sanayileşmeye, kalkınmaya çalıştığı, sahip olduğu doğal ve toplumsal potansiyelle daha ileriye doğru hızla bir değişme yaşadığı tartışılmaz bir gerçektir. Bu toplumsal değişme tüm olumlu ve olumsuz sonuçları ile yaşanırken suçluluk oranlarında görülen artış çocuk ve genç suçluluğunda da etkili olmaktadır (Dündar, 1985, s.:30). Dünyadaki meydana gelen gelişmelerden derinden etkilenmesi nedeniyle sanayileşme ve hızlı kentleşmenin sonucu olarak ülkemizde de çocuk suçluluğunda önemli bir artış olmuştur.

Çocuk suçluluğuna yönelik ülkemizdeki istatistiki verilen genel itibari ile Devlet İstatistik Enstitüsü'nce yayınlanan hükümlüler istatistiğindeki hükümlü sayısına dayandırıldığından istatistiki bilgi verilirken kullanılan suça itilmiş çocuk tabirinin çocuk hükümlüler olarak anlaşılması gerekmektedir. Ülkemizde bu şekildeki genel bir istatistiki çalışma ise ilk olarak İstatistik Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu 241 neşriyat numaralı

“1935-1942 Mahkumlar İstatistiği” dir. Bu istatistikteki 18 yaşından küçük olan suçluların sayısı 1935 yılında 4392, 1936 yılında 5424, 1937 yılında 6362, 1938 yılında 7076, 1939 yılında 8270, 1940 yılında 9782, 1941 yılında 11840 ve 1942 yılında ise 12764 kişidir.

Feyyaz Gölcüklü (1962) tarafından yapılan araştırmaya göre 1938 ile 1956 yılları arasında ülkemizdeki suçlu çocukların genel suçlu sayısına oranı ise şu şekildedir;

Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)
1938	8,69	1947	14,00
1939	8,78	1948	14,42
1940	10,13	1949	14,45
1941	12,83	1950	15,37
1942	13,45	1951	14,59
1943	13,97	1952	14,17
1944	13,98	1953	13,18
1945	14,60	1954	12,89
1946	14,49	1955	13,49

Bu duruma göre diyebiliriz ki 1938 den bu yana memleketimizde çocuk suçluluğu aşağı yukarı muntazam bir meyil takip etmek suretiyle artmış ve en yüksek seviyesine 1948, 1949, 1950 yıllarında ulaşmıştır (Gölcüklü, 1962, s.:10).

Ülkemizde, 12-15, 16-18 yaş arasındaki erkek ve kız suçlu çocukların önemli ve süratli bir şekilde artması karşısında Adalet Bakanlığı 21.06.1945 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan bu konu üzerinde kriminolojik incelemeler yapılması talebinde bulunması üzerine, keyfiyet Milli Eğitim Bakanlığı'nca Kriminoloji Enstitülerine havale edilmiş, bu suretle işi ele alan İstanbul Kriminoloji Enstitüsü yapılan incelemeler için İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Eskişehir, Trabzon, Erzurum, Diyarbakır, Konya illeri merkez ceza evlerinde bulunup, suçu işledikleri tarihte 18 yaşını bitirmemiş olan hükümlülerle ilgili bir anket hazırlığına karar vererek 17.07.1945 tarihinde sözü geçen vilayetlerde 112 suçlu çocuk üzerinde kriminolojik incelemeler yaptırmıştır (Şensoy, 1947, s.:879).

Yakın zamanda çocuk suçluluğu ile ilgili hükümlü çocuk sayısı kriter alınarak yayımlanmış istatistiki verilere bakıldığında ise üç dönemden bahsetmek mümkündür.

Yıl	Hükümlü Çocuk Sayısı	Yıl	Hükümlü Çocuk Sayısı
1981	1118	1993	494
1982	847	1994	640
1983	824	1995	671
1984	851	1996	691
1985	872	1997	630
1986	724	1998	706
1987	698	1999	584
1988	591	2000	428
1989	468	2001	358
1990	465	2002	357
1991	400	2003	359
1992	455	2004	415

Birinci dönem 1981-1985 yıllarını kapsamakta ve 1981 yılındaki veriler, dönemin özelliklerinden ötürü yüksek olduğu düşünülerek değerlendirme dışında tutulduğunda, 1982-1985 yılları arasında hükümlü çocuk sayısında artış gözlenmektedir.

İkinci dönem 1986-1990 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde hükümlü çocuk sayısında önemli oranda düşüş vardır. Bu dönemin verilerini incelerken Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerinde Çocuk Mahkemelerinin 1987 yılında faaliyete geçtikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Polat, 2000, s.:404).

Üçüncü dönemde ise, 1990-2004 yılları arasında hükümlü bulunan çocuk sayısında artış gözlenmektedir.

Bütün dünya memleketlerinde olduğu gibi memleketimizde de çocuk suçluluğu yıldan yıla devamlı bir artış göstermektedir. Hemen belirtmek gerekir ki Türkiye’de çocuk suçluluğunun nasıl bir eğri takip ettiğini göstermek üzere verilen rakamlar yalnız hükümlü küçüklere aittir. Halbuki bir memleketteki suçluluk hareketini gerçeğe tam uygun şekilde aksettirebilmek için, hükümlü sayısından evvel, o memlekette işlenen bütün suçların sayısını bilmek lazımdır. Kontrolü pek mümkün olmamakla beraber genel kanaate göre bir memleketteki hükümlü sayısı, o memleketteki gerçek suç sayısının aşağı yukarı yarısıdır. “Hükümlüler İstatistiği”nde bulunmayan diğer yarıyı ise polisçe aydınlatılmayıp faili meçhul kalan, delil yokluğu yahut diğer herhangi bir sebeple haklarında takipsizlik kararı verilen

veya halk tarafından hoşgörü ile karşılanarak adliyeye intikal ettirilmeyen suçlar teşkil etmektedir (Gölcüklü, 1962, s.:7). İstatistiki bilgilerin yetersizliği nedeniyle ülkemizde suça itilmiş çocuk sayısı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Karakollarda tutulan kayıtlar yeterli olmadığından, polis ve jandarma tarafından toplanan istatistiki bilgiler gerçek sayıları yansıtmamaktadır. Bütün bunlara kolluk kuvvetlerine veya adli makamlara intikal etmeyen olaylar da eklendiğinde, çocuklar tarafından işlenen suçların büyük bir kısmının karanlıkta kaldığı görülmektedir. Bu nedenle, mevcut istatistiklerde çocuk suçluluğu olduğundan daha az gözükmektedir.

Türkiye de son yıllarda çocuk ve gençlik suçluluğu ile ilgili memnuniyet verici gelişme ve çalışmalar yapılmış olmakla birlikte son zamanlara kadar ilgili çalışmalar istatistiksel bir anketten ileri gidememiştir. Suçlu çocuk ve gençler konusu hukuk açısından ele alınırken sadece en çok suç türleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Hükümlü çocuklar baz alınarak yapılan istatistiki çalışmalar çerçevesinde ülkemizdeki çocuk suçluluğunun durumunu genel bir şekilde belirledikten sonra çocuklar tarafından en çok işlenen suç türleri ve çocukların suç işledikleri sıradaki yaş durumları değerlendirildiğinde ise;

Memleketimizde hükümlülerin işledikleri suçlar ve yaşlarına göre ayrılışı esas tutularak tanzim edilmiş istatistik tabloları ancak 1952 yılından itibaren yayınlanmaya başlamıştır. 1952 den evvelki durumu tespit için ise mevcut anket ve araştırma sonuçlarından faydalanılmış ve aşağıdaki neticeler elde edilmiştir (Gölcüklü, 1962, s.:11-12).

Ülkemizin çeşitli şehirlerindeki 80 cezaevinde 732 çocuğu temel alarak istatistiksel bir çalışma yapan Hilmi A.Melik (1931) araştırmasında, bu çocukların % 46'sının şahsa karşı % 30'unun mala karşı, % 20'sinin cinsel suçlar ve % 24'ünün diğer suç türlerini işlediği hususu ortaya çıkarmıştır.

Tezer Taşkiran ve Samet Ağaoğlu (1946) tarafından Ankara Çocuk Islah evinde hükümlü bulunan 86 çocukla ilgili yapılan çalışmada; bunların % 60'ının şahsa karşı, % 2'sinin mala karşı, % 24'ünün cinsel suçlar işlediğini tespit etmişlerdir.

Yine Hadi Tan'ın da (1942) Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nde 395 suçlu çocuğa ait dosya üzerinde yaptığı incelemede, bu çocukların % 38'inin şahsa karşı, % 16'sının mala karşı, % 25'inin cinsel suçlar, % 21'inin diğer suçları işlediklerini belirlemiştir.

İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü'nün (1947) tüm ıslah ve cezaevlerindeki 974 çocuk üzerinde yaptığı çalışma sonunda, % 64'ünün şahsa karşı, % 12'sinin mala karşı, % 22'sinin cinsel suçlar ve % 2'sinin diğer suçlardan dolayı hüküm giymiş oldukları tespit edilmiştir.

Ankara Çocuk İslahevinin kuruluşu olan 1938 yılından 1960 yılı sonuna kadar müesseseye gelen 2946 hükümlü çocuğun kayıtları üzerinde Feyyaz Gölcüklü (1962) tarafından yapılan inceleme sonucunda, bu çocuklardan % 42'sinin şahsa karşı, % 19'unun mala karşı, % 37'sinin cinsel suçlar ve % 2'sinin diğer suçlardan dolayı hükümlü oldukları saptanmıştır.

Devlet İstatistik Enstitüsü (1972) tarafından yayınlanan Kadın ve Çocuk Hükümlüler Anketi ülkemizde yapılan geniş kapsamlı anket niteliğini taşımaktadır. Hükümlü çocukların sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarını açıklayan bu istatistiksel eserde 1972 yılında incelenen 1189 hükümlü çocuktan % 37,5'inin şahsa karşı, % 26,9'unun mala karşı, % 32,3'ünün cinsel ve % 3,3'ünün diğer suçları işledikleri tespit edilmiştir.

Ankara'da 43 polis karakoluna intikal eden çocuk suçlularla ilgili yapılan (1984) bir araştırmada ise, hırsızlık suçunun en fazla işlenen suç olduğu ve bu suçu işleyen çocukların büyük bir kısmının sosyo-ekonomik göstergeleri düşük olan semtlerde oturmakta olduğu, nası ızzar ve müessir fiillerin, anılan göstergelerin yüksek olduğu semt çocuklarınca işlendiği sonuçları elde edilmiştir. Bu saptama bugün içinde geçerliliğini korumaktadır (Yücel, 1993, s.:157).

Paşakapısı cezaevinde 30 çocuk üzerinde Gül Öter ve Nejat Akalın (1992) tarafından yapılan araştırmada, tutuklu olarak gelen çocukların büyük bir çoğunluğunun mala karşı suç işledikleri, bunu şahsa karşı ve cinsel suçların izlediği görülmüştür.

Son zamanlarda Devlet İstatistik Enstitüsünce tutulan istatistiklerde mala karşı işlenen suçların en çok işlenen suçlar olduğu görülmektedir. Çocukların işlediği suçlarda, hırsızlık ilk sırayı almaktadır. 1980-1990 yılı verileri incelendiğinde adam öldürme suçları oranında (%12) azalma olmasına karşın, hırsızlık suçları oranında (% 5) artış olduğu görülmektedir.

Yine Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 1990-2003 yılları arasında ıslah evine giren hükümlü çocukların suç türüne göre dağılımı ise şu şekildedir;

Yıl	Adam Öldürme	Hırsızlık	Irza geçme	Fiili Livata	Yaralama	Gasp	Diğer	TOPLAM
1990	70	161	68	56	16	73	21	465
1991	84	114	61	53	11	67	10	400
1992	77	170	46	66	11	69	16	455
1993	84	153	44	73	13	110	17	494
1994	133	219	42	72	12	123	39	640
1995	140	239	49	53	19	138	33	671
1996	123	280	54	70	14	112	38	691
1997	157	231	64	60	16	77	25	630
1998	142	209	59	50	15	102	29	706
1999	118	214	42	23	10	120	57	584
2000	83	147	28	31	7	100	32	428
2001	82	91	43	19	6	98	19	358
2002	57	136	54	34	6	139	31	457
2003	62	83	27	22	5	103	27	329
TOPLAM	1.412	2.547	681	682	161	1.431	394	7.702

Konumuzla ilgili Çocuk Mahkemelerinin kurulmasından sonra bu mahkemelere açılan ve karara bağlanan davalara bakıldığında ise; çocuk mahkemelerine açılan kamu davası 1988 yılında 3725 iken beş yıllık süreçte % 8'lik bir artış kaydederek 4040'a ulaşmıştır. Aynı süreç içerisinde yargılanan çocuk sayısında ise % 10'luk bir artış meydana gelmiştir. Açılan kamu davalarının suç türleri itibariyle incelenmesi neticesinde, adam öldürme ve cinsel suçlarda sırasıyla % 67 ve % 49 oranında kayda değer azalmalar olduğu, müessir fiil suçlarında ise % 149 gibi yüksek bir oranda artma olduğu görülmektedir.

1991 yılında Çocuk Mahkemelerinde yoğunluk gösteren kamu davalarındaki sanık sayısı açısından yapılan incelemede % 62 ile hırsızlık suçlarının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Yoğunluk gösteren çocuk suçlarında hırsızlık ilk sırayı alırken (Ağır ceza Mahkemelerinde % 20,2, Asliye Ceza Mahkemelerinde % 49,7 ve Sulh Ceza Mahkemelerinde % 39,3) müessir fiil suçları ikinci sırayı almaktadır (Yücel,, 1993, s.:158-159).

Türkiye de yayınlanmış istatistik verilere bakıldığında, mala karşı işlenen suçların, özellikle hırsızlık suçunun fazla olduğu görülmektedir. Hırsızlık suçunu sırasıyla cinsel suçlar ve adam öldürme izlemektedir (Polat, 2000, s.:407). 1950’li yıllarda şahsa karşı işlenen suçların fazla olmasının nedeni ise çocuk hükümlülerin köylerden gelmesi, bunun yanında bazı ağırlıktaki suçların ıslah evinde kalması ve yapılan araştırmaların sadece ceza ve ıslah evlerine yönelik yapılmasından kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte kolluk verileri incelendiğinde kırsal alanlarda adam öldürme suçlarının yoğunluk göstermesine karşın, kentlerde hırsızlık ve müessir fiil suçlarının yoğunluk göstermesi önemli bulgulardandır (Yücel, 1993, s.:157).

Mala karşı işlenen suçların diğer suçlara nazaran daha fazla işlenmesinin nedeni ise, ülkenin ekonomik yapısına, endüstrileşmeye ve kırsal kesimden kente göçe bağlanabilir. Son zamanlarda Türkiye’de görülen lüks tüketime yönelik eğilim çocukları da etkilemekte, genelde ekonomik düzeyleri düşük olan çocukların mala karşı suç işlemelerine neden olmaktadır. Bunun yanında, batı ülkelerinde çocuk veya gençler tarafından işlenen suçlardan farklı olarak, Türkiye’de adam öldürme ve kişilere karşı müessir fiil suçlarının failleri olarak çocuklara daha fazla olarak rastlanmaktadır. Mala karşı işlenen suçlar, hemen hemen her ülkede ilk sırayı almakta olup, toplumun ekonomik yapısına göre biçim değiştirip, motorlu vasıta hırsızlığı, büyük mağazalarda yapılan hırsızlık şeklinde görülmektedir (Sevük, 1998, s.:20-21).

Çocukların en çok hangi yaşta suç işlediği birçok araştırmaya konu olmuştur. Çocuğun suç işleme yaşının tespitinin, gerek suçluluğu önleme ve çocuk yargılama politikasında, gerekse kurumda uygulanacak tedbirlerin belirlenmesinde önemli rolü olduğu bilinen bir gerçektir.

Suçluluğun dağıldığı yaş grupları itibariyle yapılan incelemeler, suçluluğun küçük yaşlardan itibaren yavaş yavaş artarak, orta yaşlarda yoğunlaşma gösterdiği yaş ilerledikçe azaldığı ve ileri yaşlarda hemen hemen ortadan kalktığını göstermektedir. (Yücel, 1993, s.:160). 18 yaşın altında bulunan küçüklerden en ziyade suç işleyenler 15-18 yaş gurubuna dahil olanlardır ve bu gruba ait artış ve inhiraflar 11-15 yaş gurubuna oranla daha da fazladır (Gölcüklü, 1962, s.:10). Türkiye’de yapılan araştırmalarda en çok suç işleme yaşı, 15 ve 16 yaş olarak belirlenmiştir.

Tezer Taşkırın ve Samet Ağaoğlu (1940) tarafından yapılan araştırmada, bu çocukların nüfus kağıtlarına göre en küçüğünün 12 ve en büyüğünün 19 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma da 86 çocuğun 37’sinin 14 yaşında bulunduğu görülmüş, ancak araştırmacıların köylerde yaşı kesin olarak tespitine imkan bulunmaması ve çocuklarla yapılan temaslar neticesinde suçun en çok işlendiği yaş grubunun 14-16 yaşlar arası olduğu kabul edilmiştir.

Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından 1947-1953 yılları arasında 1000 mükerrer suçlu üzerinde yapılan araştırmada, bunlardan 170’inin ilk suçlarını 11-15 yaşları arasında, 211’inin ise 16-18 yaşları arasında işlemiş oldukları saptanmıştır.

Yine yakın zamanda Gül Öter ve Nejat Akalın (1992) tarafından Paşakapısı Cezaevinde tutuklu bulunan 30 çocuk üzerinde yapılan araştırmada; görüşülen çocukların tamamının erkek olduğu ve yaş gruplarına göre dağılımının ise 4 tanesinin 15 yaşında, 10 tanesinin 16 yaşında, 2 tanesinin 17 yaşında ve 5 tanesinin 18 yaşında olduğu tespit edilmiştir.

Cezaevine giren hükümlü çocukların yaşlarına göre dağılımında da, 16-18 yaşları, 11-15 yaş grubuna göre daha yoğun olmakla birlikte, cezaevlerine giren çocuk sayısında önceki yıllara nazaran bir azalma görülmektedir (Sevük, 1998, s.:22).

Bununla birlikte cezaevlerinde bulunan çocukların bir kısmının yaşlarının suç işledikleri sıradaki yaşları olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum ise çocukların görünenden daha küçük veya daha büyük yaşlarda suç işlediklerini ve suç işleme yaşının istatistiklerde tespit edilen yaşlardan farklı olduğunu göstermektedir.

2.2. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

2.2.1. Genel Olarak

İnsan doğumundan ölümüne kadar gelişimini belirli dönemler içinde sürdürür. Bu dönemler çocukluk, ergenlik, erişkinlik ve yaşlılıktır. Bu evreler birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmamışlardır. Her evre bir öncekinin etkisinde oluşur ve bir sonrakini etkiler. Bu evrelerden birinden diğerine geçiş sadece bireyin bedensel gelişimiyle ilgili olmayıp, duygusal, toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerin rol oynadığı bir oluşma ve gelişmedir (Dündar, 1985, s.:32).

Günümüzde çocuk suçluluğunun çok faktörlü bir olgu olduğu kabul edilmektedir. Çocukların içinde yaşadığı çocuk ve aile, akran grubu, eğitim, çalışma yaşamı, sosyal ve ekonomik politikalar vb. sistemlerin çocuğun yararına işlememesinin, onların çocuk adalet sistemine dahil olmasına neden olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Bu nedenle çocuk adalet sistemi, toplumun refahı ve düzeni için konulmuş kurallara uyumsuzluğun bedelini çocuğa ödetmek yerine, çocuğun suça yönelmesinde birçok değişkenin etkili olduğunu kabul etmekte ve suça yönelen çocuğun toplumla bütünleşmesini sağlayacak düzenlemeleri yapmak gerekliliği ilkesi doğrultusunda hareket etmektedir (Uluğtekin, 2005).

Birey doğduğu andan itibaren, ileride yükleneceği rolleri, model alacağı davranış kalıplarını, sosyal normların uygun olarak tanımlanan biçimlerine uymayı öğreneceği, uygulayacağı bir sürece girer. Toplumsallaşma denen bu süreç, kendini oluşturan öğelerin etkilemesiyle kişinin sosyal ve kültürel kimliğini belirler. Oluşturulan kimliğin olumlu ya da olumsuz özellikler taşıması, toplumsallaşmada başarı, büyük ölçüde toplumsallaşma güçlerine bağlıdır. Aile, okul, akran grubu, çalışma hayatı vb. olarak gruplandırılacak toplumsallaşma güçleri, toplumsallaşmaya yatkınlığın en belirgin dönemi olan çocukluk döneminde bireyin kimliğini etkileyen, toplumsallaşma derecesini belirleyen öğelerdir. Çocuk ve suçluluk arasında sosyalleşme derecesinin düşüklüğüne ve sosyalleşme güçlerinin yetersizliğine bağlı saptamalar yapılabilmesi için toplumsallaşma öğeleri ile suçluluk davranışı oluşturabilecek saptamalar tek tek tanımlanmalıdır (Polat, 2000, s.:415-416).

Çocuğun suç işlemesi, yetişkin bir kimsenin suç işlemesi gibi iradi bir davranış olmaktan ziyade; aile çevresi, arkadaş çevresi, içinde bulunduğu toplum gibi bir çok faktörün

bir araya gelmesi ile harekete geçilen ve sonucu çocuk tarafından düşünülme, bir kimseye veya topluma zarar verme kastı olmayan duygusal bir davranış olarak değerlendirilebilir. Buna göre çocuk suçluluğu genel itibari ile bir sosyal uyumsuzluğun dışa yansımadır.

Suç, çocuklar açısından öğrenilen bir hareket olup, yaşı itibari ile öğrenmek durumunda olan çocukların her şeyi öğrendiği gibi suçu da öğrendiği bir gerçektir. Çocuk doğuştan suçlu olmayacağına göre onları suçlu durumuna düşüren sosyal, psikolojik, ailevi, ekonomik, kültürel ve buna bağlı bir çok nedenin araştırılarak soruna çözüm getirilmesi gerekmektedir.

Gerek büyüklerde, gerekse küçüklerde suç sebep ve amillerini matematik bir kesinlikle ortaya koymanın mümkün olmadığı aşikardır. İnsan davranışına genel olarak tesir eden bütün faktörlerin, bu davranışı kötü yola sevk etmeleri halinde, suç sebepleri arasında sayılması pekala mümkündür. Bu sebeple denilebilir ki suç nedeni tek değil, birden fazladır (Gölcüklü, 1962, s.:23). Çocuğu suça iten veya ona suç işleten neden ve saik hiçbir zaman tek olmamıştır. Bir çok kuvvetli veya zayıf nedenler birbirlerine eklenip çocuğu suça sürükledikleri halde, ilk bakışta şu veya bu şartlar altında kendisini gösterebilen neden, illiyet yönünden o suçun tek nedeni imiş gibi bir kanının doğmasına yol açmaktadır (Akıncı ve Atakan, 1968, s.:20.). Bununla birlikte işlenen belirli bir suçta bu suça etki eden temel nedeni, dikkatli bir inceleme ile tespit etmek ise mümkün bulunmaktadır.

Küçük yaştakilerin işledikleri suçların incelenmesine başlanırken bu meseleye bağlı birçok iktisadi ve içtimai mesele gözden uzak tutulmamalıdır. Çocuklukta işlenen suçlara ait problemi, başlıca ekonomik ve sosyal hadiseyi tetkikte, genç suçlunun yaşadığı ve doğduğu toplumsal çevreye inilmeli; o şahsın toplumsal çevresi, maddi manevi şartları, bilgi ve tahsil derecesi, bünye ve ahlakının sağlamlık durumu incelenmeli, bundan başka kişinin ana ve babasının da hayat şartları incelenmelidir (Gielb, 1949, s.:9).

Çocuk suçluluğunu oluşturan nedenlerin önceden tespit edilmesi, çocukların suçla tanışmasının önlenmesinde ve sorunların çözümünde kullanılacak metotların belirlenmesinde en önemli etkidir. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde yetişkinlerden farklı olarak, suçun ön plana çıkartılarak, karşılığında cezai müeyyidelerin uygulanması şeklinde değil, kişinin öne çıkartılarak suçu oluşturan etmenlerin irdelenmesi ve ortadan kaldırılması olumsuz

sonuçların yaşanmasını büyük ölçüde önleyecektir. Çocuk suçluluğuna etki eden çok sayıda etken bulunmaktadır (Sarpdağ, 2005). Suç işlemeye yönelten nedenler çocuk suçluluğunun nedenlerini oluşturur. Tüm sebepler birbirine bağlıdır ve ayrılması mümkün değildir (Doğan,1990, s.:173). Kesin olarak birbirinden ayrılması uygun olmamakla birlikte çocuk suçluluğunun nedenlerini; bireysel ve çevresel nedenler olarak iki ana grup halinde toplamak mümkündür.

2.2.2. Bireysel (Kişisel) Nedenler

Kişileri suça yönelten nedenler, eskiden bu yana bir çok araştırmaya konu olmuştur. Bu konu üzerinde araştırma yapan bilim adamlarının çeşitli görüşleri bulunmaktadır. Suçluluğun bireysel nedenlerinin kişinin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığını ileri süren bilim adamları bulunduğu gibi bunun psikolojik nedenlerden kaynaklandığını ileri süren bilim adamları bulunmaktadır.

Biyolojik yaklaşım taraftarı olan bilim adamları, suçlu ve suçsuz kişiler arasında bazı biyolojik farklılıklar olduğunu öne sürmektedirler. Bu yaklaşıma göre suçlu kişilerde aileden gelen anatomik ve genetik yetersizlikler vardır.

Bu konuda irsiyetin suçlulukteki tesirini ilk inceleyen ve ileri süren Lombroso olmuştur. Lombroso, suçun ortaya çıkmasında biyolojik ve kalıtsal nedenlerin etkili olduğunu öne sürmüştür. Lombroso'ya göre suç, organizma koşullarının bir ürünüdür. Bazı insanlar suçlu olma potansiyeline sahip olarak doğarlar. Doğuştan suçlu olan bireyin fiziksel, biyolojik ve psikolojik bazı anormallikleri vardır ve bu anormallikler, bu bireyleri iradeleri dışında suç işlemeye iter. Lombroso'ya göre, suçlular doğuştan farklı bir yapıya sahiptirler. Belli izlerle tanınabilirler. Örneğin, acıya az duyarlı olmaları ya da uzun ve basık bir çene yapısına sahip olmaları gibi. Ancak bu fiziksel izler özellikle suç işlemeye neden olmazlar, suçluları tanımlamaya olanak sağlarlar. Yalnızca katı sosyal kurallar, doğuştan suçluların suçlu davranıştan kaçınmasına neden olabilirler. Lombroso'nun eserleri bu konuda verilmiş örneklerle doludur. Örneğin incelemiş bulunduğu 104 suçludan 71'inin irsi istidat ve işaretler taşıdığını, 20'sinde babanın, 11'inde ananın alkolik, 8'inde babanın, 2'sinde ananın suçlu, 3'ünde babanın, 5'inde ananın aklen hasta yahut sar'alı, 6'sında kardeşlerin deli,

14'ünde suçlu, 4'ünde sar'alı, 10'unda kız kardeşlerin fahişe olduğunu tespit etmiştir (Gölcüklü, 1962, s.:25).

Bu konuda ülkemizde yapılan çalışma bulunmamakla birlikte suçluluk nedenleri ile ilgili yapılan bazı araştırmalarda ailelerde görülen ruhi ve bedeni aksaklıklara ilişkin veriler bulunmaktadır. Örneğin; ıslah evinde bulunan 86 çocuk üzerinde Tezer Taşkiran ve Samet Ağaoğlu (1940) tarafından yapılan anket sonucuna göre, 86 çocuktan 8'inin babasının, 5'inin kardeşinin, 3'ünün amcasının, 12'sinin dayısının, 1'inin halasının, 1'inin dayı oğlunun, 4'ünün amca oğlunun suç işlediği ve bu çocuklardan toplam 34'nün (% 40) ailesinde bir şekilde suçlu tespit edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından tüm ıslah ve cezaevlerindeki 974 çocuk üzerinde yapılan araştırmada, 879 çocuğun da (% 91,24) ana ve babasının alkol kullandığı belirlenmiş, bununla birlikte 55 çocuğun anne ve babasında, 53 çocuğunda akrabalarında ruhi ve bedeni arızalar olduğu belirlenmiştir. Gül Öter ve Nejat Akalın (1992) tarafından Paşakapısı Cezaevinde tutuklu bulunan 30 çocukla yapılan görüşmede ise; bu çocuklardan 4'ünün kardeşlerinin, 9'ununda yakın akrabalarından birinin suç işlediği belirlenmiş, yine bu çocuklardan 7'sinin babasının, 2'sinin kardeşlerinden birinin, 1'inin annesinin alkol kullandığı ve 1'inin de uyuşturucu ve uyarıcı madde kullandığı tespit edilmiştir.

Günümüzde yapılan araştırmalar genellikle suçlu aileler ile çocuklarının suç işlemesi arasında korelasyon tespit etmiştir. Mevcut çalışmalarla genetik ve yetiştirme faktörleri üzerine odaklanılmıştır. Örnek olarak çok ciddi bir suç işlemiş babanın çocuğu kriminal olmayan bir ailenin yanına verilerek suçlu olup olmayacağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Şizofren annesi olan ve doğumdan sonra evlat edinilen ve normal anne ve babalar tarafından yetiştirilen 47 kişiden 5'inde sonradan şizofreni görülmesi şizofreninin genetik yollardan aktarıldığını bize açıklamaktadır (Morris, 2002, s.:80-82). Ancak şizofreni genin bulunması bu kişilerinde şizofreni olacağı yönünde bizi kesin bir sonuca götürmeyeceği gibi suçlu aileler ile çocuklarının suç işlemesi arasında tespit edilen korelasyon da bir neden sonuç ilişkisi şeklinde algılanmamalıdır. Bu korelasyon üçüncü bir değişken nedeniyle de olabilmektedir. Örneğin problem sosyal bir nedenden kaynaklanabileceği gibi suçu işleyen bireyin sosyal yönden dezavantajlı bir gruptan geliyor olmasından da kaynaklanabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda kişiyi suç işlemeye sevk eden bir genin varlığına rastlanmamıştır. Vücudun fihristi konumunda bulunan genlerin doğrudan değil de dolaylı

olarak kişileri etkilediğinden söz edilebilmektedir. Genler kişinin gelişim sürecini etkilemesi nedeniyle çevresel faktörlerden ayrılmaktadır. Ancak gerek çevrenin gerekse genlerin kişiler üzerinde etken rol oynadığı ve her ikisinin de kişi için olmazsa olmaz bir koşul olduğu tespit edilen bir gerçektir.

Şimdiye kadar yapılan araştırmalar çocuk suçluluğunda biyolojik nedenlerin ana faktör teşkil etmediği görüşünde birleşmektedir (Doğan, 1990, s.:174).

Suçluluğun ortaya çıkışını ruhsal bozukluklar ile açıklayan psikolojik yaklaşımlar ise, genel olarak suçun kişilikteki problemlerden kaynaklandığını ve bir tepki biçimi olarak ortaya çıktığını savunurlar.

Bazı araştırmacılar, egonun (benlik) işlev bozukluğu sonucunda suçlu davranışın ortaya çıkabileceğini savunmaktadırlar. Buna göre, arkadaş ilişkileri zayıf olan, yeteneklerinden emin olamayan, ailesi tarafından yeterince yönlendirilmeyen gençlerde sürekli bir gerginlik duygusu yaşanması sonucunda zayıf bir benlik gelişir. Böylece, bu genç yetişkinlere karşı duran, yalıtılmış ve yabancılaşmış bir genç haline gelir. Anne babasına karşı olan düşmanca duygularını ifade edemediğinde de suç davranışı olarak nitelenen davranışlarda bulunur.

Çocuğun suçluluğunda birçok nedenin, daha ziyade dış nedenlerin, etkisi olduğu gibi psikolojisinin de rol oynadığı şüphesizdir. Daha doğrusu bazı çocukların psikolojik yapıları dışarıdan gelen etkilere ve telkinlere karşı koyabilecek bir yapıda değildir (Gielb, 1949, s.:12).

Bununla birlikte bir çok kriminolog, düşük zeka düzeyinin suçluluğun en önemli nedeni olduğunu ileri sürmekte ve düşük zeka düzeyine sahip çocukları potansiyel suçlu olarak görmektedir. Ancak, düşük zeka düzeyine suçluluğu oluşturan en önemli etken gözüyle bakılmamalıdır (Sevük, 1998, s.:43). Zira zeka geriliği ile suçluluk arasında doğrudan doğruya bir ilişki söz konusu değildir. Ancak diğer bazı etmenler ile birleşerek bireyi suç işlemeye yöneltebildiği gibi suçun kolayca ortaya çıkmasına da sebep olabilir (Doğan, 1990, s.:174). Zeka azlığının suç işlemede bazı potansiyel özelliklerde yatkınlık gösterdiği bilinmektedir. Zeka azlığının etki altında kalmayı kolaylaştırması, uyum problemleri yaratması, suçlarını ve suça ilişkin delilleri karartmadaki başarısızlıkları da suç

açısından oranı artırmaktadır. Kalıtsal, biyolojik etkenlerle çocuğun gelişim evrelerine ilişkin özellikleri bilmemekten doğan eğitim hatalarının, çocuk suçluluğunun önkoşullarını oluşturduğu, toplum ve yakın çevre koşullarıyla birleşerek, çocuğu suçlu davranışa iten önemli bir uyarım olmaktadır (Yavuzer, 1994, s.:102).

Bireysel nedenler yani çocuğun biyolojik, fiziksel ve psikolojik yapısındaki bozukluklar ya da eksiklikler tek başına çocuğu suça itmeseler de, suç işlemeye elverişli bir ortamda oldukça etkilidirler (Akyüz, 2000, s.: 103). Bunun yanında biyolojik, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar, kalıtsal olarak ortaya çıkabileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilmektedir. Çocuk suçluluğunun kalıtsal olmayan kişisel sebepleri arasında, annenin hamilelik sırasında yeterince beslenememesi, ilaç, alkol ve uyuşturucu madde kullanması, psikolojik ve fiziksel şoklara maruz kalması, ağır doğum koşulları ve doğum sonrası uygun olmayan bakım altında kalması gibi nedenler bulunmaktadır (Sarpdağ, 2005).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, suçluluk kesinlikle tek bir nedene bağlanamaz, zira kişiliğin çocukluktan başlayarak yapılanması kişinin işlediği suçun tek bir sebebe bağlanmasını engellemektedir. Fizik ve psikolojik yapıdaki aksaklıklar suçun oluşumunda tek başına neden olmamakla birlikte suça eğilimi artıran faktör olduğunu kabul etmemiz gerekir (Doğan, 1990, s.:174).

Sonuç olarak ister doğuştan veya sonradan kazanılmış olsun, ister kalıtım yoluyla geçmiş bulunsun bedeni bozukluklar gösteren çocukların, hayatlarının belirli bir anında muhakkak suç işleyecekleri, yani bunların doğuştan suçlu oldukları söylenemez (Gölcüklü, 1962, s.:25). Bununla birlikte böyle özelliklere sahip çocukların normal çocuklara nazaran suç işlemeye eğilimleri daha fazla bulunmaktadır.

2.2.3. Çevresel (Sosyal) Nedenler

İnsanın sosyalizasyonu doğum öncesinde başlayıp ölünceye kadar süren uzun bir süreçtir. Bu süreçte insana öğretilen en temel prensip, toplumun hangi evrelerde kendisinden hangi davranışları beklediğidir. Sosyalizasyon, bireyin içinde yaşadığı toplumun kurallarını öğrenmesi sonucunda, yaşadığı toplumdaki diğer bireylerle daha uyumlu ve sağlıklı yaşamasını sağlar (Baymur, 1994, s.:273). Biyolojik olarak olgunlaşan bir birey, diğer yandan da toplumun kurallarını öğrenmek suretiyle sosyalleşir. Bireyin toplumla olan bağları

zayıfladığında ya da koptuğunda, toplumun birey üzerine koyduğu sınırlamalar kalkar ve birey yasaları ihlal edebilir.

Sosyal nedenlerin, suçluluğu tayinde, bireysel nedenlerden daha etkili olduğu günümüzde herkesin hemen hemen ittifakla kabul ettiği bir gerçektir. Bu gün sosyal bir sorun haline gelmiş bulunan çocuk suçluluğunun belirdiği tarih de toplumun büyük sosyal değişikliklere maruz kaldığı 19. yüzyılın başları olmuştur. 19. yüzyılın başlarında endüstrileşme neticesi büyük merkezlere akın hareketi; bu merkezlerde işçi mahallelerinin oluşumu bu yerlerdeki maddi ve manevi hayat şartlarının kötülüğü, ana-babanın fabrikada çalışması ile aile terbiye ve özeninden mahrum kalan çocuğun sokağa düşüp kaderini maceraya terk etmesi yada bizzat çocukların çok genç yaşlardan itibaren fabrikalarda, ağır şartlar altında çalışmaya mecbur kalmaları ve buna benzer diğer olaylar çocuk suçluluğunun doğmasına neden olmuştur.

Genel olarak çocuk suçluluğuna etki eden sosyal nedenleri “çocuğun hayat şartları” olarak adlandırmak da mümkündür. Bu hayat şartlarını ise en geniş anlamında “çevre” tayin etmektedir. Çevrenin çocuk üstündeki etkisi veya daha geniş bir deyimle çevrenin çocuk karşısındaki fonksiyonu ikidir: a) çocuğa, bünyesinin içinde normal gelişimi yapabileceği ortamı sağlamak, b) çocuğun hayatına iştirakle onu terbiye etmek şeklindedir (Gölcüklü, 1962, s.:26-27).

Çocuğun kendine özgü bir çevrede geliştiği ve hareketlerinin yetişkinler hakkında genellikle kabul edilen değerler sisteminde karşılığı olmayan saik ve nedenlere dayandığı, çocuklarda görülen anormal veya suçlu eylemlerin kökeninin, genellikle bu meçhul varlıkla, onun iyice uyum gösteremediği ve ekseriya kendisini yaralayan yetişkinlerin dünyası ile olan ilişkileri olduğu anlaşılmıştır. Çocuk suçluluğuna karşı, her şeyden önce çocuğun yaşadığı çevreye uyumunu sağlayacak ve onu sosyal sarsıntılardan koruyacak köklü bir koruma siyaseti öngörülmektedir (Yücel, 1973,s.:67).

Çocuğun suça yönelmesinde, çevresel nedenlerin bireysel nedenlerden daha fazla rol oynadığı, hatta bir çok bireysel nedenin kaynağında çevresel nedenlerin bulunduğu genel olarak paylaşılan bir görüştür. Çocuk suçluluğu ile çocuğun geçmişi ve kişisel oluşumu arasında yakın bağlar bulunmaktadır. Çocuğun davranışları, eylemleri, içinde yetiştiği ortamın özelliklerine göre biçim almaktadır. Bundan dolayı çevresel nedenler olarak, çocuğu

içinde bulunduğu aile, okul, iş ve boş zamanların değerlendirildiği çevrenin çocuk suçluluğu ile ilişkisi vurgulanmıştır (Sevük, 1998, s.:45). Demek oluyor ki çocukların suçlu olmalarının veya olmamalarının derin ve esaslı sebeplerini içinde buldukları aile ve dış çevre şartlarında aramak gerekmektedir (Şensoy, 1949,s.:42).

2.2.3.1. Aile Çevresi

Sosyo-ekonomik nedenlerin başında aileyi ele almak gerekmektedir. Aile, bireyin en yakın olduğu ve toplumsallaşma sürecinin içinde birey üzerinde en etkin olan toplumsal gruptur. Çünkü çocuğun ilk ve doğal çevresi ailesidir. Çocuk, ailenin bir üyesi olarak kişiliğini, davranışlarını, ahlak yargılarını her şeyden önce, aile içinde aldığı eğitimle elde etmektedir. Ana-baba-çocuk ilişkilerinde, ana babanın çocuğuna ilişkin bakım ve eğitimi içeren davranışları, çocuğun bu davranışlara ilişkin algısı, toplumsallaşma sürecinin en önemli evreleridir. Çocuk; sosyal davranışlarını, değer yargılarını, ahlak anlayışını ve kişiliğinin ilk özelliklerini ailesi içinde aldığı eğitimden kazanmaktadır. Ona ilk sosyal deneyim fırsatı veren aile ortamının çocuğun gelişim sürecindeki önemi büyüktür. Ancak aile ortamındaki duygusal ve toplumsal etkileşim yetersizliği ya da kötü nedenlerin bulunması, bu kurumun olumsuz bir kaynak olmasına yol açar (Sarpdağ, 2005).

Çocuğun dünyaya gelmesinden itibaren ilk karşılaştığı toplumsallaşma kurumu ailedir. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi çoğu kez daha doğumdan önce başlar. Aile içi dengenin düzenli olduğu durumlarda çocuklar çevrenin olumsuz ve ayartıcı tüm etkilerinden koruyabilme gücünü kendilerinde bulabilmektedirler. Çocuğun yetiştiği ailenin genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, aile üyelerinin birbirlerine ve çocuğa karşı tutum ve davranışı, uygulanan eğitim ve disiplin gibi etkenler, onun duygusal ve sosyal gelişimini etkileyecek kişiliğinin oluşumuna ve davranışlarına yön verecektir (Doğan, 1990, s.:178-179).

Ailenin, çocuğun sosyalleşmesinde en önemli ve etkili görevi üstlenmiş olan bir sosyal grup olduğu temel kabulünden hareket edildiğinde, ailenin, her hangi bir sebeple bütünlüğünde bozulma ya da aile içi etkileşimin yeterli olmaması halinde sosyalleşme sürecinin önemli ölçüde zarar göreceği ve sonuçta yetersiz hatta bazen çok daha onarılması

güç problemlere yol açabilecek olan hatalı sosyalleşmelere sebep olabileceği bilinmektedir (Uluğtekin, 1991, s.:34-35).

Suçluluğa neden olmada ailenin rolünü inceleyen araştırmacılar, iki ana etkeni vurgularlar. Bunlardan birincisi parçalanmış aile, ikincisi ise aile ilişkileridir. Yine ailede suçlulukla ilişkili diğer etkenler çocuğun evden kaçması, ailedeki diğer bireylerin suç işlemiş olması, çocuğun herhangi bir nedenle evden ayrılması ve sert disiplindir. Bu etkenler parçalanmışlıkla da ilintili olmakla beraber, daha çok ana baba-çocuk ilişkilerindeki bir yetersizliğe ya da olumsuzluğa işaret eder (Sevük, 1998, s.:46).

Aile içi ilişkilerin sağlam ve düzenli olması, aile bütünlüğünün devamı çocuk suçluluğunun önlemesi açısından çok önemlidir. Anne babadan birinin veya her ikisinin ayrılık, terk, boşanma, ölüm veya herhangi bir sebeple aile bütünlüğünü devam ettirememesi yani aile bütünlüğünün bozulması, çocuğun toplumsallaşma sürecini kesintiye uğratması nedeniyle, hatalı ve eksik bir toplumsallaşmaya yol açar. Hatalı ve eksik toplumsallaşmanın sonuçlarından biri de suçtur (Polat,, 2000, s.:417).

Çocuk suçluluğu ve parçalanmış aile arasındaki ilişki aranırken aile bütünlüğünün ortadan kalkma sebeplerine, ölüm, boşanma, terk dışında çocuğun veya ebeveynlerinin eğitim, çalışma vb. sebepler dolayısıyla aileden ayrılması dahil edilmelidir (Polat, 2000, s.:417). Genellikle çocuklar ölüm ve geçici ayrılıkları daha az sarsıntıyla atlatmakta, ancak boşanmaya daha büyük tepkiler göstermektedirler. Psikolojik açıdan bu ve benzer problemler yaşamalarına sebep olan anormallikler yaşarlar (Çelik, 2005).

Ailenin fiziki olarak dağılmasının yanında, kavga ve anne-babanın ilgisiz tutumu da çocuk suçluluğunda etkilidir (Doğan, 1990, s.:178). Aile içindeki lüzumsuz disiplin, sert, keyfi hareketler yahut fazla müsamahakar davranış veya ana-babanın çocuğa karşı farklı hareketleri yada ani keyif değişimleri sonuç olarak iki kutup arasında gidip gelmeleri çocuk üzerinde kötü etkisini göstermekte gecikmeyecektir. Ailenin çocuğa gösterdiği aşırı şefkat ve yersiz himaye de çoğu zaman suçluluğa neden olmaktadır. Zira bu gibi çocuklar her an ana-babayı yanlarında yardımcı bulduklarından ve onlara fazla bağlı olduklarından karşılaştıkları günlük güçlükleri tek başlarına halledememekte, bu sebeple en kolay yolu seçerek suçlu olmaktadır. Bunlara ceza politikasında “pasif suçlular” adı verildiği malumdur ve

kendileri umumiyetle şiddet suçları işleyen aktif suçlular kadar tehlikeli ve tedaviye muhtaçtır (Gölcüklü, 1962, s.:29).

Olumsuz ana-baba tutumları, özellikle baskıcı, bedensel cezalara yer veren sevgi göstermeyen ailelerde yetişen çocuklarda saldırganlık belirtilerine, kızma ve öfke duygularına rastlanır. Çocuğun bu duygularını doğrudan doğruya ana-babaya yansıtması yasaklanmıştır. Bu nedenle çocuk öfke ve saldırganlık duygularını içine iter. Bunlar bilinç dışına ait ve ifade edilemeyen kavramlardır. Bu iç itimler ileri derecede çoğalırsa çocuk nörotik bir yapıya bürünür ve hedefini aile dışında arar. İşte bu iç çatışmanın çeşitli ifade yolları vardır ki, bunlardan biri de suçtur (Taner, 1985, s.:29).

Bu konuda ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında ise, ülkemizin çeşitli şehirlerindeki 80 cezaevinde 732 çocuğu temel alarak istatistiksel bir çalışma yapan Hilmi A.Melik (1931) araştırmasında, bu çocuklardan 68'inin anasız, 279'unun babasız ve 154'ünün de anasız ve babasız olduğu, toplam % 68'inin ana veya babadan yada her ikisinden mahrum oldukları tespit edilmiş, bununla birlikte çocuklara kötü örnek olmuş yada ilgisiz kalmış aileler bu ankette saptanamamıştır.

Tezer Taşkiran ve Samet Ağaoğlu (1940) tarafından Ankara Çocuk Islah evinde hükümlü bulunan 86 çocukla ilgili yapılan çalışmada; bu çocuklardan % 22'sinin (19) anasız, % 21'inin (18) babasız ve % 3'ünün (3) de anasız ve babasız olduğu tespit edilmiştir.

1943 yılında İstanbul ve Üsküdar cezaevlerinde 124 çocuk suçlu üzerinde yapılan araştırmaya göre, % 17'sinin (22) ana ve babasız, %40'ının anasız (16) veya babasız (32) olduğu, geri kalan % 43 den 5'inin ana babasının boşanmış, 1'inin de ayrılmış olduğu belirlenmiştir (Dönmezer, 1944, s.:227).

İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsünün (1947) tüm ıslah ve cezaevlerindeki 974 çocuk üzerinde yaptığı çalışmada ise; bu çocuklardan % 10'unun (99) anasız, % 22'sinin (212) babasız, % 5'inin (53) ana ve babasız olduğu, geriye kalan çocuklardan % 10'unun (93) ana-babadan veya bunların birinden ayrı oturduğu, % 2'sinin de (22) ana ve babasının boşanmış olduğu tespit edilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (1972) tarafından yayınlanan Kadın ve Çocuk Hükümlüler Anketinde incelenen 1189 hükümlü çocuktan, % 8'inin (101) babasız, % 5'inin (61) anasız, % 2'sinin (27) ana ve babasız olduğu, % 1'inin (9) de ana babadan ayrı yaşadıkları saptanmıştır.

Gül Öter ve Nejat Akalın (1992) tarafından Paşakapısı Cezaevinde tutuklu bulunan 30 çocukla yapılan görüşmede ise; bu çocuklardan % 17'sinin (5) babasının, % 10'unun (3) annesinin ölümü, % 20'sinin (6) de annesi ve babasının boşanması nedeniyle aile bütünlüğünün bozulduğu, ailesinin parçalandığı dönemde çocuklardan % 17'sinin (5) 0-2 yaşlarında, % 7'sinin (2) 2-6 yaşlarında, % 13'ünün (4) 7-11 yaşlarında ve % 10'unun (3) 12-18 yaşlarında olduğu belirlenmiştir.

Yüksek kontrol melekelerinin henüz gelişmemiş bulunması sebebiyle kendini gereği gibi idareden aciz, doğru yolu bulmakta güçlük çeken, maddi manevi bütün ihtiyaçlarını tek başına tatmin etmesi imkansız olan çocuk için aile her şeydir. Aile kontrol ve idaresinden mahrum çocukların "iyi davranışı" öğrenmeleri pek güç ve zahmetli olacaktır (Gölcüklü, 1962, s.:30). Aile birliğinin sona ermesi (fiziki ayrılık) veya aile birliğindeki huzursuzluklar (psikolojik ayrılık) çocukların kişilikleri üzerinde silinmesi güç iz ve yaralar açmakta ve bazen de potansiyel suçlular doğurabilmektedir (Doğan, 1990, s.:178). Bu açıklamalardan da anlaşılmalıdır ki, ailenin dağılması veya aile ilişkilerin düzensiz olması çocuk suçluluğunu dolaylı da olsa etkilemektedir.

Aile ilişkilerinde anne-babanın birbirine karşı tutumu çok önemlidir. Çocuk kişiliğini, toplumsal davranışlarını, değerlerini, ahlak anlayışını ilk önce ailesinden aldığı eğitimle elde edecektir. Suçlu çocukların aile yapılarının ilgi çekici ve çarpıcı bir noktası da eğitim durumlarıdır. Bu aileler genel olarak ya çok düşük seviye de eğitim görmüşlerdir ya da eğitimleri yoktur (Sevük, 1998, s.:49).

Çocukların ilk eğitimlerini aldıkları aile yuvalarında, genellikle töre, görenek ve gelenekler doğrultusunda alışlagelmiş yöntemlerle eğitildikleri açıktır. Okuma yazma bile bilmeyen ana babanın, çocuğunu tanımak için hiçbir bilimsel aydınlanma olanağı yoktur. Eğitilmiş olmak, ana babaya hiç değilse kendi davranışlarını eleştirme ve denetleme olanağı vermektedir (Yavuzer, 1994, s.:148).

Ailenin eğitim durumu, çocuk suçluluğunu dolaylı olarak etkilemektedir. Ailenin olumlu özelliklere sahip olamaması nedeniyle çocuğun eğitiminde eksik, yanlış uygulamalara neden olmaktadır. Çocuğun davranışını, karakter yapısı ve yetiştiği aile içindeki yaşadığı deneyimler çok etkilemektedir. Çünkü çocuk, yapısı itibariyle davranışlardan etkilenmekte olup bu davranışları taklit etmeye çalışmaktadır (Onur, 1980, s.:540)

Aile içi ilişkiler düzeyinde yaşanan kötü toplumsallaşma sürecinin, çocuğun suç sayılabilecek davranışlara yönelebileceği ve bunları öğrenebileceği ortamlara sürüklenmesinde büyük bir etkidir (Polat,2000 s.:420). Yanlış yönlendirmelere sahip ve ahlaken düşük bir aile içinde çocuk doğru-yanlış ayrımını asla anlayamayacak, kendisinde değer hükümleri oluşmayacaktır. Sonunda çocuk ailenin kötü bir taklitçisi olacak, ahlaki seviyesi itibariyle normal toplum standartlarının altında bulunduğundan anti-sosyal karakter davranışına her zaman hakim bulunacak, yani daima uyumsuzluk gösterecektir (Gölcüklü, 196, s.:29).

Çocuğun ailenin bir üyesi olarak kişiliğini, toplumsal davranışlarını, değerlerini, ahlak yargılarını, aile içerisinde oluşturduğu eğitim ile elde ettiği kabul edilen bir gerçek olduğuna göre, aile içerisindeki her türlü olumsuzluğunda çocukları etkileyerek, suça itilme nedenini oluşturabileceği kabul edilmelidir.

Konuya ailedeki birey sayısı açısından bakıldığında; aile üyelerinin sayısının artması suça yönelten bir olgu değil ise de ülkemizde çoğunluğunu dar gelirli ailelerin oluşturduğu düşünüldüğünde üye sayısının artması, ekonomik durumun kötüleşmesi ve çocukların eğitim yerine aile ekonomisine katkıda bulunabilmesi amacı ile çalışma hayatına itilmesi, suça yönelme oranını da artırmaktadır (Doğan, 1990, s.:177). Bununla birlikte erken yaşta iş hayatına atılan çocuklar, aile denetiminden uzaklaştıklarından dolayı daha sık suç işleyebilmektedirler (Yavuzer, 1994, s.: 153).

Ailenin ekonomik düzeyinin yetersizliği denilince, ikamet şartları, beslenme, sağlık şartları ve eğitim yetersizliği anlaşılmaktadır. Bu şartlarda yetişen çocuklar, aşağılık duygusu, sıkıntı ve engellemeler içinde bocalayacağı için güçlü ve güvenli bir şahsiyet özelliği elde edememektedirler. Çeşitli yollarla ortaya çıkan ekonomik zorluklar, suçluluğun artmasında ve onu teşvik etmekte rol oynamaktadır (Sarpdağ, 2005). Geliri düşük sosyal

sınıflara mensup ailelerin çocukları, diğer sınıfların çocuklarına göre daha az denetime tabirdirler. Yoksul aile çocuklarının suçluluğu yetişme koşullarına dayanır. Bu yetişme süreci içinde çocuk maddi araç yokluğu dolayısıyla zevkten yoksunluk ve aile içinde ihtilaf ve disiplin yokluğu olayı ile karşı karşıya bulunduğu için erkek çocuklar çoklukla hırsızlık ve kızlar başıboşluk, serserilik suçlarını işlerler (Polat, 2000, s.:421).

Suçlu çocukların ailelerinin ekonomik durumu üzerine yapılan araştırmalar, bunların genel olarak ekonomik durumları düşük ailelerden geldiklerini göstermektedir. Çocuk suçluluğu oranının yüksek olduğu bölgelerde, kötü yaşama koşullarına sahip evler, fakirlik, kalabalık nüfus, yüksek oranda göç görülmektedir (Öter ve Akalın, 1993, s.: 115-116). Ailenin ekonomik düzeyinin düşük olması; yoğun sefalet bölgelerinde ikameti, olumsuz mesken ve sağlık şartlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak çocukların, ucuz ikamet bölgelerine sığınmış olan suçlularla temas kurmaları, onların fiil ve hareketlerini taklit etmelerine neden olmaktadır (Dönmezer, 1994, s..310).

Genellikle fakirliğin suça yönelme ve suç işlemedeki etkilerin dolaylı olduğu kabul edilmektedir. Fakir ailelerde görülmesi mümkün, normal yaşama şartlarındaki noksanlarla çevreden gelen etkenlerin birleşmesi çocukları suça yöneltmektedir. Ekonomik yokluğun, özellikle zayıf karakterliler üzerine daha çok olumsuz yönden etki yaptığını, bu yoldaki kanıları kabul etmemek için ciddi bir neden bulunamaz ve ileri sürülemez. Bu bakımdan fakirliği diğer nedenlerle birlikte ve onlara sürükleyici bir etken olarak düşünmemiz mümkündür (Akıncı ve Atakan, 1968, s.:44).

Ailenin sosyalleştirici rolünün etkisi içinde çocuğu yönlendirebilecek en önemli etken aile içindeki kötü modellerin olmasıdır. Aile ve kötü model alma ilişkisinde, çocuk suçluluğu açısından en baskın etkenin aile veya yakın akrabaları içerisinde suçlu bireylerin bulunmasıdır (Polat, 2000, s.:431-432).

Çocuk özellikle hayatının ilk yıllarında taklit ve model almayı tercih ettiği için, ailede suç işlemiş kişilerin veya suça meyilli bireylerin bulunması, çocuğun suça itilmesinde oldukça etkilidir. Suçluluk, ailede öğrenme yoluyla bir kuşaktan diğerine kültürün herhangi bir unsurunun geçirilmesi gibi geçirilmektedir (İçli, 1992, s..31). Aslında bu durum genlerden daha çok öğrenme ile açıklanabilmektedir.

Suçluluğa yönelme açısından, aile bireylerinin davranışları göz önüne alındığında, en başta gelen olumsuzluk madde kullanımı, alkol ve suç sayılan davranışlara sahip ve örnek olan aile bireyleri ve yakın çevrenin varlığıdır (Akalin, 1999, s.:527). Çocuk suçluluğunun açık nedenlerinden birisinin de aileye mensup kişilerden bazılarının suçlu olmaları, alkol ve kötü ahlaki durumlar olduğu kabul edilir (Dönmezer, 1994, s.:265).

Anne, baba, çocuk ilişkilerini, anne ya da babanın suç işlemesi iki şekilde etkiler. Bunlardan suç işleyen anne yada baba cezaevine gittiği için ailenin fiili olarak parçalanmasıdır. İkincisi da anne baba ailede model olduğundan, anne babanın suç işlemesi çocuğun da suça itilmesinde etken olur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, ailede ana babanın veya sadece birisinin suçluluğu ile çocuğun suç işlenmesi arasında anlamlı sonuçlar çıkmaktadır (Uluğtekin, 1991, s.: 43).

Suçlu çocuklarda zeka, kişilik ve yakın çevre özelliklerinin incelendiği 214 tutuklu genç üzerinde yapılan araştırmanın bulgularına bakıldığında, aile bireylerinin öneminin ortaya ciddi bir şekilde konulmuş olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, suçlu gençlerin birinci derece aile bireyleri arasında önceden hüküm giymişlerin oranının % 54 (Yavuzer, 1981, s.:95) olduğu görülmektedir. Burada sadece öğrenilmiş davranış olarak suçu göstermenin yanlış olduğunu da belirtmek gerekir. Öğrenilmiş davranış kadar, aile ortamında suçlu davranışa alışma, ailenin etiketlenmesi, suçlu bireyle yaşamaya alışma ve suç işlenmesini kabullenmenin rolünü de küçümsememek gerekir.

Ailelerinde suç işlemiş şahıslar bulunan çocuklar için hayat, daha güçtür. Sadece suçu işlemek, etiketlenmek bu çocukların suç işlemesinde etkili değil, aynı zamanda, evin geçiminden, kardeşlerinin sorumluluğundan mesul olmaları ve toplumun diğer kesimleri tarafından hor görülüp dışlanmaları da suça giden bu süreci hızlandırmaktadır (Çelik, 2005).

Konu ile ilgili ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında, Tezer Taşkiran ve Samet Ağaoğlu (1940) tarafından 86 hükümlü çocuk üzerinde yapılan incelemeye göre; bu çocuklardan % 40'ının (34) ailesinde bir şekilde suç işlemiş bireyin olduğu tespit edilmiş, Gül Öter ve Nejat Akalin (1992) tarafından Paşakapısı Cezaevinde tutuklu bulunan 30 çocukla ilgili yapılan araştırmada ise; bu çocuklardan %13'ünün (4) kardeşlerinin, % 30'unun da (9) yakın akrabalarından birisinin suç işlediği belirlenmiştir.

Bulgular çok net olarak aile içinde huzursuzluğun, istismar edilmenin, kötü muameleye maruz kalmanın sonucunda bazı çocuklar evden kaçarak mutluluğu başka çevrelerde aradığına işaret etmektedir. Aile çocuk için duygusal açıdan güvenli bir ortam oluşturmuyorsa onun aile dışı çevrelerde kendine destek olabilecek ortamları aramasını doğal karşılamak gerekir (Küntay, 2005).

Çocukların aile dışı çevre olarak seçtiği ortamların başında sokaklar gelmektedir. Çocuklar için sokaklar özgür ortamlardır ve çocuklar evinden kaçtığına sokaklardaki tehlike ve tuzakların bilincinde değildirler. Gerçekte, denetim dışı kalan çocuk için, sokaklar suç işlemeye elverişli ortamlardır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne göre çocukları sokağa yönelten ailelerin kendilerini istememesi yada istismar etmesi değil, ekonomik gereksinim ve dürtüler olduğu ileri sürülmektedir. Kırdan kente göç, aşırı yoksulluk, terk edilme, ayrıca aile içi istismar da bu nedenler arasında sayılmaktadır (Sayita, 2005, s.:289).

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere suçlu doğan çocuk yoktur, çocuğun hamurunu yoğurup şekillendirirken suç potansiyelini kendisine yükleyen nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler içinde en önemli rol ise aileye düşmektedir. Çocuk açısından aileyi, suçun doğrudan doğruya ve tek sebebi olarak kabul etmek hatalı anlaşılabilirse de bu müessesenin, suçun genellikle sebebi olduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Buna karşın kendi iç yapısında toplumsal düzene sahip bir aile, suçluluk konusunda doğal ve ideal bir sigortaya sahip demektir. Çünkü, insan davranışını, aile içinde büyürken yaşadığı deneyimler kadar hiçbir faktör etkilememektedir. Buna göre sağlıklı aile, sağlıklı çocuk demek olacağından, öncelikli hedef, ailenin sağlam ve sağlıklı hale getirilmesi olmalıdır.

2.2.3.2. Okul Çevresi

Çocuk büyüdükçe toplumsallaşma süreci içinde aile dışında kalan faktörlerin etkisi artmaktadır. Okul, çocuğu mutlu kılan bir kurum olabileceği gibi ona cehennem hayatı yaşatacak bir yerde olabilir. Toplumların görevi olan kültürlerini sürdürmek ve geliştirmek, yetiştirmekte olan kuşağın eğitim ve öğrenimi ile olur. Eğitim çocuk doğar doğmaz ailede başlar, okul içinde ve dışında yapılan eğitim ve öğretimle birlikte hayat boyu süren eğitim ve

öğretimin amacı seven, sayan, güvenli, bilgili, başarılı, verimli, örf ve adetlerine, görenek ve geleneklerine bağlı doyurucu bir hayat sürececek kişiler yetiştirmektir (Dündar, 1985, s.:35).

Okul, çocuğun örgütlü, kurumsal ve toplumsallaştırma tekniği yüksek yapıyla karşılaştığı ilk yerdir. Aileden edinilen kimliğin geliştirileceği, topluma uygunluk tanımlarının net olarak öğrenildiği ve çocuğun gelecek fikriyle tanıştığı yerdir. Aile içinde edinilen tutum ve alışkanlıklar, otorite figürlerine düşmanlık ya da uyma, liderlik veya edilgen tutum alma biçiminde kendini gösterecektir.

Okul, toplumun ve yetişkinlerin çocuk üzerinde doğrudan etkisinin görüldüğü bir ortam oluşturur; böylece, toplumsal değerlerin ve normların biçimlenmesine kısaca toplumsallaşmaya önemli ölçüde katkıda bulunur. Suçlunun kişiliği üzerinde gerekli teşhisler konulmak istendiğinde onun okul ilişkileri hakkındaki kanaatler birinci derecede önemlidir (Polat, 2000, s.:422).

Aile ve arkadaş çevresi çocuğa öteki bireylerle çalışma alışkanlığını kazandırırken okul bir toplumsal kurum olarak bu alışkanlığı sürdürür. İyi planlanmış bir okulun bu düzeydeki faaliyetleri genellikle sosyo-ekonomik açıdan düşük düzeyde ve duygusal etkileşim açısından yetersiz olan aile şartlarını telafi etme amacına yöneliktir. Bir başka deyişle ailenin parçalanmış olması yada bütünlüğünü koruduğu halde çeşitli nedenlerle işlevini gerçekleştirememesi, çocuğun ilgi ve sevgi ihtiyacını karşılayamaması durumunda bu görevi okulun üstlendiği görülür (Yamaner, 1985, s.:217).

Çocuğun kişiliğinin gelişebilmesi, öğretmenin öğrencisi ile arasında sevgi bağı kurması ile mümkündür. Aile kurumunun yetersiz ya da eksik olması halinde, bu eksikliği giderecek en güçlü ve organize toplumsal kurumun okul olduğu görülmektedir (Yavuzer, 1994, s.:162).

Öğrenime devam etmek, muntazam okula gitmek, çocuğun kötü çevrelerle olan ilişkisini kesebileceği gibi, aynı zamanda uygun bir disiplin altında toplumsal kurallara uymasını da sağlar. Buna karşın bir kurum olarak okul yaşamının içinde bulunan çocuğun bu dönemde yanlış yönlendirme ve hatalı sosyalleşme sonucu suçluluk davranışları gösterebileceği düşünülebilir, bu durumun terside geçerlidir. Herhangi bir nedenle suçluluk davranışı gösteren çocuk okul sürecindeki, okul başarısı, devamlılık eğitimi bırakma, disiplin

gibi süreçlerle olumsuz gelişimi gösterebilir. Okul başarısızlığı, bir toplumsallaşma gücü olarak okulun çocuk üzerindeki önemini yitirmesine dolayısıyla yetersiz toplumsallaşmaya yol açar. Yetersiz toplumsallaşmanın ürünlerinden biri de suçluluk olduğuna göre, kuramsal olarak okul başarısızlığı ile suçluluk arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir (Polat, 2000, s.:422-423).

Okuldaki başarı durumu ile suçluluk arasında ilişki olup olmadığı hep tartışılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, okuldaki genel başarısı düşük olan öğrenciler, diğer öğrencilere göre daha çok suç işleme eğilimi göstermektedirler. Ancak, sınıfta kalmak tek başına suçluluğun nedeni sayılmamakla birlikte, nedenler zincirinin bir halkasını oluşturmaktadır. Akademik yetersizlik, okulda başarısız olmaya, başarısızlık okuldan soğumaya, dolayısıyla uzaklaşmaya, uzaklaşma ise otoriteyi reddetmeye ve suça neden olabilmektedir. Ancak öğrenme yetersizliği ile çocuk suçluluğu arasında illi bir bağ bulunduğunu gösteren bir bulguya rastlanmamaktadır (Demirbaş, 2001, s.:178).

Okul ve suçluluk arasındaki ilişkide iki önemli faktör söz konusudur. Birincisi, yetenek eksikliğinden kaynaklanan akademik başarısızlık, ikincisi eğitim uygulamasından uzaklaşma bir başka deyişle okula devam etmemedir. Okul ve suçluluğu inceleyen araştırmacıların tespit ettiği hususlar şunlardır:

1) Kişisel çalışmalardan elde edilen veriler, öğrenme güçlüğü olan çocukların diğerlerine nazaran daha fazla suç işlemediğini gösterir.

2) Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, diğer çocuklara nazaran çocuk yargılama sistemi içinde daha fazla görülmektedir. Bunun nedeni ise, muhtemelen onların okuldaki zayıf durumları veya mahkemede diğer çocuklar kadar, kendilerini iyi şekilde temsil edememeleridir. Bundan dolayı öğrenme güçlüğü, suçluluğun nedeni değil sadece suçluluğu ortaya çıkan çocukların yargılama olasılığını arttırmasının nedenidir.

3) Çocukların okul hayatlarında karşılaştıkları şiddet ve vandalizm de çocuğun, çocuk yargılama sistemi içinde olmamasının bir diğer nedenidir (Sevük, 1998, s.:52-53).

Yapılan araştırmalar neticesinde çocuk suçluluğunda, çocuğun eğitim düzeyinin suçluluğu belirleyici faktörlerden biri olabileceği tespit edilmiştir. Ülkemizde çocuk suçluların eğitim ve öğrenim durumları ile yapılan araştırmalara bakıldığında ise;

Hilmi A.Malik (1931) tarafından incelenen 694 çocuktan % 32'si biraz okula gitmiş, % 68'inin ise hiç gitmediği belirlenmiştir.

Tezer Taşkıran ve Samet Ağaoğlu (1940) tarafından yapılan araştırmada, 86 hükümlü çocuktan % 44'ünün (38) okula gittiği, % 56'sının (48) ise hiç okula gitmediği tespit edilmiş, okula giden çocuklardan 2'sinin ortaokul öğrencisi, 5'sinin ilkokulu bitirmiş, diğerlerinin ise kimisinin birkaç ay, kimisinin devamlı olarak okula gittiği belirlenmiş, ancak bunlardan bazılarının geçim yüzünden bazılarının ise işledikleri suç nedeniyle okuldan ayrıldıkları anlaşılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü (1947) tarafından tüm ıslah ve cezaevlerindeki 974 çocuk üzerinde yapılan araştırma da, çocukların % 52'sinin bir şekilde okula gittikleri yani okuma yazma bildikleri, % 48'inin ise hiç okula gitmedikleri belirlenmiştir. Yine 1947-1953 yılları arasında Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü tarafından 1000 mükerrer suçlu üzerinde yapılan araştırmada, % 57'sinin (576) hiç öğrenim görmediği, % 48'inin (481) hiç okuma yazma bilmediği, yalnız okuma bilenlerin oranının % 3 (26) olduğu, okuma ve yazma bilenlerin oranının ise % 49 olduğu (485) olduğu belirlenmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (1972) tarafından 1181 suçlu çocuk üzerinde yapılan ankete göre ise, çocukların % 74'ünün ilkokul mezunu, % 2'sinin de ortaokul mezunu olduğu saptanmıştır.

1988 yılında Ankara, Elazığ, İzmir İslanevi ve Sinop Cezaevinde bulunan 590 hükümlü çocuk üzerinde yapılan incelemeye göre, bu çocuklardan % 5'inin (33) okur yazar olmadığı, % 15'inin (92) okur yazar fakat ilkokulu bitirmemiş olduğu, % 70'inin (417) ilkokul mezunu, % 8'inin (47) orta ve dengi okul mezunu, bu kişilerden 1'inin ise lise ve dengi okul mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Gül Öter ve Nejat Akalın (1992) tarafından Paşakapısı Cezaevinde tutuklu bulunan 30 çocuk ile yapılan görüşmede, bunlardan okula devam etmeyenlerin sayısının 23 (%77), okula devam edenlerin sayısının ise 7 (%23) olduğu tespit edilmiştir. Okula devam edenlerin 2'sinin ortaokul ikinci sınıf öğrencisi, 2'sinin ortaokul üçüncü sınıf öğrencisi, 1'inin lise birinci sınıf öğrencisi ve 2'sinin lise ikinci sınıf öğrencisi olduğu saptanmış, okula devam

etmeyen çocuklardan ise 2'sinin ilkokul eğitimini yarıda bıraktıkları, 10'unun ilkokuldan mezun olduktan sonra bıraktıkları, 8'inin orta okulu yarım bıraktıkları, 1'inin ortaokuldan mezun olduktan sonra bıraktıkları ve 2'sinin hiç okula gitmedikleri belirlenmiştir. Okulu bırakan çocukların bırakma nedenleri ise okulu sevmeme ve devamsızlık, maddi imkansızlık nedeniyle çalışma zorunda kalma, okul değişikliği nedeniyle adapte olamama olarak tespit edilmiştir.

Dr. Kuzucuoğlu'nun 278 suçlu ve 200 suçsuz denek üzerinde gerçekleştirdiği “Çocuk suçluluğu ve okul arasındaki toplum bilimsel ilişkilerin incelenmesi” konulu araştırmasında ise; suçlu denekler içinde % 4'ünün hiç okula gitmemiş, geriye kalanın % 87,7'sinin 7 yaşında okula başladıkları, % 13,3'ünün ise okula geç başlamış oldukları belirlenmiş. Suçlu deneklerden % 80,2'sinin öğrenimlerini ilkokulu bitirdikten sonra durdurdukları, orta dereceli bir okulda öğrenimlerine devam etmiş olan suçlu çocuk sayısının ise toplam deneklerin % 13'ünü oluşturduğu tespit edilmiştir (Yamaner, 1985, s.:230).

Yine Yavuzer'in yapmış olduğu buna benzer bir çalışmada, suçlu çocuklardan % 50,7'sinin devamsızlık durumunun ileri derecede olduğu, suçsuz deneklerde ise bu oranın % 29,5'e düştüğü, ancak her iki grupta da devamsızlık etkenleri arasında ön planda okuldan kaçma olduğu anlaşılmıştır (Yavuzer, 1994, s.:167).

1980-1990 yılları arasında suçlu çocukların eğitim durumunu gösteren verilerde, yoğunlaşmanın ilkokul öğrencisi ve mezunu çocuklarda olduğu, ortaokul mezunlarında bir azalma ve lise mezunlarında ise minimum hale geldiği saptanmıştır. Cezaevlerine giren hükümlü çocukların suçu işlediği andaki eğitim düzeyinin dağılımı incelendiğinde, eğitim düzeyi ile suç işleme oranı arasında ilişki ters orantılıdır. Çocuğun eğitim durumu yükseldiği oranda suç işleme eğilimi azalmaktadır (Yücel, 1993, s.:160). Bununla birlikte eğitim görmüş suçluların oranı, yani eğitim ile suç arasında kurulan ilgi, öncelikle inceleme konusu yapılan ülkedeki kültür seviyesinin suçlu çevresindekinin aksi olduğunu belirlemektedir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar neticesinde suç işlemiş çocuklardan belirli bir miktarının okur yazar olmadığını söylemek, okuyup yazma bilmeyenlerin suç işlemeye daha meyilli olduğunu belirlemekten ziyade, araştırma yapılan ülkedeki okur yazar oranını düşük olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle suçlu çocukların eğitim durumları ile yapılan araştırmaların ve elde edilen verilerin diğer sosyal çevresi ile olan ilişkisiyle birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

Sonuç olarak, okulun çocuk hayatındaki düzenleyici rolü çok taraflıdır. Okul, bir sosyal kurum olarak gerektiğinde bir aile ve yakın çevrenin veremediği olumlu etkileşim ortamını hazırlayan, bu boşluğu dolduran bir kuruluştur (Yavuzer, 1994, s.:167). Okul öncelikle çocuğun fikren, ikinci olarak manen gelişmesini sağlayacak, ona ilk toplum hayatının gereklerini öğretecek, bir düzen içinde çalışma itiyadını verecek, nihayet onun zamanını faydalı şekilde alarak kötü yollara girme şansını azaltacaktır. Okul bu fonksiyonlarında gereği gibi başarı sağladığı takdirde dolayısıyla çocuk suçluluğunun önemli bir faktörü ortadan kalkmış (Gölcüklü, 1962, s.:37) olacaktır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere okulun suçluluk problemini çözmede tek başına etkili olamayacağı, ancak çocuğun suça yönelmesini önlemede olumlu bir adım olabileceği kabul edilmelidir.

2.2.3.3. Boş Zamanların Değerlendirildiği Çevre ve Arkadaş Grubu

Boş zamanlar, bireyin çalışma ve diğer görevlerinden sonra, özgür olarak dinlenmesi, eğlenmesi, toplumsal başarı ya da kişisel gelişmesi için kullandığı zamandır. Boş zamanın iyi bir biçimde değerlendirilmesi, kötü alışkanlıklar edinmeyi önlemesi, kazanılan kötü alışkanlıklar varsa, bunların yok edilmesi açısından yararlıdır (Sarpdağ, 2005). Bu açıdan ailenin, çocuğun boş zamanlarını iyi değerlendirmesi için gereken ortamı hazırlaması çok önemlidir. İyi düzenlenmemiş boş zamanlarda suç işleme fırsatları meydana getirmektedirler.

Boş zamanların çocuk suçluluğundaki rolü iki yönlüdür. Birincisi, çocuğu suça itmesidir. Gerçekten boş zamanın iyi kullanılmaması nedeniyle çocuklar anti-sosyal davranışlara girmekte ve suç işlemektedir. İkincisi, suçluluğu önlemesi ya da azaltmasıdır. Boş zamanlarını akıllı bir biçimdeki etkinliklerle geçiren çocuklar suçluluğa yönelmemektedirler (Tezcan, 1993, s.:19).

Endüstrileşme ve kentleşme genellikle boş zamanın kullanımı ve yapısında değişikliğe yol açar. Özellikle kentleşmiş alanlarda boş zaman, aileden çok yaşlılarla harcanır. Yaşlılarla arkadaşlık ise ani suçların işlenme riskini arttırdığı yolunda endişeler uyandırmaktadır (Sevük, 1998, s.:55).

Çocuk ve gençlerin boş zamanlarının bir bölümü eğlenceyle geçmektedir. Eğlence herkesin özellikle gençlerin yaşamında olumlu bir güçtür. Ancak denetime tabi tutulmamış ve özellikle ticari amaç güden bazı eğlence araçlarının çocuklar ve gençler üzerinde tahrip edici etkiler gösterdiği ve suçu artırdığı, buna karşılık sağlıklı ve programlı bir eğlence faaliyetinin ise suçluluğu önleyici etkilerde bulunduğu kabul edilmektedir (Dündar, 1985, s.:39).

Çocukların boş zamanlarını geçirdikleri bir başka çevre ise arkadaş çevresidir. Bu çevre çocuğun kendisini eğitici, yönlendirici etkilerden bağımsız hissettiği çevredir. Akran (arkadaş) grubu, çocuk üzerinde etkisi en güçlü olan gruptur. Çocuk akran grubu içerisinde, bireyler arası ilişkiler açısından gerçeklerle yüz yüze geldiği ortamı algılar, bazı toplumsal davranışları kazanır ve çocuk akran grubunun etkisinde büyür (Akalin, 1999, s.:539).

Çocuğun toplumsal özellik kazanması ve topluma uyması, arkadaş edinmesi ile ortaya çıkar. Arkadaşlık, sevgi, düşünce desteği ve alışveriş arzusundan doğar. Arkadaşlık ilişkilerinin, çocuğun düşünce ve duygu yönünden gelişimiyle ve toplumsal özellik kazanmasında önemli rolü vardır. Çocuğun gerçeğe uymasında, kendini iyi ve kötü yönleri ile tanimasında, duygu ve düşüncelerinin belirginleşmesinde etkili olur. Çocuk, bir arkadaş grubunda kalabilmek için bazen kendi alışkanlıklarından, hatta kabul ettiği doğrulardan vazgeçebilir. Bu nedenle arkadaş ilişkilerinin çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde önemi büyüktür. Çocuğun ne tür arkadaş edineceği konusunda çevrenin etkisi inkar edilemez. Çevrenin baskısını üzerinde hisseden ve buna uymak zorunluluğu duyan çocuğun gireceği arkadaş grupları, çevre tarafından kabul edilen gruplar olmak zorundadır. Bunun tersini yapabilmesi için çevreden bağımsız bir kişilik geliştirmiş olması gerekir. Bağımsız kişilik geliştirme ise, aile tipi ve özelliklerine, ailenin ve gencin eğitimine, nerede yaşadıklarına, ekonomik durumuna vs. bağlıdır (Sarpdağ, 2005).

Çocuk üzerinde etkisi büyük olan akran grubunun, suçluluğa eğilimli, risk faktörleri içeren grup özellikleri göstermesi çocuğunda bu davranışlara itilmesini doğurabilir. Okulda çocuğunda içinde bulunduğu topluca işlenen kabahatler veya arkadaşlarının okul yaşamında kurumsal disiplini bozucu davranışları, arkadaşlarının eğitim düzeyleri, akran gurubu içerisinde alkol, uyuşturucu kullanma ve kumar oynama gibi alışkanlıkların olması arkadaş grubu içerisinde suçla ilişkili bireylerin olması ve akran grubunun suça yönelik ortak hareket

etme organizasyonu olarak çeteleşme, akran grubunun kriminal olarak barındırdığı risk faktörleri olarak ele alınabilir.

Akran grubu etkileşimi ve suçluluk arasındaki ilişki uzmanlarca uzun süre tartışılmıştır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, suçluluk eylemi tek başına olmaktan çok küçük gruplarla yapılma eğilimindedir. Araştırmacılar bu davranışa suçluluk ortaklığı adı verilmektedirler. Özellikle hırsızlık ile ilgili suçlar muhtemelen aynı cins ve yaştaki çocuklar tarafından kurulmuş suçluluk ortaklıkları ile işlenmektedir, hatta bu çocuklar arasında suç işlemek için oluşturulmuş bir kardeşlik bağından da söz edilebilmektedir (Polat, 2000, s.:424).

2.2.3.4. İş Çevresi

Toplumsal, fiziksel, ekonomik ve kişisel yönleriyle iş, insana özgü bir faaliyettir ve kimin kim için çalıştığı, kimin hangi araçları kullandığı hesaba katılmadan anlaşılabilir. İş çevreyle bütünsel bir ilişkinin bir parçasıdır. Olumlu yönde sosyalleşmeyi ve yetenek kazanmayı sağlayabileceği gibi, çocuğun zihinsel ve eğitime yönelik potansiyelini sınırlayan, bedensel ve ruhsal gelişimini etkileyen ve bazı tehlikeli şartlarda yaralanma, hastalık hatta ölümlerle sonuçlanabilen, kölelik ve can sıkıntısıyla geçen upuzun yıllar anlamına da gelebilir.

Çocuğun toplumsallaşma sürecini engelleyen faktörlerden biri de, çocuğun okul yaşamı süresince veya bu süreci kesintiye uğratabilecek, durduracak şekilde iş yaşamına katılmasıdır (Polat, 2000, s.:425). Çocukların çalıştırılması iki nedene bağlanmaktadır. Birinci neden, dengesiz gelir dağılımı sonucunda oluşan ve çocuğun çalışmak zorunda bırakıldığı sürekli yoksulluk, ikinci neden ise, mevcut eğitim sisteminin yetersizliğine olan güvensizliktir (Sarpdağ, 2005).

Suçlu çocuğun suç işlemeyen önce bir işe sahip olup olmadığının belirlenmesi, suçluluğun nedenlerini belirleyerek suçluluğun önlenmesinde önemli rol oynar. Bu nedenle çocukların suç işlemeyen önce bir işe sahip olup olmadığı araştırma konusu olmuştur.

Ailelerinin ekonomik durumlarının kötü olması ve bu çocukların bir okula devam etmiyor olmaları, çocukların küçük yaşta belirli bir mesleki eğitime sahip olmadan iş

yaşamına katılmalarına neden olmakta ve genellikle ailenin yapısı, sosyal-ekonomik durumu, çocuğun hangi ekonomik faaliyette bulunacağı konusunda belirleyici olmaktadır.

İş ortamına giren bir çocuk, bir yetişkinin devamlı bakım ve eğitiminden yoksun kalmaktadır. Bu nedenle davranışlarının doğru ya da yanlışlığına kendisi karar vermek zorundadır. Buna bağlı olarak iş ortamında, çocuğun model olarak alabileceği kişilerin özellikleri çok önemli husustur. Ayrıca, iş yaşamının getireceği ekonomik özgürlük, kendisini çevrenin olumsuz etkisine denetimsiz bırakmasına da neden olabilir. Özellikle aile denetiminden uzakta bir işte ve sokakta çalışan çocuklar, uyuşturucu, uçucu madde, alkol ve suç gibi sapma davranışlara karşı korumasız bırakılmaktadır (Akalin, 1999, s.:53).

Çocuğun iş hayatına, vaktinden önce karışması, onun çeşitli çevrelerle temasa geçmesini, ekonomik güçlüklerle vaktinden önce maruz kalmasını eğitim yolu ile kötü etkilere direnmeyi sağlayacak manevi desteklerden yoksun duruma düşmesini sonuçlamakta ve suça yöneltmek hususunda önemli bir faktör niteliği göstermektedir (Dönmezer, 1994, 297).

Ülkemizdeki çalışan çocuk sayısına yönelik Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Ekim 1994'deki Çocuk İstihdamı Anketi'nde 59.828.000 olan ülke nüfusunun yaklaşık % 20'sinin yani 11.889.000'ini 6-14 yaş grubundaki çocukların oluşturduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu 11.889.000 çocuğun, 1.008.000'ini yani % 8,5'ini, ekonomik faaliyette bulunan, diğer bir ifade ile çalışan çocukların oluşturduğu tespit edilmiştir. Çocukların çalıştırılması, köy ve kent arasında da farklılık göstermektedir. Köylerde istihdam edilen 6-14 yaş grubu 820.000 çocuğun % 92'sinin (754.000) tarım sektöründe çalıştıkları, kentsel yerlerde ise çocukların % 40 gibi büyük çoğunluğunun sanayi sektöründe ve % 26'sının ise hizmet sektöründe çalıştıkları tespit edilmiştir.

Çocuk emeğinin üretime katılma kalitesi, ülkemiz açısından nitelikli iş gücü tanımına uymamaktadır (Polat, 2000, s.:425). Ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi eğitimsizlik, hızlı nüfus artışı, kentleşme, fakirlik vb. çocuklar çok küçük yaşlarda iş hayatına sokulmaya çalışılmaktadır. Kente gelen aileler, ekonomik yetersizlik nedeni ile çocuklarını çeşitli işlerde, özellikle de kısa sürede çok para getiren işlerde çalıştırmaya başlamışlardır. Özellikle okul sonrası, seyyar satıcılık, gazete dağıtıcılığı, ayakkabı boyacılığı gibi bir yetişkinin

gözetim ve korumasında olmayan işlerde çalışan çocuklar, fabrikada işçi, yada mesleki bir eğitim gerektiren işlerde çalışan çocuklara oranla daha fazla suç işledikleri görülmektedir.

Tezer Taşkiran ve Samet Ağaoğlu (1940) tarafından ıslah evinde bulunan 86 çocuğun yapabildiği iş ve kazançları ile ilgili yapılan araştırmada; bunlardan % 70'inin (60) ana, babaya yardımcı olarak çiftçilik yaptıkları, % 28'inin (24) ailesinden ayrı olarak değişik işlerde çalıştıkları ve % 2'sinin (2) öğrenci olduğu için hiç çalışmadığı tespit edilmiş, bu çocuklardan çoğunun aileye işçi olarak yardımcı oldukları, aile dışında çalışanlarında kazançlarını ailelerine verdikleri, bir kısmının da okula devam ederken çalıştıkları saptanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü (1947) tarafından tüm ıslah ve cezaevlerindeki 974 çocuk üzerinde yapılan incelemede, bu çocukların % 32'sinin (319) çalışmadıkları, işsiz buldukları tespit edilmiştir.

Gül Öter ve Nejat Akalın (1992) tarafından Paşakapısı Cezaevinde tutuklu bulunan 30 çocukla yapılan görüşmede ise; okula giden 28 çocuktan 16'sının öğrenciliği sırasında bir işte çalışmış olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde, hızlı ve hazırlıksız göç, ekonomik yoksulluk, ailenin parçalanması, ailenin eğitimsizliği, çocuğun sokakta çalışıp para kazanmasını teşvik edici kültürel değerler vb. çocuğu sokakta çalışmaya iten nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte çocuk suçluluğunda, çalışan çocukların işledikleri suçlar ile yapmış oldukları mesleklerinin bağlantısının yani "mesleklerin suçluluğu" öteden beri kriminologların dikkatini çekmiş bir konudur. Şu veya bu meslekte çalışanların mesleklerinin özelliklerini aksettiren suçlar işledikleri, yahut falan veya filan mesleklerle meşgul olanların diğer mesleklerle iştigal edenlerden daha fazla suç işledikleri süregelmiştir. Bu manadaki iddialar belki cüz'i bir hakikat payını ihtiva etmekte ise de, kanaatimizce suçluların meslek gruplarıyla ilgisini belirtme gayesiyle düzenlenen istatistik tabloları, bu meslekleri yürüten kimselerin aşağı yukarı benzer karakterlerini ortaya koymaktan ziyade memleket genel nüfusunun meslek itibarıyla bölünüş şeklini aksettirmektedir (Gölcüklü, 1962, s..40).

İşsizlik ve suç arasında doğrudan bir bağlantı olup olmadığı açık değildir. Tutuklanmış suçluların aşırı derecede büyük bir yüzdesinin suçun işlendiği zamanda işsiz olmasına bağlı olarak, işsizliğin suça yol açtığı sonucuna varılmıştır. Örneğin, planlanmamış bir anda işlenen suçlar veya belli bir hayat standardı elde etmek için işlenen mala karşı suçlar, çoğunlukla boş zamanlarının olmasına bağlanmıştır. Küçük yaşlarda bir takım nedenlerle yeterli eğitimden yoksun kalan ve çalışabileceği bir işi olmayan bu çocukların suça yönelmelerinde etkili olmaktadır. Çocuk suçluluğu konusunda belirli bir uzmanlığa dayanmayan gelip geçici işler görmenin hemen hemen işsiz kalmak derecesinde suça yöneltici etkiler yaptığı da bilinmektedir (Sevük, 1998, s.:25-27).

Çalışma hayatındaki olumsuz şartlar da çocukları psikolojik ve fizyolojik açıdan olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Çocuğun gelip geçici mesleklerde çalışmasıyla ailesini ve kendisini tatmin edecek parayı kazanamaması çocuğun suç işleme eğilimini arttırmaktadır. Bir işte çalışmayan çocukların suça yönelme oranı ise boş zamanların verimli değerlendirilememesi nedeniyle geçici de olsa bir işte çalışanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak çocuğun iş hayatına katılmasının suça yönelme ve suç işlemedeki etkilerinin dolaylı olduğu kabul edilmektedir. Fakir ailelerde görülmesi mümkün normal yaşama şartlarındaki noksanlarla, çevreden gelen etkenlerin birleşmesi gençleri suça yöneltmektedir, ayrıca ailelerin ekonomik seviyesinde meydana gelen ani ve büyük değişikliklerin kötü etkilerini gençler üzerinde görmek mümkündür. Ekonomik yokluğun özellikle zayıf karakterler üstünde daha çok menfi yönden etki yaptığı, bu bakımdan ekonomik yoksulluğunda diğer nedenlerle birlikte ve onlara sürükleyici bir etken olarak (Yamaner, 1985, s.:228) düşünülmesi gerektiği öne sürülmektedir.

2.2.3.5. Kentsel Nedenler

- **Kitle İletişim Araçları** :Boş zamanların değerlendirilmesinde, toplumun genel etkisi yanında kitle iletişim araçlarının da çok önemli yeri vardır. Kitle iletişim araçlarının toplumsal dilin oluşmasında, yaygınlaşmasında ve dönüştürülmesinde büyük rol oynadığı bilinmektedir. Gazete, dergi, radyo, televizyon, sinema ve son olarak da internet her gün binlerce mesajın kitle iletişim araçlarıyla tüm dünyaya dağılmasını sağlamaktadır. Bununla

birlikte kitle iletişim araçlarının insanları eğitmeye yönelik amaçları bulunduğu söylenebilirse de, kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda bir eğitim aracı olarak bekleneni vermediği ve bu konuda henüz istenilen düzeye ulaşmadığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazılı ve görsel basın olarak ortaya çıkan kitle iletişim araçlarının hızla yaygınlaşması, bunlarla seyirci, dinleyici ve okuyucuya şiddet eylemleri ve suçlu davranış biçimlerinin sunulması, suçlu davranışla kitle iletişim araçları arasındaki ilişki sorununu ön plana çıkarmaktadır. Özellikle son zamanlarda tüm dünyayı etkilediği gibi ülkemizde de etkisi çok fazla olan internetin ortaya çıkıp hızla gelişmesi ve bu sayede her türlü bilgiye ulaşmanın mümkün olması kitle iletişim araçlarının etkisini daha da artırmıştır.

Kitle iletişim araçlarının suç ve suçluluk üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmaların çoğu özellikle sinema ve televizyon programlarında görülen şiddet üzerine yoğunlaşmıştır. Buna karşın yapılan araştırmalarda, kitle iletişim araçlarının çocuk suçluluğuna daha çok dolaylı etkisinden söz edilmektedir.

Kitle iletişim araçlarının suçluluğu yaygınlaştırmak konusundaki etkileri şöyle özetlenebilir; suç tekniğini öğretmek, suçu olağan, çekici hatta heyecanlı, yararlı bir faaliyet olarak göstermek, suçluya saygın bir kişilik vermek, suçluyu cana yakın, sempatik bir kişi olarak sunmak, adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek, adalet mekanizmasını ve polisi gülünç şekillerde göstermek, suçun adeta reklamını yapmak vb. (Sevük,1998, s.:57).

Kitle iletişim araçlarının çok geliştiği çağımızda çocukların boş zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon seyrederek geçirdikleri görülmektedir. Televizyonun çocukların sosyalleştirme teknikleri arasında en etkin olanını oluşturduğunu söylemek gerekir (Dönmezer, 1994, s.:241). Bu yönü ile televizyonun çocuk suçluluğunu artırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle saldırganlık konularını içeren filmlerin çocuklar ve potansiyel suçlular üzerinde özendirici etkisi olduğu bilinmektedir. Televizyon, çocuklara önemli bir simgesel model etkisi sunmaktadır (Sevük,1998, s.:57). Çocuklarımız, kendilerine model olarak seçtikleri televizyon ve sinemalardaki kahramanların özelliklerini, gündelik yaşayışlarına ve oyunlarına yansıtırlar. Böylece bu kahramanların davranışları çocuklardaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilir. Son zamanlarda özellikle televizyonda yayınlanan haber programlarının tamamına yakınında reyting kaygıları ile şiddet içeren görüntülerin tüm

ayrıntılılarıyla gösterilmesi ve yine işlenen suçların canlandırılmasına yönelik televizyon programlarının yayınlanması durumunda bu programlardan yetişkinlerin dahi etkilediği düşünüldüğünde, çocukların olumsuz yönde etkilenmeyeceğini söylemek mümkün olmamaktadır.

Yapılan bir araştırmada; ülkemizde yayın yapan televizyon kanallarının genelde çocuklarımızın beden, ruh ve heyecan gelişimini olumsuz yönde etkilediği, onları milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerimize yabancılaştırdığı, kişiliklerinin oluşma sürecinde önemli bir evre olan buluş çağlarındaki gelişmelerinin dengeli olmasını engellediği, özdeşleşmenin yoğun olduğu ilk gençlik çağında çocukların yanlış modeller benimsedikleri ortaya koyulmuştur (Öztürk, 1999, s.:221).

Sinemanın etkisi de televizyonun etkisi gibi olmaktadır. Özellikle sinema ortamının çevreden soyutlanmış olması izleyicileri tamamen içine alarak bir hayal ortamına sokmaktadır. Çocukların hayal ufuklarını açması, bu ufukları genişletmesi, telkin kudretinin bulunması, taklit duygu ve arzularını kuvvetlendirmesi gibi nitelikleri, sinemanın küçükleri suça yönelten nedenler arasında sayılmasını ve onun yapıcı veya yıkıcı etkilerinin tartışılarak, üzerinde uzun uzun durulmasını gerektirmiştir (Akıncı ve Atakan,1968, s.:39).

Gününün büyük kısmını kötü, insan değerini düşüren, şiddet sahneleri ile dolu, sun'î bir hayat görüşü telkin eden filmleri seyrederek yahut kitap veya dergi başında geçiren çocuk günlük hayatın normal ritm ve hadiselerin can sıkıcı bulmaya başlayacak, bu film ve dergilerdeki hayat felsefesini benimseyerek onların her şeye rağmen sempatik kahramanlarına benzemeye çalışacaktır. Film yahut roman kahramanlarını taklit suretiyle işlenen suçlar ender olmakla beraber çocuklar için zararlı film gösterilerini kontrol altında bulundurmamak gereklidir (Gölcüklü, 1962, s.:43).

Gözlemler, şiddet ve adam öldürme sahnelerini izleyen çocuklarda çeşitli gerginlik ve endişelerin görüldüğüne dikkat çekmektedir. Yanlış seçim sonucu oynanan bilgisayar oyunları da çocukları cinsel yönden uyarmakta, bazılarında nefret ya da suçluluk duygusunun oluşumuna, bazılarında ise cinsel suç işlemesine ya da normalden sapan bir davranışa sebep olmaktadır (Yavuzer, 2002, s.:226).

Sonuç olarak kitle iletişim araçlarının olumsuz yönde kullanılmasından dolayı çocuk suçluluğunu yaygınlaştırdığı anlaşılmaktadır. Türkiye de şimdiye kadar yapılmış araştırmalar, çocuk suçluluğu üzerinde kitle haberleşme araçlarının etkili olduğunu gösterebilecek nitelikte değilse de, son yıllardaki gelişmelerin ileride çocuk suçluluğunu etkileyebileceği rahatlıkla söylenebilir (Sevük, 1998, s.:58). Bununla birlikte çocuğun, özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlamak gerekir. Bu amaçla, kitle iletişim araçları çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan bilgi ve belgeyi yaymalı; bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı aracılığıyla işbirliği özendirilmeli, çocuk kitaplarının üretimi ve yayılması desteklenmeli, çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için yönlendirici önlemler geliştirilmelidir (Duman, 1999, s.:178).

-Kentleşme ve Göçler: Kentleşme; dar anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını anlatır. Ancak kentleşme yalnızca bir nüfus hareketi de değildir. Bu hareketi oluşturan ekonomik ve toplumsal nedenler de söz konusudur. Bu nedenler de değerlendirilerek şöyle bir tanım yapılmıştır; “kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insanın davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” (Utku, 2000, s.:32).

Şehirleşme süreci yaşam tarzlarında ve insan ilişkilerinde radikal değişikliklere neden olmaktadır. Bu sosyokültürel değişikliklerin önemli bir kısmı, geleneksel toplumsallaşma tarzlarının hızlanan bir biçimde çözülmesi ve bireyin hayatını biçimlendirmek konusundaki inisiyatifinin ve sorumluluğunun radikal biçimde artması olarak tanımlanabilmektedir.

Kırsal alanda kişiliğin şekillenmesinde etkili unsurlar aile, akrabalar ve komşularla sınırlıdır. Ayrıca kırsal kesimde günlük yaşamın ritmi yavaş ve ilişkiler belirli sayıda insanla sınırlıdır. İnsanlar birbirlerini tanırlar ve herkes kime karşı nasıl davranacağını bilir. Şehirde ise kişiliğin gelişmesinde kreş, çocuk yuvası, okul, yurtlar, gençlik kulüpleri, TV, basın, internet ve çok farklı çevrelerden insanlarla ilişki kurma etkili olmaktadır. Şehirde yaşam biçimi kırsal alana göre değişmektedir ve günlük yaşamda çok sayıda ve farklı insanla

ilişkiye girilir. Ancak insanlar bu fiziki yakınlığa rağmen sosyal olarak yakın değildirler ve birbirlerini tanımazlar.

Şehirleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan coğrafi hareketlilik, günlük yaşamdaki hareketlilik ve kent içinde bölge ve ev değiştirme olarak sınıflandırılabilir yeni hareketlilik biçimleriyle aile ve yerel çevre ile olan bağlar önemli ölçüde farklılaşmaya uğrarlar. Şehirde aile bağları ve mahalle bağları asgariye inmiştir ve bireyin aile ya da çevreye karşı sorumluluğunun önemi azalmıştır. Bağların zayıflaması ve hareketlilik sosyal kontrolün azalmasına neden olmaktadır. Resmi kontrol ise şehrin yerleşiklik düzeyine ve bölgelere göre değişir ve şehrin henüz oturmamış, organize olmamış bölgelerinde daha zayıftır. Sosyal kontrolün ve resmi kontrol imkanlarının sınırlılığı suç işleme oranını artırmaktadır. Yakalanma ve cezalandırılma yada topluluktan, aileden dışlanma ihtimali azaldıkça suç işlemeyi göze almak kolaylaşmaktadır (Çoşar, 2005,s.: 289-292).

Sosyal hareketliliğin hızlanması, sosyal kontrol mekanizmasının çözülmüş hale gelmesi, sosyal normların insan tavır ve hareketlerini idare edici güçlerin yıkılması, çözüme, farklılıkların bir araya gelmesi çeşitli nedenlerle bir suç alt kültürünün teşekkülü, kentleşmede suçluluğu etkileyen faktörlerdir (Utku, 2000, s.:32).

Şehirleşmeyle özellikle cebir şiddet suçları azalırken mala yönelik suçlar artmaktadır. Büyük şehirlerde kazanç sağlayan mala yönelik suçlar için olanaklar ve suçların gizli kalması olasılığı daha fazladır. Ayrıca toplum baskısı iyice azalmıştır. Bu yüzden kent yaşamında suçluluk oranları daha fazla olmakta, küçük yerleşim birimlerinde ise polisin daha az etkili olmasına rağmen daha az miktarda suç oranına rastlanmaktadır. Kırsal kesimde daha çok ilk kez suç işleyenlere rastlanıldığı halde , büyük şehirlerde suç tekrarı oranları da fazla olmaktadır (Hancı, 1999, s.:24-28).

Endüstri gelişmesi yüksek düzeye ulaşmış ülkelerde nüfusun büyük oranı sık sık yer değiştirmektedir. Ekonomik, sosyal veya siyasal nedenlerle bireylerin yer değiştirmesine ise "göç" denmektedir. Yer değiştirmeler aileler, özellikle küçük çocuklar ve yaşlı kimseler için çoklukla baskı nedeni olmakta, çoğu zaman yeni bir çevreye uymakta ve yeni dostlar edinmekte zorluk çekmektedirler. İç göçler beraberinde bazı sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bu süreç içinde artan gecekondulaşma, kentsel hizmetlerin aksaması, işsizlik,

göç edenlerin topluma uyumsuzluğu, şehir kültürüne yabancılaşma ve kültürler arası çatışma gibi sorunlar yaşanmaktadır .

1950'li yıllardan itibaren hızlı nüfus artışı, tarımda makineleşme, toprak dağılımının düzensizliği ve şehirlerde iş imkanlarının artışı ülkemizde şehre göçü arttırmıştır. Şehre göçte daha konforlu hayat sağlama, şehirlerin eğlence merkezi olması gibi faktörlerde etkili olmasına karşın ana etken ekonomik sorunlardır (Hancı, 1999, s.:24-28). Ülkemizde 1950'li yıllardan itibaren başlayan iç göç, 1960'lı yıllardan sonra Avrupa'ya yönelik dış göç olarak devam etmiştir.

Türkiye'deki şehir nüfusunun oranı son 50 yıl içerisinde % 25'den % 65'e yükselmiştir. Bu artış hızıyla Türkiye dünya çapında şehirleşmenin en hızlı olduğu ülkedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın bir raporuna göre Türkiye 90'lı yıllarda % 4,9'luk şehirleşme hızıyla Çin ve Meksika'dan önce gelmektedir. Böyle hızlı bir şehirleşmenin kentsel alanda olumsuz sonuçlar doğurması ise kaçınılmazdır (Çoşar, 2005, s.:290-292).

Kırsal alandan kente gelenler eski davranış ve alışkanlıklarını, örf ve adetlerini de getirmektedirler. Göç edenlerin bazıları şehirle bütünleşirken bazıları şehirde ayrı gruplar meydana getirmektedirler. Göç nedeniyle kültürel farklılıklardan düşmanlık ve gerginlik meydana gelmektedir. Bu kültür çatışması ise en çok genç kuşakları etkilemektedir. Kente ailesiyle birlikte ya da tek başına gelen çocuk yeni çevresinde farkına vardığı heyecanlı, serüvenli, renkli bir hayatı düşleyecek ve elde etmeye çalışacaktır. Kentte kavuşacağını sandığı eğlence, macera, şöhret ve zenginliğin beklentisinin yanında yetersiz eğitim ve yetenek eksikliği gibi nedenlerle arzuladığı iş ve geleceği elde edemeyeceği düşüncesine kapılan çocukların, kentte değişen geleneksel aile törelerinin çocuğu koruyan yaptırım gücünün zayıflaması, ailenin sosyal kontrol fonksiyonunu yerine getirebilecek başka kurumların olmaması nedeniyle suça daha kolay yönelmesine sebep olmaktadır (Hancı, 1999, S.:24-28).

Batı toplumlarında çocuk suçluluğu sanayileşme ile orantılı olarak bir artış göstermiştir. Hiç kuşkusuz sanayileşme, hızlı ve düzensiz kentleşmeyi birlikte getirir. Onun ürünü olan işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlikler, geleneklerin sarsılması, özellikle çocuk ve genç nüfusun artışı suça eğilim yaratırken, bu toplumsal etkenlerin ailelerde ve bireylerde

yarattığı doyumsuzluklar, umutsuzluk ve çaresizlik duyguları da suça yatkınlık yaratmaktadır (Yörükoğlu,1997, s.:212).

Suçlulukta önemli bir etken de çarpık kentleşme ve gecekondulaşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehir canlı bir organizma gibi gelişip büyümektedir. Gecekonduların yoğun olduğu semtler şehrin etrafını çevirirken, bu bölgelerin yakınlarına yeni toplu konutlar ve gecekondu önleme bölgeleri yapılmakta, bu bölgelerin yapısı da değişmektedir (Hancı ve ark., 1995, s.:185-189).

Gecekondu her ne kadar kentin çevresinde ve dışında kente ve kentleşmeye geçiş platformu olarak düşünülmüş ise de gelenlerin değerleri ile kenttekilerin değerleri arasında bir farklılık ve çatışma söz konusudur. Bu özellikle ilk kuşaklardan sonraki kuşaklarda ortaya çıkmaktadır. Yine bu çatışmalar normdan sapma şeklinde ortaya çıkabilmektedir. (Utku, 2000, s.:32).

Gecekondu bölgelerindeki ekonomik olumsuzluk, kadının çalışma zorluğu, doğurganlığın yüksekliği, gençlerin ve çocukların yeterince eğitilmesini engellemektedir. Bu bölgelerdeki işgücünün emilemeyişinin doğurduğu işsizlik durumu da suça itici bir etken olarak düşünülmektedir (Hancı ve ark., 1995, s.:185-189). Başka bir deyişle şehirleşme olayının ekonomik zorlamalarla olması halinde sağlık şartlarına uymayan meskenlerin ruh ve beden üzerinde gösterdikleri menfi izlerin psikolojik yönlerden yaptığı tahribatın suça yönelmede önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Lutz, 1965, s.:3). Bununla birlikte gecekondulaşmanın yoğun ve sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu şehir bölgelerinde oturan çocuklarda suçluluk oranlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (1997) yaptığı ayrıntılı bir araştırmanın sonuçlarına göre, kolluk kuvvetlerince yakalanan 12-18 yaşları arasındaki çocukların % 93'e yakını şehirlerde, % 7'si ise köylerde oturmaktadır. Aynı yıl ülkemizdeki nüfusun % 65'i şehirlerde, % 35'i ise köylerde oturmaktadır.

İsrahevlerinde bulunan hükümlü gençlerle ilgili istatistiki verilerde bu durumu doğrular niteliktedir. Bu gençlerden şehirde oturanların oranı 1980 yılından itibaren hızla artmıştır. 1980'den 1997'ye kadar şehir nüfusu genel nüfusun % 43'ünden % 65'ine çıkarken,

hüküm giyen gençlerden şehirde yaşayanların oranı nüfus artışına göre çok daha hızlı bir artış göstermiş ve % 33,5'ten % 74,2'ye çıkmıştır (Çoşar, 2005, s.:285-286).

Buna göre şehirde oturan gençlerin suç işleme oranıyla ilgili elde edilen veriler ile sanık ve hükümlü gençlerle ilgili veriler kentsel alanda gençlik suçluluğunun kırsal alana göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

1990-1993 yılları arasında İzmir Çocuk Mahkemesi'nde yargılanan 2466 çocuk üzerinde yapılan araştırmaya göre; bu çocuklardan % 80'inin gecekondu bölgelerinde yada kısmen gecekonduardan oluşan bölgelerde oturdukları tespit edilmiştir (Hancı, 1995, s.:55-56).

Şehirleşmeye paralel bir şekilde gençlerin işledikleri suç türleri de değişmektedir. Mala yönelik suçlardan dolayı cezalandırılan gençlerin oranı 1946'da % 19'u oluştururken, aynı oran 1996'da % 56'ya ulaşmıştır. Buna karşılık şahsa karşı suçlar tam tersi bir seyir izlemiş ve bu nedenle mahkum olan gençlerin payı toplam hükümlüler arasında % 54'den %19'a inmiştir. Cinsel suç işleyip hüküm giyenlerin oranı ise yaklaşık olarak aynı kalmıştır.

Mala yönelik suçlardaki artış şehirlerde daha bozuk olan gelir dağılımı, daha yüksek oranlardaki işsizlik, şehirde sosyal bağların zayıflaması sonucu olarak azalan sosyal kontrol imkanlarıyla açıklanabilir. Şahsa karşı suçların azalmasında yine bireyselleşme ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan bağların zayıflaması önemli bir rol oynamaktadır (Çoşar, 2005, s.:313-314).

Ülkemizde hüküm giyen çocukların suç işleme nedenleri araştırıldığında ise; kırsal kesim topluluklarında, daha çok kan davası, namus temizleme gibi sosyal, hayvan ve toprak anlaşmazlığı gibi ekonomik içerikli sorunların önde geldiği görülmektedir. Kentsel yaşamda ise, genellikle önceden planlanmadan ve neticesini düşünmeden bir anlık kızgınlıktan doğan tepki sonucu bu suçlar işlenmektedir (Yavuzer, 1994).

Göç olayını yaşayan çocuklar ise daha çok hırsızlık ve yaralama suçlarını işlemektedirler. Yaralama suçlarının toplumsal uyumsuzluk kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Hırsızlığın ilk planda daha çok ekonomik zorluklar nedeniyle yapıldığı, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak için bu yola başvurduğu düşünülebilir. Gerçekte nedenlerin

ve tehlikenin en büyüğü ana babanın sevgi, şefkat ve bakımından yoksun olmaktır. Hırsızlık yapan çocuk bu yolla maddi gereksinimini gidermekten çok ailenin ve okulun denetiminden uzak kalmanın verdiği bir başıboşluk içinde suça yönelmekte, sevgi ve sevecenlik eksikliğini gidermek için bu yola başvurmaktadır (Hancı, 1999, s..24-28).

Şehirleşme ve bireyselleşme süreçlerinin sonucu olarak aile yada akrabalar tarafından bakılmayan, desteklenemeyen çocuklar açısından kendilerini geliştirme, hatta hayatta kalma olanakları çok sınırlıdır. Kentleşme sürecinde bağların zayıflamasının sonucu ve de diğer sosyal ve ekonomik etkenlerin sonucu olarak aile ve akraba çevresinin vermediği yada veremediği bu desteği verecek kurumlara gereksinim vardır. Bunların yokluğu çocuk suçluluğunun önemli bir nedenini oluşturmaktadır (Çoşar, 2005, s.:317). Bu açıdan bakıldığında kentleşme ve göç olgusu suçun tek başına nedeni olamasa da suçu etkileyen önemli faktörlerden birisi olduğu hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır.

Sonuç olarak çocuk suçluluğunun bireysel ve çevresel (sosyal) nedenleri ele alınırken mutlaka geniş düşünmek ve suçu bir tek neden ile açıklamaya kalkışmamak gerekmektedir. Örneğin bir kısmı, suçun en büyük nedeni olarak bozuk veraseti ileri sürdükleri halde, diğer bir kısmı, fizyolojistler iyi işlemeyen guddelerin veya bir organ bozukluğunun suçta birinci derecede rol oynadığını düşünürler. Psikiyatri uzmanlarına göre ruhi hastalıklar, anormal davranışın ve bu anlamda suçun başlıca nedenidir. Eğitimcilere göre ise, suçun işlenmesinde uygun olmayan bir eğitim sistemi rol oynamaktadır.

Görülüyor ki çeşitli mesleklere göre suç, çeşitli şekillerde izah edilmek istenmektedir. Şüphe yok ki, bütün bu etkilerin çeşitli suçlarda rolleri vardır. Fakat bunların hiç birisi suçun tek nedeni olarak ele alınmaması gerekir (Taşkıran ve Ağaoğlu, 1943, s.:41-42).

2.3. Suça Yönelmiş Çocukların Yargılanması

2.3.1. Genel Olarak

Suç tüm toplumların çözmek için çaba sarf ettiği yaygın bir sosyal sorundur. Bu sosyal sorundan en ağır şekilde etkilenen gruplardan birisi de çocuklardır. Çocuklar aileleri tarafından sağlanan yetersiz sosyalleşme, arkadaş çevresindeki kötü modeller ve yetersiz

eğitim gibi birçok nedenden kaynaklı olarak suç eylemine yönelebilmektedir. Çocukların suç olan bir eylemi gerçekleştirmelerinin ardından önemli olan bu yönelişin nedenlerini araştırmak ve onu en az incitecek, çıkarını en yüksek oranda gözetecek bir şekilde yargılamaktır. Bu temelde çocukların yetişkinlerden ayrı hukuk kurallarına göre ayrı bir mahkemede yargılanması gereklidir. Çocuk suçluların bu özel yargılamasını gerçekleştiren mahkeme çocuk mahkemesidir.

Çocukların ayrı mahkemelerde kendilerine has bir kanunla yargılanmasının ilk örneği Batı Amerika'nın İllinois Eyaletinde 1899 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bunu izleyen yıllarda A.B.D.'nin hemen hemen tüm eyaletlerinde ve bir çok ülkede birbiri ardına çocuk mahkemelerinin kurulduğunu görölmektedir. Örneğin, İngiltere'de 1905, Kanada ve Portekiz'de 1911, Belçika ve Fransa'da 1912, Avusturya'da 1919, Hindistan'da 1920, Hollanda'da 1922, Almanya, Brezilya ve Japonya'da 1923, Yunanistan'da 1924, Meksika'da 1926, Şili'de 1928, İtalya'da ise 1934 yılında çocuklar için ayrı mahkemeler kurulmuştur.

Çocuk mahkemesi çocuğun gelişim ve kişilik özelliklerine göre yargılama gerçekleştiren ve rehabilitasyonu içeren özel bir mahkemedir. Çocukların bu mahkemelerde yargılanmasından amaç, kişiliğinin tüm ayrıntılarıyla ele alınması, onu suça iten etkenlerin saptanması sonucu eğitilmesi ve düzeltilmesine yarayacak yaptırımın belirlenmesidir. Çocuk mahkemesinin kuruluş amacı da, suç işlemiş çocukları cezalandırmak değil, toplum ile uyumlu hale getirmek, yeniden topluma kazandırmaktır.

Çocuk mahkemelerinde yer alan kişiler ise hakim, sosyal hizmet uzmanı, yardımcısı, pedagoğ, psikolog, psikiyatrist, savcı ve avukattır. Çocuk mahkemelerinde hakimin görevi, özellikle çok naziktir. Hakimin görevini başarıyla yerine getirebilmesi için çocuk psikolojisini tanınması, eğitim konularına yabancı olmaması, çocuk suçlulara hitap etmeyi bilmesi, onlara şefkatli bir dost ve koruyucu gibi görünmesi gerekmektedir. Ayrıca hakim yalnızca delilleri toplamak, şahitlerin bilgilerini dinlemek ve suç olayının kanunun hangi maddesine girdiğini araştırmakla yetinemez. Onun tüm çabası, suçun gerçek nedenlerini bulmaya, çocuk suçlunun hayatını öğrenmeye ve psikolojini anlamaya yöneliktir. Öte yandan hakimler kararlarını verdikten sonra çocuk suçlularla ilişkilerini kesmezler. Çocuk mahkemelerinin uzmanları, bu çocukların evde, okulda, sokakta ve başka yerlerdeki yaşamlarını, hareketlerini izleyerek mahkemeye düzenli olarak rapor gönderirler. Bu

raporlar, çocukların mahkemedeki fişlerine eklenir. Hakim onları inceleyerek daha önce verdiği kararları değiştirebilir (Akyüz Y., 2002, s.:39-40).

2.3.2.Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri

Ülkemizde çocukların yetişkinlerin yargılandığı genel mahkemeler dışında bir mahkeme tarafından yargılanması öngörülmuş, ancak çocuklarla ilgili ceza hukukunu ilgilendiren yasal düzenlemeler ve çocukların yetişkinlerden ayrı bir yargı merciinde yargılanması konusundaki düzenlemeler dünyadaki diğer ülkelere nazaran çok geç yapılmıştır. Bu konuda 1952 yılında hazırlanmış ve değişikliğe uğramış bulunan Çocuk Mahkemeleri Kanun Tasarısı bulunmakta ise de, tasarı revizyona tabi tutulmak üzere geri alınmış (Yücel, 1973, s.:68) yasallaşması ise ancak 21.11.1979 tarihinde gerçekleşmiştir. İlgili kanunda ilk 5 yıl içerisinde çocuk mahkemelerinin tüm yurttan yaygınlaştırılması planlanmış, ancak 1980 yılında bu mahkemelerin kurulması bir yıl daha ertelenmiştir. 06.11.1981 tarihinde çıkarılan 2552 Sayılı Kanunun getirdiği değişiklikle mahkemelerin kurulması beklenirken, olanaksızlıklar nedeniyle ancak 29.01.1987 tarihli Adalet Bakanlığı onayı ile mahkemeler oluşturularak 05.10.1987 tarihinde Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon’da göreve başlamıştır. İstanbul’da 2004 yılına kadar iki mahkeme görev yaparken, bu sayı 2004 yılında ilçelerde açılan yeni mahkemelerle yediye çıkarılmış, ayrıca İstanbul dışında, İzmir ve Ankara’da üç, Diyarbakır ve Kocaeli’nde ise birer mahkeme kurulmuştur. Diğer şehirlerde suç işleyen çocuklarla ilgili davalara, suçun niteliğine göre sulh, asliye veya ağır ceza mahkemelerinde bakılmaya devam edilmiştir.

Çocukların suç işlemesi veya suça itilmeleri halinde yargılanmaları için ceza kanunumuz ve ceza usul kanunumuzda özel düzenlemeler mevcut ise de, bu düzenlemeler çocukların özel statüsü icabı yeterli olmadığı için 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun çıkarılmış ve bu yasa 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 15.07.2005 tarihine kadar çocuk mahkemelerinde ve çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde genel mahkemelerdeki çocukların yargılanmasında uygulanmıştır.

2.3.3. Mahkemelerin Yapısı

Yürürlükten kaldırılan 2253 Sayılı ÇMK'da çocuk mahkemelerinin toplu mahkeme şeklinde bir başkan ve iki üyeden teşekkül edeceği öngörülmüşken (2253 Sayılı ÇMK 1. md.), 5395 Sayılı ÇKK ile mahkemelerin yapısını değiştirilmiş, mahkemeler “Çocuk Mahkemesi” ve “Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi” olarak iki ayrı mahkeme olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Buna göre mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen 5395 Sayılı ÇKK'nın 25. maddesinde çocuk mahkemesinin, tek hâkimden oluşacağı ve bu mahkemelerin her il merkezinde kurulacağı, ayrıca bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabileceği düzenlenmiştir. Çocuk ağır ceza mahkemelerinde ise, bir başkan ile yeteri kadar üye bulunacağı ve mahkemenin bir başkan ve iki üye ile toplanacağı öngörülmüştür.

Bunun yanında çocuk mahkemelerinde ve çocuk mahkemesi sıfatı ile yargılama yapan genel mahkemelerde yapılacak duruşmalara artık Cumhuriyet savcılarının katılamayacakları düzenlenmiş, ancak çocuk mahkemeleri kararlarına karşı mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcılarının, kanun yoluna başvurabilecekleri öngörülmüştür (5395 Sayılı ÇKK 25/1 md.). Cumhuriyet savcılarının duruşmalara katılması ile ilgili 5271 Sayılı CMK'nın 188/2 maddesinde sulh ceza mahkemelerinde yürütülen duruşmalar bakımından bu kurala bir istisna getirilmiş, bu defa 5395 Sayılı ÇKK'nın 25/1 maddesi ile çocuk mahkemeleri bakımından bu kurala ayrı bir istisna daha getirilmiştir.

2.3.4. Mahkemelerin Görev ve Yetkileri

5395 Sayılı ÇKK'da mahkemelerin görevleri ile ilgili yapılan düzenlemede, çocuk mahkemelerinin görevi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalar olarak belirlenmiş, çocuk ağır ceza mahkemelerinin görevi de çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalar olarak belirlenmiştir (5395 Sayılı ÇKK 26. md.).

5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 10. maddesinde sulh ceza mahkemesinin görevi, 11. maddesinde asliye ceza mahkemesinin görevi, 12. maddesinde ise ağır ceza mahkemesinin görevi düzenlenmiştir. Buna göre çocuk mahkemesinin görevi genel görevli sulh ve asliye ceza mahkemesinin görev alanı ile çocuk ağır ceza mahkemesinin görevi ise yine genel görevli ağır ceza mahkemesinin görev alanı ile aynı olmakla birlikte suçu işleyen sujenin çocuk olması dolayısıyla atılı suçlarla ilgili davalara bakma görevi çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesine geçmektedir. 5395 Sayılı ÇKK'nın tanımlar kısmını düzenleyen 3. maddesinde çocuğun tanımının yapılması sebebiyle çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesinin görev alanının 18 yaşından küçükleri kapsadığı görülmektedir.

Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde 5395 Sayılı ÇKK'da 2253 Sayılı ÇMK'da olduğu gibi soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceği öngörülmüş, dava açılmasından sonra mahkemenin gerekli görmesi durumunda çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebileceği gibi davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesinin uygun bulması şartıyla genel mahkemelerin yargılamanın her aşamasında, davaların birleştirilmesine ilişkin karar verilebilecekleri esası aynen kabul edilmiştir (5395 Sayılı ÇKK 17. md.).

2.3.5. Cezai Sorumluluk Yaşı ve Çocuklara Uygulanacak Tedbirler

5395 Sayılı ÇKK'da daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk olarak tanımlanmış, ancak çocukların cezai sorumluluk yaşı konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bunun nedeni maddi ceza hukukunu ilgilendiren bu konunun adalet reformu çerçevesinde yeniden düzenlenen ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 Sayılı Yeni TCK'da düzenlenmiş olmasıdır.

5395 Sayılı ÇKK'da düzenlenen tedbirler suç tarihinde 18 yaşını doldurmamış olanlar açısından uygulanabilecektir. Bunun yanında suç tarihinde 12 yaşından büyük olan çocuklar hakkında ceza sorumluluğunun bulunması durumunda, indirilmiş ceza sorumluluğu kabul edildiğinden ve ceza dışında tedbir uygulanması kabul edilmediğinden, suç tarihinde 12

yaşından büyük çocuklar hakkında cezaya alternatif olarak güvenlik tedbiri uygulanabilmesi mümkün bulunmamaktadır.

5237 Sayılı TCK'nın 31/1 maddesine göre, fiili işlediği sırada 12 yaşını bitirmemiş olan çocuklar hakkında kovuşturma yapılamayacağı ve ceza verilemeyeceği düzenlenmiştir. Ancak bu yaş grubundaki çocuklar hakkında 5395 Sayılı ÇKK'nın 5.maddesinde belirlenen tedbirler uygulanabilecektir. Bu tedbirlerin uygulanması konusunda ise hakime takdir hakkı verilmiştir. Bu yaş grubunda bulunan suça sürüklenen çocuklar açısından tedbir uygulanması zorunlu değildir.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını bitirmiş 15 yaşını doldurmamış olan çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçların algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumlulukları bulunmamaktadır. Ancak bu yaş grubundaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenacaktır. Bu durumda bulunan çocuklar hakkında tedbir uygulanması konusunda mahkemenin takdir hakkı yoktur ve tedbir uygulanması zorunluluğu bulunmaktadır (5237 Sayılı TCK 31/2 md.).

5237 Sayılı TCK'nın 31/3 maddesine göre, fiili işlediği sırada 15 yaşını bitirmiş 18 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmektedir. Bu sorumluluk kısmı bir sorumluluktur ve bu yaş grubundaki çocuklara indirilmiş ceza uygulaması öngörülmüştür. Bu sebeple bunlar hakkında suç işlemiş olmaları nedeniyle koruma tedbiri kuralları işletilemeyecektir. Bununla birlikte bu çocuklar aynı zamanda koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuklarda olabileceğinden yine de ÇKK'nın 5.maddesinde belirtilen tedbirler çocuk hakkında uygulanabilecektir. Ancak bu durumda tedbirin uygulanma sebebi, çocuğun suça sürüklenmiş olması değil, koruma ihtiyacı içinde bulunması olacaktır.

5395 Sayılı ÇKK'nın 21. maddesinde, 15 yaşını doldurmamış bulunan çocuklar hakkında tutuklama tedbirinin uygulanması bakımından sınırlama öngörülmüştür. Buna göre, 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında işledikleri iddia olunan suç için kanunda öngörülen üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı hiçbir şekilde tutuklama kararı verilemeyecektir. 15 yaşından küçük bulunan çocukların tutuklanması konusunda maddede öngörülen yaş sınırlamasının suç tarihindeki yaş olarak

esas alınması gerekmektedir. Suç tarihinde 15 yaşını doldurmamış bulunan çocukların tutuklanması bu maddeye göre yasaktır. Bu nedenle tutuklama kararının verildiği tarihte 15 yaşını doldurmuş bulunan çocuklar hakkında bu madde hükmü uygulanmayacaktır.

Buna karşın suç tarihinde 15 yaşından büyük çocuklar hakkında gerek 5395 Sayılı ÇKK'da gerekse 5271 Sayılı CMK'da tutuklamayı sınırlayan bir hüküm bulunmamaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar açısından tutuklama müessesesinin uygulanması 18 yaşından büyüklerle aynıdır.

Duruşmaların ne şekilde yapılacağı konusunda 5395 Sayılı ÇKK'da herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna ilişkin hüküm 5271 Sayılı CMK'nın 182 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Duruşmaların yürütülmesi ile ilgili temel kural duruşmaların herkese açık olduğudur. Ancak bu kurala bir takım istisnalar getirilmiştir, bunlardan birisi de sanığın, 18 yaşını doldurmamış olması durumunda duruşma kapalı yapılacağına ilişkin 5271 Sayılı CMK'nın 185. maddesinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre, suç tarihinde 18 yaşından küçükler hakkında duruşma zorunlu olarak kapalı yapılacak, bu kişilere ilişkin hüküm de kapalı duruşmada açıklanacaktır. Bununla birlikte soruşturma veya kovuşturma sırasında 18 yaşını doldurmuş bulunanlar hakkındaki yargılama açık olarak yapılacak hükümde aynı şekilde açık olarak tefhim edilecektir.

Sonuç olarak, çocukların korunması ve suça yönelmelerinin önlenmesi amacıyla her ülke kendine özgü bir politika belirlemekte ve bunu hukuki mevzuatıyla ifade etmektedir. Ülkemiz açısından ise çocuklarla ilgili yürürlükte bulunan düzenlemelerin ihtiyacı karşılayamaması nedeniyle bu ihtiyacı karşılamak ve eksiklikleri gidermek amacıyla adalet reformu çerçevesinde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerden bir tanesi, belki de en önemlisi çocuk mahkemeleri ile ilgili değişiklikler içeren 5395 Sayılı ÇKK'dır. Kanunun gerekçesinde de bahsedildiği gibi, Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ile çocuklara özgü kanun, usul ve makamlar oluşturma gerekliliği tüm taraf devletler için bir yükümlülük hâline gelmiştir ve bu kanunla özel koruma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması, toplumun adalet ve güvenlik ihtiyacının karşılanmasını amacıyla çocuk adalet sisteminin esas usulleri yeniden belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede 5395 Sayılı ÇKK'nın 15.07.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile 2253 Sayılı ÇMK yürürlükten kaldırılmış ve mevcut durumdaki mahkemelerin yapısı değiştirilmiştir. Çocuk mahkemeleri artık tek hakimli çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri olmak üzere iki mahkeme olarak yeniden düzenlenmiş, ayrıca çocuk mahkemelerinin her il merkezinde kurulacağı benimsenerek çocukların yetişkinlerden ayrı mahkemelerde yargılanması esasının uygulaması kolaylaştırılmıştır. Bunun dışında kamu davasının açılmasının ertelenmesi, uzlaşma, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi yeni müesseseler kabul edilerek çağdaş ülkelerde uygulanan çocuğa ceza vermeden topluma uyumlu hale getirmek ve yeniden topluma kazandırmak amacıyla uygulanan bu müesseseler Çocuk Koruma Kanunu ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır. Bunlara paralel olarak çocuk mahkemeleri tarafından verilecek tedbir kararlarının takibi ve denetimi ile ilgili düzenlemeler yeniden ele alınmış ve bu kararların etkinliğinin sağlanması amacıyla yeni müesseseler oluşturulmuştur.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Edirne’de yargılama faaliyeti yürüten toplam 6 ceza mahkemesine (2 tane Sulh Ceza Mahkemesi, 2 tane Asliye Ceza Mahkemesi ve 2 tane Ağır Ceza Mahkemesi) 2000-2004 yılları arasında suça yönelmiş çocuklarla ilgili açılan ve karar bağlanan 1191 dava dosyası, öncelikle mahkemelerin esas ve karar defterinden tespit edilerek mahkeme arşivinden çıkartılmış, daha sonra çıkartılan dava dosyaları incelenerek içerisindeki bilgiler önceden hazırlanan formlara aktararak elde edilen veriler toplam 29 çizelge üzerinde sayısal ve yüzdesel olarak gösterilmiştir.

Bununla birlikte Edirne’de bulunan ceza mahkemelerinin tümüne açılan yıllık dava sayısının beş binin üzerinde olması, sanık sayısının ise dokuz binin üzerinde bulunması nedeniyle açılan dava sayısının fazlalığı, karara bağlanan dava dosyalarının bir kısmının da temyiz incelemesinde olması nedeniyle araştırma 2000-2004 yılları arasında sınırlı tutularak, bu yıllar arasında açılan davalarda yargılanan çocuklara ilişkin inceleme ve değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Bu incelemede, suça yönelmiş çocuklarla ilgili dava dosyaları yargılama faaliyetinin başlangıcından sonuna kadar izlediği süreç detaylı bir şekilde incelenerek bu dosyalarda sanık sıfatı ile yargılanan çocukların kimlik bilgileri, yaşları, cinsiyetleri, doğum tarihleri, doğum yerleri, meslekleri, öğrenim durumları, mahkemeye gelme nedenleri, işlenen suçun türü, suç eylemindeki rolü, yetişkinlerle birlikte suç işleyip işlemedikleri, suç işledikleri yerde yetişip yetişmedikleri, daha önce başka bir suçtan yargılanıp yargılanmadıkları, haklarında emniyet tedbiri uygulanıp uygulanmadığı, yargılama sonucunda verilen kararın niteliği gibi konularla ilgili veriler incelenmiş ve inceleme sonucunda tespit edilen bu hususlar çizelgelere yansıtılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Yıllara Göre Açılan Dava Sayısı

Suçta yönelen çocuklarla ilgili 2000-2004 yılları arasında Edirne ceza mahkemelerinin tümüne açılan dava sayısı 1191'dir. En fazla davanın açıldığı yıl % 34,4 oranı ile 2004 yılı, en az davanın açıldığı yıl ise % 13,4 ile 2002 yılıdır. Buna göre, incelenen dava dosyalarından en fazla suçun işlendiği yılın 2004 yılı olduğu görülmektedir. Yıllara göre açılan dava sayısı ve yüzdelik dağılımı çizelge.1 de, aynı yıllarda yetişkinlerle ilgili açılan dava sayısı ve yıllara göre yüzdelik dağılımı ise çizelge.2'de gösterilmiştir.

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	Genel Toplam
Dava Sayısı	191	185	160	245	410	1191
Yüzdesi (%)	16,1	15,5	13,4	20,6	34,4	

Çizelge.1

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	Genel Toplam
Dava Sayısı	4 153	4 909	4 951	4 736	5 306	24 055
Yüzdesi (%)	17,3	20,4	20,6	19,7	22,0	

Çizelge.2

2000-2004 yıllarda Edirne ceza mahkemelerine açılan toplam dava sayısı ise 25 246'dır. Yıllara göre çocuklar hakkında açılan davaların toplam dava sayısına oranı incelendiğinde ise, en fazla davanın açıldığı 2004 yılında çocuklar hakkında açılan davaların toplam dava sayısına oranının % 1,6, en az davanın açıldığı 2000 yılında ise bu oranın % 0,8 olduğu anlaşılmıştır (Çizelge.3).

YILLAR	2000			2001			2002			2003			2004			Genel Toplam
	Yaş grupları	12 - 18	19 Üzeri	Toplam	12 - 18	19 Üzeri	Toplam	12 - 18	19 Üzeri	Toplam	12 - 18	19 Üzeri	Toplam	12 - 18	19 Üzeri	
Dava Sayısı	191	4 153	4 344	185	4 909	5 094	160	4 951	5 111	245	4 736	4 981	410	5 306	5 716	25 246
Yüzdesi (%)	0,8	16,4	17,2	0,7	19,5	20,2	0,6	19,6	20,2	1,0	18,8	19,8	1,6	21,0	22,6	

Çizelge.3

2000-2004 yılları arasında ülkemizdeki tüm ceza mahkemelerine çocuklar hakkında açılan dava sayısı 538 079'dur. En az davanın görüldüğü yıl Edirne ceza mahkemelerinden farklı olarak 2001 yılı, en fazla davanın görüldüğü yıl ise 2004 yılı olduğu görülmektedir (Çizelge.4). Aynı yıllarda ülkemizdeki tüm ceza mahkemelerine çocuklar hakkında açılan dava sayısının toplam dava sayısına oranı ve yüzdeler dağılımı ise çizelge.5'te verilmiştir.

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	Genel Toplam
Türkiye'de ki Ceza Mahkemelerine Açılan Dava Sayısı	88 991	87 206	100 904	124 620	136 358	538 079
Yüzdesi (%)	16,5	16,2	18,8	23,2	25,3	

Çizelge.4. D.İ.E Adalet İstatistikleri

YILLAR	2000		2001		2002		2003		2004		Genel Toplam
	Yaş Grupları	12 - 18	Toplam	12 - 18	Toplam	12 - 18	Toplam	12 - 18	Toplam	12 - 18	
Türkiye'de ki Ceza Mahkemelerine Açılan Dava Sayısı	88 991	1 721 028	87 206	2 202 250	100 904	1 804 657	124 620	1 584 437	136 358	1 778 875	9 091 247
Yüzdesi (%)	0,9	18,9	0,9	24,2	1,1	19,9	1,3	17,4	1,5	19,6	

Çizelge.5. D.İ.E Adalet İstatistikleri

4.2. Mahkemelere Göre Açılan Dava Sayısı

Yargılaması yapılan davaların mahkemelere göre dağılımı ise çizelge.6'da gösterilmiştir. Buna göre çocuklarla ilgili en fazla davanın açıldığı mahkeme 779 dava sayısı ve % 65,4 oranı ile sulh ceza mahkemeleri, en az davanın açıldığı mahkeme ise 157 dava sayısı ve % 13,2 oranı ile ağır ceza mahkemeleridir (Çizelge.6).

MAHKEMELER	DOSYA SAYISI	YÜZDESİ (%)
1. ve 2. Sulh Ceza Mahkemesi	779	65,4
1. ve 2. Asliye Ceza Mahkemesi	255	21,4
1. ve 2. Ağır Ceza Mahkemesi	157	13,2
Genel Toplam	1191	

Çizelge.6

2000-2004 yılları arasında ülkemizdeki ceza mahkemelerine açılan dava sayısı mahkemelere göre incelendiğinde, çocuklarla ilgili en fazla davanın görüldüğü mahkemenin de % 41,1 oranla sulh ceza mahkemesi olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge.7)

MAHKEMELER	DOSYA SAYISI	YÜZDESİ (%)
Sulh Ceza Mahkemeleri	221 263	41,1
Asliye Ceza Mahkemeleri	199 127	37,0
Ağır Ceza Mahkemeleri	22 111	4,1
Çocuk Mahkemeleri	93 960	17,5
Devlet Güvenlik Mahkemeleri (5190 S.Y. İle Yetkili A.C.M .)	1 618	0,3
Genel Toplam	538 079	

Çizelge.7. D.İ.E Adalet İstatistikleri

4.3. Dava Dosyalarının Sanık Sayısına Göre Dağılımı

Edirne ceza mahkemelerinde 2000-2004 yılları yargılaması yapılan 1191 davadaki toplam çocuk sanık sayısı 1579'dur. Bunlardan tek sanıklı dava dosyalarının sayısı 740, bu sayının toplam dava sayısına oranı ise % 62,1'dir (Çizelge.8).

SANIK SAYISI	DOSYA SAYISI	YÜZDESİ (%)
Tek Sanıklı Dava Dosyası	740	62,1
2 Sanıklı Dava Dosyası	176	14,8
3 Sanıklı Dava Dosyası	128	10,8
4 Sanıklı Dava Dosyası	61	5,1
5 Sanıklı Dava Dosyası	27	2,3
6 Sanıklı Dava Dosyası	20	1,7
7 Sanıklı Dava Dosyası	14	1,2
8 Sanıklı Dava Dosyası	11	0,9
9 Sanıklı Dava Dosyası	5	0,4
10 ve üzeri Sanıklı Dava Dosyası	9	0,7
Genel Toplam	1191	

Çizelge. 8

Dava dosyalarındaki sanıkların suça iştirak duruma göre dağılımına bakıldığında ise, çizelge.7'de iştirak halinde işlenen suçlarla ilgili dava sayısının 451 olduğu görülmektedir. Buna göre iştirak halinde işlenen suçlarla ilgili dava sayısı toplam dava sayısının % 37,9 oranını oluşturmaktadır. Edirne ceza mahkemelerinde yargılaması yapılan dava dosyalarından % 26,2'sinde çocuk sanıkların yetişkin sanık veya sanıklarla iştirak halinde suç işledikleri tespit edilmiştir. Çocuk sanıkların yine başka bir çocuk sanıkla işlediği suçlara ilişkin dava dosyalarının genel dosya sayısına oranı ise % 11,7'dir (Çizelge.9).

İŞTİRAK DURUMU	DOSYA SAYISI	YÜZDESİ (%)
Tek Başına	740	62,1
Çocuk Sanıklarla Birlikte	139	11,7
Yetişkin Sanıklarla Birlikte	312	26,2
Genel Toplam	1191	

Çizelge.9

4.4. Sanıkların Yaşlarına Göre Dağılımı

Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların en fazla suç işledikleri yaşın % 27,8 ile 17, en az suç işledikleri yaşın ise 0-11 yaş grubundakilerin ceza sorumluluklarının bulunmadığı göz önüne alındığında % 2,1 oranı ile 12 yaşı olduğu saptanmıştır (Çizelge. 10).

SANIĞIN YAŞI	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
0 - 11	13	0,8
12	33	2,1
13	78	4,9
14	108	6,7
15	198	12,4
16	362	22,7
17	444	27,8
18	361	22,6
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.10

4.5. Sanıkların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Sanık olarak yargılaması yapılan çocuklardan % 91,7'sinin erkek, % 8,3'ünün ise kız olduğu tespit edilmiştir (Çizelge.11).

CİNSİYETİ	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
Erkek	1469	91,7
Kız	134	8,3
Toplam Sanık Sayısı	1603	

Çizelge.11

4.6. Sanıkların Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımı

Edirne İlinin sınır bölgesinde olması nedeniyle diğer bölgelere nazaran mahkemelerde yargılanan sanıklardan Türk vatandaşı dışında değişik ülke vatandaşlarının sanık olarak yargılandıkları görülmektedir. İncelenen dava dosyalarında yargılanan çocukların vatandaşlık yönünden durumlarına bakıldığında, bu sanıklardan % 9,6'sının yabancı ülke vatandaşı olduğu saptanmıştır (Çizelge.12).

VATANDAŞLIK DURUMU	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
T.C. Vatandaşı	1 443	90,4
Yabancı Ülke Vatandaşı	154	9,6
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.12

Yabancı ülke vatandaşı olarak yargılanan toplam 154 çocuğun ülkelere göre dağılımları ve yüzdeler oranları ise çizelge.13'de gösterilmiştir.

ÜLKELER	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
Afganistan	46	29,8
Bulgaristan	43	27,9
Suriye	2	1,3
Somali	4	2,6
Güney Afrika Cumhuriyeti	3	1,9
Irak	29	18,8
İran	7	4,5
Burundi	1	0,7
Ruanda	1	0,7
Moritanya	1	0,7
Senegal	1	0,7
Romanya	2	1,3
Filistin	7	4,5
Hindistan	1	0,7
Cezayir	3	1,9
Nijerya	2	1,3
Rusya (Çeçenistan)	1	0,7
Yabancı Ülke Vatandaşı Olan Sanık Sayısı	154	

Çizelge.13

4.7. Sanıkların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Edirne ceza mahkemelerinde yargılaması yapılan dava dosyaları incelendiğinde, bu dava dosyalarında sanık olarak yargılanan kişilerin kimlik tespiti ve ifade alınması sırasında sadece okur yazarlık durumu tespit edilmesi nedeniyle mahkemelerde yargılanan çocukların öğrenim gördükleri okul durumu saptanamamakla birlikte, bu çocuklardan % 85,7'sinin okuma-yazma bildiği, % 14,3'ü gibi küçük bir oranın ise okuma yazma bilmediği görülmüştür (Çizelge.14).

ÖĞRENİM DURUMU	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
Okuma Yazma Bilen	1368	85,7
Okuma Yazma Bilmeyen	229	14,3
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.14

4.8. Sanıkların İkametgah ve Nüfusa Kayıtlı Oldukları Yerlerle Göre Dağılımı

Sanıkların ikamet ettikleri yerlere göre dağılımları çizelge.15’de gösterilmiştir. Buna göre Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocuk sanıklardan % 58,1 gibi büyük bir oranı il merkezinde oturmaktadırlar (Çizelge.15).

İKAMETGAHI	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
İl Merkezinde İkamet Eden	929	58,1
İlçede İkamet Eden	99	6,2
Kasabada İkamet Eden	14	0,9
Köyde İkamet Eden	166	10,4
Edirne İl Sınırları Dışında İkamet Eden	208	13,1
İkametgahı Belli Olmayan	181	11,3
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.15

Edirne il merkezinde oturan sanıkların mahallelere göre dağılımı incelendiğinde ise, en çok suç işleyen sanıkların % 24,1 oranla Menzilahir mahallesinde oturan sanıklar olduğu saptanmıştır (Çizelge.16).

EDİRNE İL MERKEZİNDEKİ MAHALLELER	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
Abdurrahman Mahallesi	37	4,0
Babademirtaş Mahallesi	9	1,0
Barutluk Mahallesi	46	4,9
Çavuşbey Mahallesi	67	7,2
Fatih Mahallesi	34	3,7
Hacısarrafi Mahallesi	23	2,5
İstasyon Mahallesi	25	2,7
1. Murat Mahallesi	31	3,3
Dilaver Doğan Mahallesi.	39	4,2
Karaağaç Mahallesi	36	3,9
Koca Sinan Mahallesi	24	2,6
Medrese Alibey Mahallesi	44	4,7
Menzilahir Mahallesi	224	24,1
Meydan Mahallesi	9	1,0
Mithatpaşa Mahallesi	18	1,9
Nişancıpaşa Mahallesi	42	4,5
Sabuni Mahallesi	5	0,5
Sarıcapaşa Mahallesi	14	1,5
Şükrüpaşa Mahallesi	103	11,1
Talatpaşa Mahallesi	44	4,7
Umurbey Mahallesi	25	2,7
Yanakçışahin Mahallesi	21	2,3
Yeni imaret Mahallesi	10	1,1
Yıldırım Beyazıt Mahallesi	24	2,6
İl Merkezinde Oturan Toplam Sanık Sayısı	929	

Çizelge.16

Edirne ceza mahkemelerinde yargılaması yapılan çocuklardan Türk vatandaşı olup Edirne İli dışında başka bir il nüfusuna kayıtlı bulunan çocuk sanık sayısı 499'dur. Bunlar içerisinde en fazla sayıyı % 9,6'lık oranla Tokat İli nüfusuna kayıtlı çocukların oluşturduğu tespit edilmiş, çocukların nüfusa kayıtlı oldukları yerlere göre dağılımları çizelge.17'de gösterilmiştir. Yargılaması yapılan çocukların nüfusa kayıtlı oldukları yerler incelendiğinde ise, en çok suç işleyen sanıkların % 41,5'lik oranla Edirne il merkezi nüfusuna kayıtlı çocuklardan çıktığı görülmüştür (Çizelge.18).

NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU YER	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)	NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU YER	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
Adana	1	0,2	Malatya	3	0,6
Adıyaman	5	1,0	Manisa	1	0,2
Afyon	2	0,4	Kahramanmaraş	3	0,6
Ağrı	3	0,6	Mardin	5	1,0
Ankara	4	0,8	Muş	11	2,2
Aydın	3	0,6	Nevşehir	2	0,4
Bahkesir	2	0,4	Niğde	7	1,4
Bilecik	1	0,2	Ordu	9	1,8
Bingöl	8	1,6	Rize	6	1,2
Bursa	11	2,2	Sakarya	7	1,4
Çanakkale	4	0,8	Samsun	3	0,6
Çankırı	5	1,0	Siirt	2	0,4
Çorum	3	0,6	Sinop	6	1,2
Denizli	1	0,2	Sivas	10	2,0
Diyarbakır	7	1,4	Tekirdağ	18	3,6
Elazığ	12	2,4	Tokat	48	9,6
Erzurum	5	1,0	Trabzon	9	1,8
Eskişehir	3	0,6	Tunceli	1	0,2
Gaziantep	35	7,0	Şanlıurfa	9	1,8
Giresun	2	0,4	Uşak	1	0,2
Gümüşhane	13	2,6	Van	7	1,4
Isparta	1	0,2	Yozgat	15	3,0
İçel	1	0,2	Zonguldak	3	0,6
İstanbul	36	7,2	Aksaray	8	1,6
İzmir	9	1,8	Bayburt	1	0,2
Kars	14	2,8	Batman	26	5,3
Kastamonu	15	3,0	Şırnak	5	1,0
Kayseri	26	5,3	Ardahan	4	0,8
Kırklareli	28	5,6	Karabük	3	0,6
Kırşehir	1	0,2	Kilis	1	0,2
Konya	2	0,4	Düzce	2	0,4
Sanık Sayısı	499				

Çizelge.17

NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU YER	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
İl Merkezi Nüfusuna kayıtlı olanlar	662	41,5
Keşan İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	39	2,5
Uzunköprü İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	49	3,1
Havsa İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	33	2,1
Lalapaşa İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	74	4,6
Meriç İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	19	1,2
İpsala İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	18	1,1
Süloğlu İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	47	2,9
Enez İlçesi Nüfusuna kayıtlı olanlar	3	0,2
Diğer Yerlerde Nüfusa kayıtlı olanlar	653	40,8
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.18

4.9. Sanıkların Sabıka Durumlarına Göre Dağılımı

Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan toplam 1597 çocuktan % 13,4'ünün daha önce başka bir suçtan yargılanarak mahkum olduğu yani sabıkalı olduğu, % 86,6'sının ise sabıkasız olduğu tespit edilmiştir (Çizelge.19).

SABIKA DURUMU	Sanık Sayısı	Yüzdesi (%)
Sabıkalı	214	13,4
Sabıkasız	1383	86,6
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.19

4.10. Sanıkların Mesleklerine Göre Dağılımı

Yargılaması yapılan çocukların mesleki durumları incelendiğinde, her ne kadar bir meslek grubu içerisinde değerlendirilmese de, öğrencilerin % 34,1 gibi bir oranla en başta olduğu saptanmış, hiçbir işte çalışmayanların ise % 20,1 oranla ikinci sırada yer aldığı ve bu sayının gözden uzak tutulmayacak kadar fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte meslek grupları içerisinde en fazla yeri olan grubun ise % 17,5 oranla işçiler olduğu tespit edilmiştir. Sanıkların meslek gruplarına göre dağılımı, sayıları, toplam sanık sayısı içerisindeki yüzdelik oranları çizelge.20’de gösterilmiştir.

MESLEĞİ	SAYISI	YÜZDESİ (%)	MESLEĞİ	SAYISI	YÜZDESİ (%)
Öğrenci	545	34,1	Seyyar satıcı	20	1,3
İşçi	279	17,5	Boyacı	17	1,1
İşsiz	321	20,1	Çoban	13	0,8
Çiftçi	53	3,3	Marangoz	14	0,9
İnşaat Ustası	27	1,7	Hamal	24	1,5
Kuaför	19	1,2	Kunduracı	7	0,4
Pazarıcı	18	1,1	Otobüs muavini	5	0,3
Ev Kızı	88	5,5	Esnaf	16	1,0
Hurdacı	26	1,6	Su tesisatçısı	3	0,2
Oto Tamircisi	22	1,4	Balıkçı	10	0,6
Garson	21	1,3	Terzi	9	0,6
Müzişyen	4	0,3	Elektrik tamircisi	8	0,5
Lokantacı	21	1,3	Fırıncı	7	0,4
Toplam Sanık Sayısı	1597				

Çizelge.20

4.11. Sanıkların İşledikleri Suç Türlerine Göre Dağılımı

Edirne ceza mahkemelerinde 2000-2004 yılları arasında yargılanan çocuk sanıkların işledikleri suç türleri incelendiğinde, en çok işlenen suç türünün % 23,5 oranla mala karşı işlenen hırsızlık suçu olduğu görülmüş, Pasaport Kanununa muhalefet suçunun ise % 16,4 oranla Edirne İlinin sınır bölgesinde olmasından dolayı en fazla işlenen suçlar arasında yer aldığı tespit edilmiştir (Çizelge.21).

SUÇ TÜRÜ	SANIK SAYISI	YÜZDESİ	SUÇ TÜRÜ	SANIK SAYISI	YÜZDESİ
Kasten adam öldürme ve teşebbüs	18	1,1	Fikir ve Sanat eserleri Kanununa Muhalefet	2	0,1
Müessir Fiil	182	11,4	Bilişim suçu	1	0,1
Taksirle ölüme neden olmak	1	0,1	Ateşli Silahlar ve Bıçaklarla ilgili Kanuna Muhalefet	8	0,5
Tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu yaralamak	13	0,8	Pasaport Kanununa Muhalefet	262	16,4
Hırsızlık	376	23,5	Göçmen kaçakçılığı yapmak	9	0,6
Gasp	76	4,8	Cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak	5	0,3
Dolandırıcılık	2	0,1	Silahlı terör örgütüne yardım etmek	1	0,1
Emniyeti suistimal	1	0,1	Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununa Muhalefet	1	0,1
İhkak-ı hak	3	0,2	Uyuşturucu madde ticareti yapmak ve kullanmak	5	0,3
Izrar	27	1,7	Kasten yangın çıkartmak	1	0,1
Konut dokunulmazlığını ihlal	5	0,3	Tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu yangına neden olmak	2	0,1
Hakaret / sövme	26	1,6	Cürüm delillerini yok etme	1	0,1
Tehdit	20	1,3	Gümrük kaçakçılığı	5	0,3
Hürriyeti tahdit	2	0,1	Sürücü belgesiz araç kullanmak	325	20,3
Irza geçmek	38	2,4	Görevli memura mukavemet	4	0,2
Sarkıntılık / irza tasaddi	12	0,7	Sarhoşluk	29	1,8
Cinsel amaçlı kaçırma ve alkoyma	58	3,6	Meskun mahalde silah atmak	1	0,1
Evrakta sahtekarlık	1	0,1	Kavgada silah göstermek	4	0,2
Pasaport ve nüfus cüzdanında sahtekarlık	27	1,7	İtidal ve muvazene dışı hareket	8	0,5
Rüşvet vermek	1	0,1	Yasak şekilde balıkçılık yapmak	1	0,1
Piyasaya sahte para sürmek	3	0,2	Türk bayrağını tahkir	4	0,2
Sahte parayı bilerek kullanmak	3	0,2	Buluntu eşyayı temellüt	4	0,2
Kimliği hakkında yalan beyanda bulunmak	1	0,1	Resmi nikahı olmadan dini nikah yapmak	2	0,1
Yalan tanıklık	1	0,1	Tehlikeli vasıta kullanmak	10	0,6
İftira / suç tasnii	4	0,2	Başkaları için tehlike oluşturmak	1	0,1
Toplam Sanık Sayısı	1597				

Çizelge.21

Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların yaş gruplarına göre işledikleri iddia edilen suç türlerinin dağılımı incelendiğinde; tüm yaş gruplarında mala karşı işlenen suç türlerinin, şahsa karşı ve cinsel amaçlı işlenen suç türlerine oranla daha fazla olduğu görülmüştür (Çizelge.22).

YAŞ GRUPLARI	SUÇ TÜRLERİ				TOPLAM SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
	CİNSEL AMAÇLI	ŞAHSA KARŞI	MALA KARŞI	DİĞER		
0 - 11	---	---	12	1	13	0,8
12	---	5	17	11	33	2,1
13	3	14	32	29	78	4,9
14	3	17	47	41	108	6,7
15	8	38	82	70	198	12,4
16	23	53	130	156	362	22,7
17	33	62	129	220	444	27,8
18	38	56	104	163	361	22,6
Toplam Sanık Sayısı	108	245	553	691	1597	
Yüzdesi (%)	6,8	15,3	34,6	43,3		

Çizelge.22

Yargılaması yapılan çocukların mesleklerine göre işledikleri iddia edilen suç türlerinin dağılımı ve yüzdeler oranları ise çizelge.23’de gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin genel itibari ile şahsa karşı işlenen suç türlerini, her hangi bir işte çalışmayanların ise en fazla işledikleri suç türlerinin mala karşı suçlar olduğu saptanmıştır.

MESLEK GRUPLARI	SUÇ TÜRLERİ				TOPLAM SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
	CİNSEL AMAÇLI	ŞAHSA KARŞI	MALA KARŞI	DİĞER		
Öğrenci	26	114	101	304	545	34,1
İşçi	16	39	133	91	279	17,5
İşsiz	20	28	169	149	321	20,1
Çiftçi	3	9	17	24	53	3,3
İnşaat Ustası	2	4	9	12	27	1,7
Kuaför	2	2	6	9	19	1,2
Pazarıcı	3	3	7	5	18	1,1
Ev kızı	---	4	38	46	88	5,5
Hurdacı	2	5	8	11	26	1,6
Oto Tamircisi	5	6	5	6	22	1,4
Garson	4	3	6	8	21	1,3
Lokantacı	5	8	3	5	21	1,3
Müzişyen	---	---	1	3	4	0,3
Seyyar Satıcı	2	---	6	12	20	1,3
Boyacı	3	2	5	7	17	1,1
Çoban	3	1	6	3	13	0,8
Marangoz	2	---	6	6	14	0,9
Hamal	3	2	12	7	24	1,5
Kunduracı	1	---	2	4	7	0,4
Otobüs Muavini	1	1	3	---	5	0,3
Esnaf	2	3	5	6	16	1,0
Su Tesisatçısı	1	1	---	1	3	0,2
Balıkçı	1	1	3	5	10	0,6
Terzi	1	3	---	5	9	0,6
Elektrik Tamircisi	---	4	1	3	8	0,5
Fırıncı	---	2	1	4	7	0,4
Toplam Sanık Sayısı	108	245	553	691	1597	
Yüzdesi (%)	6,8	15,3	34,6	43,3		

Çizelge.23

4.12. Sanıkların Suçun İşlenmesinden Sonraki Savunmalarına Göre Dağılımı

Dava dosyalarında sanık olarak yargılanan çocukların suçun işlenmesinden sonra gerek hazırlık aşamasında ve gerekse son soruşturma aşamasındaki savunmaları ayrı ayrı incelendiğinde, bu çocuklardan % 38,4'ünün hazırlık aşamasında suçu kendi iradesi ile işlediğini beyan ettiği halde son soruşturma aşamasında savunmasını değiştirmesi nedeni ile bu oranın % 33,0'e düştüğü anlaşılmış, aynı şekilde hazırlık aşamasında suçu başkasının etkisi altında işlediğini bildiren % 33 çocuğun % 15,1'lik kısmı son soruşturma aşamasında bu suçu işlemediğini beyan ettiği tespit edilmiş, sanıkların suçun işlenmesinden sonraki savunmalarına göre durumlarını gösterir sayıları ve yüzdelik oranları çizelge.24'te gösterilmiştir.

	HAZIRLIK AŞAMASINDA	YÜZDESİ (%)	SON SORUŞTURMA AŞAMASINDA	YÜZDESİ (%)
Suç kendi iradesi ile işlediğini savunan (İKRAR)	613	38,4	527	33,0
Suç işlemediğini savunan (İNKAR)	951	59,5	1 042	65,2
Suç başkasının etkisi ile işlediğini savunan	33	2,1	28	1,8
Sanık Sayısı	1 597		1597	

Çizelge.24

4.13. Mahkemelerdeki Dava Dosyalarının Yargılama Süresine Göre Dağılımı

Edirne ceza mahkemelerinde 2000-2004 yılları arasında yargılanan toplam 1597 çocuk için açılan 1191 davadan % 76,3'ü karara bağlanmıştır (Çizelge.25). Hakkında karar verilen toplam 909 dava dosyasında, davanın açılmasından itibaren karar aşamasına kadar devam eden yargılama süresinin ortalama 1 ile 5 yıl arasında olduğu ve bu davalardan % 48,6 oranının 1 yıl içerisinde sonuçlandırıldığı görülmüştür (Çizelge.26).

	DAVA SAYISI	YÜZDESİ (%)	SANIK SAYISI	YÜZDESİ (%)
Hakkında Karar Verilen	909	76,3	1237	77,5
Derdest (Yargılaması Devam Eden)	282	23,7	360	22,5
Genel Toplam	1191		1597	

Çizelge. 25

	Dosya Sayısı	Yüzdesi
Derdest	282	23,7
0 – 1 Yıl	579	48,6
1 – 2 Yıl	269	22,6
2 – 3 Yıl	36	3,0
3 – 4 Yıl	21	1,8
4 – 5 Yıl	4	0,3
Genel Toplam	1191	

Çizelge.26

4.14. Mahkemeler Tarafından Verilen Karar Türlerine Göre Dağılımı

Karara bağlanan davalardaki toplam 1237 çocuktan % 26,1'i hakkında mahkumiyet, % 22,9'u hakkında beraat kararı verilmiştir. Davası karara bağlanan dosyalardaki çocuklar hakkında mahkemelerce verilen karar türleri, dağılımı ve yüzdeler oranları çizelge.27'de gösterilmiştir.

KARAR TÜRÜ	SAYISI	YÜZDESİ
Mahkumiyet	323	26,1
Beraat	283	22,9
Erteleme	386	31,2
Düşme (ortadan kaldırma)	213	17,2
Ceza Tertibine Yer Olmadığına	32	2,6
Hakkında Karar Verilen Toplam Sanık Sayısı	1237	

Çizelge.27

4.15. Mahkumiyet Kararlarının Ceza Türlerine Göre Dağılımı

Yapılan yargılama sonucunda hakkında mahkumiyet kararı verilen toplam 323 çocuktan % 22,3'ü hakkında ağır hapis, hapis veya hafif hapis niteliğindeki hürriyeti bağlayıcı cezalar verilmiş, geriye kalan % 77,7'si hakkında ise ağır veya hafif para cezası verildiği görülmüştür (Çizelge.28).

CEZA TÜRÜ	SAYISI	YÜZDESİ
Hürriyeti Bağlayıcı Ceza (Ağır Hapis,Hapis,Hafif Hapis)	72	22,3
Para Cezası (Ağır,Hafif)	251	77,7
Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Para Cezası	---	---
Toplam Mahkumiyet Sayısı	323	

Çizelge.28

4.16. Hakkında Emniyet Tedbiri Uygulanan Sanık Sayısı

Mahkemelerde yargılaması yapılan çocuklardan % 6,4'ü hakkında işlediği iddia edilen suç nedeniyle hakkında emniyet tedbiri olarak tutuklama kararı verilmiş ve tutuklu olarak yargılandıkları anlaşılmış, diğer çocukların ise tutuksuz yargılandıkları tespit edilmiştir (Çizelge.29).

	SAYISI	YÜZDESİ (%)
Tutuklu yargılanan sanık	102	6,4
Tutuksuz yargılanan sanık	1495	93,6
Toplam Sanık Sayısı	1597	

Çizelge.29

TARTIŞMA

Çocukları suç işlemeye yönelten neden ve saikler çok farklı olsa da çocuklar tarafından işlenen suçların her geçen gün artış gösterdiği ve buna paralel olarak mahkemelerde yargılanan çocuk sanık sayısında da bir artış olduğu bilinen bir gerçektir.

Edirne ceza mahkemelerinde görülmekte olan 2000-2004 yılları arasındaki dava dosyaları üzerinde yapılan incelemede; çocuklar hakkında görülen dava sayısının 1191 olduğu, bu davalardaki çocuk sanık sayısının ise 1597 olduğu tespit edilmiştir. Mahkemelerde açılan dava sayısına yıllar itibari ile bakıldığında, 2000 yılından 2002 yılına kadar çocuklarla ilgili açılan dava sayısında düzenli bir azalma, 2002 yılından sonra önceki yıllara oranla açılan dava sayısında büyük miktarda artış olduğu görülmektedir (Çizelge.1). Aynı yıllarda ülkemizdeki ceza mahkemelerinde yargılanan çocuk sanık sayısında ise yıllar itibari ile düzenli bir artışın bulunduğu görülmektedir (Çizelge.4). Bu durumda Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocuk sayısındaki yıllar itibari ile görülen azalma ve artışın, ülkemizdeki çocuk suçluluğunun artışı ile doğru orantılı olmadığı, ancak çocuklar tarafından işlenen suçların artış gösterdiği görülmektedir.

Yapılan incelemede, 2000-2004 yılları arasında mahkemelerde yargılanan yetişkin sanıklara ilişkin dava sayısına bakıldığında, yetişkinler tarafından işlenen suçlarda dalgalı bir şekilde de olsa artışın olduğu görülmektedir. Buna göre yetişkinler tarafından işlenen suç oranı çocuklar tarafından işlenen suç oranını dolaylıda olsa etkilemektedir (Çizelge.2-3). Ülke genelindeki ceza mahkemelerinde yargılanan yetişkin sanık sayısının aynı yıllarda yargılaması yapılan çocuk sayısına oranı incelendiğinde Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocuk sayısının ülke genelinde yargılanan çocuk sayısına oranla daha az olduğu görülmektedir (Çizelge.5).

Bununla birlikte mahkemelerde görülen davalar çocuklar tarafından işlenen suçların ancak bir kısmını oluşturmaktadır. Çocukların suç işlemesinden sonra gerek mağdurun suçu ilgili adli mercilere bildirmemesi, gerekse bildirilen suçların kolluk güçlerince Cumhuriyet savcılıklarına intikal etmesinden sonra toplanan delil durumu ve şikayete tabi suçlarda şikayetten vazgeçme nedenleriyle çocuklar tarafından işlenen suçların mahkeme aşamasına gelmeden kapanması bu bölgedeki çocuklar tarafından işlenen suçların ancak cüzi bir miktarının görülmesine imkan vermektedir.

Edirne adli yargı teşkilatında çocuk mahkemesi bulunmadığından çocuklar hakkındaki davaların yargılması suç türü ve cezanın ağırlığına göre çocuk mahkemesi sıfatı ile genel mahkemeler tarafından yapılmaktadır. İncelenen dosyalardaki çocuk sanıkların yargılandıkları mahkemelere göre dağılımı incelendiğinde, çocuklarla ilgili en fazla yargılama yapan mahkemenin % 64,4 oranla sulh ceza mahkemeleri olduğu, en az yargılama yapan mahkemenin ise % 13,2 oranla ağır ceza mahkemeleri olduğu görülmektedir (Çizelge.6). Bu durum ise suç türüne göre en fazla davanın görüldüğü mahkemenin sulh ceza mahkemesi olmasının yanında, diğer mahkemelere nazaran daha hafif cezayı gerektiren suçların yargılandığı mahkemenin sulh ceza mahkemesi olmasından da kaynaklanmaktadır.

Çocuklarla ilgili yargılması yapılan 1191 dava dosyasının sanıkları açısından durumu incelendiğinde, bu davalardan % 62,1'inin tek sanıklı olduğu, geriye kalan % 37,9 dava dosyasının ise sanıklarının birden fazla olduğu ve suçun iştirak halinde işlenmiş olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge.8). Bu durumda mahkemede yargılanan çocukların bireysel suç işleme oranının iştirak halinde suç işlemeye oranla daha fazla olduğu görülmekte ise de, bu rakamlardan suç türüne göre incelediğimiz sürücü belgesiz araç kullanma suçunun tek sanıklı olarak işlendiği ve bu dava sayısının toplam dava sayısının % 20,3 gibi bir oranını oluşturduğu göz önüne alındığında çocuklar tarafından işlenen diğer nitelikli suç tiplerinin bireysel olmaktan çok bir veya birden fazla kişi ile birlikte işlendiği görülmektedir.

Suçluluğun dağıldığı yaş grupları itibariyle dava dosyaları üzerinde yaptığımız incelemede ise, çocukların cezai sorumluluklarının başladığı 12 yaşından itibaren işlenen suç sayısında yaşın ilerlemesi ile artış olduğu gözlemlenmiştir. Edirne ceza mahkemelerinde yargılması yapılan çocuklardan yaş grubu itibari ile en fazla 17 yaş grubunda bulunan çocukların yargılandığı, bunları sırası ile 16 ve 18 yaş grubundaki çocukların takip ettiği görülmektedir (Çizelge.10). Bu durum ise genel açıklamalar bölümünde de bahsedildiği üzere suçluluk oranının küçük yaşlardan itibaren yavaş yavaş artarak ergenlik dönemine adım atıldığı 16, 17 yaşlarda en yüksek düzeyine ulaştığı, 17 yaşından sonra bu oranın azaldığını göstermektedir. Bununla birlikte ceza hukuku anlamında sorumluluğu bulunmayan 0-11 yaş grubundaki çocukların işlemiş olduğu suçlar nedeniyle yasal olarak takibat yapılması mümkün değil ise de, bazı istisnai durumlarda hazırlık soruşturmasını yürüten Cumhuriyet savcılıklarınca bu durum gözden kaçırılarak cezai sorumluluğu bulunmayan küçükler hakkında da dava açıldığı anlaşılmaktadır. İncelenen dosyalardan % 0,8 gibi küçük bir oranla da olsa bu şekilde açılan davalar olduğu (Çizelge.10), bu davalarda 0-11 yaş grubundaki

çocuklar açısından ceza terkiğine yer olmadığına veya çocuğun ailesine teslimine yönünde karar verildiği görülmüştür (Çizelge.26).

Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların cinsiyet itibari ile dağılımına bakıldığında, yargılaması yapılan toplam 1597 çocuktan % 8,3 oranının kız, % 91,7 oranının ise erkek olduğu tespit edilmiştir (Çizelge.11). Bu durum kız çocuklarının günlük yaşama daha az ve aktif bir şekilde katılımları ile açıklanabileceği gibi, fizik yapıları, iç güduları, duygusal yaşamları, sosyal baskı ve örnek davranış standartları bakımından erkeklerden farklı bulunmaları sebebiyle tepkilerinin değişik şekillerde görünmesi ile de açıklanabilmektedir (Gölcüklü, 1962, s.:11). Bunun yanında toplumun kız çocuklarına karşı erkek çocuklarından daha hoşgörülü bir yaklaşım sergilemesi suç içeren eylemin kız çocukları açısından yargı önüne gelmesini engellemektedir.

Edirne ili; coğrafi konumu itibari ile Avrupa ülkeleri olan Yunanistan ve Bulgaristan ülkeleri ile sınır komşusu olması ve ayrıca ülkemizin Avrupa'ya açılan kara sınır kapısı Kapıkule Sınır Kapısı'nın bu şehirde bulunması nedeniyle önemli yere sahiptir. Bölgenin yapısı gereği gerek yasal yollardan ülkemize giriş yapan kişilerin ilk uğrak yerinin Edirne İli olması, gerekse Avrupa ülkelerinde iş bulmak isteyip yasal yollardan bu ülkelere gidemeyen Türk ve yabancı ülke vatandaşlarının illegal yollardan geçiş yeri olarak Edirne İli sınırını kullanmaları bu bölgeye özgü belirli suçların işlenmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu olarakta mahkemelerde yabancı uyruklu kişilerin özellikle çocukların yargılandığı görülmektedir. İncelediğimiz dosyalarda yargılanan ve yabancı uyruklu olan çocuk sanık sayısı toplam çocuk sanık sayısının % 9,6'sını oluşturmaktadır (Çizelge.12). Yabancı ülke vatandaşlarından en fazla sanık sayısına sahip ülke Afganistan olup, 46 çocuk 2000-2004 yılları arasında Edirne ceza mahkemelerinde sanık olarak yargılanmış, bu sayıyı ise 43 sanıkla Bulgaristan takip etmiştir (Çizelge.13). Yukarıda da izah edildiği üzere yabancı uyruklu olan çocuk sanıkların tamamı gerek ülkeye illegal yollardan giriş yapma gerekse aynı şekilde ülkeden çıkış yapmak istemeleri sebebiyle pasaport yasasına aykırılık suçunu işledikleri ve bu nedenle yargılandıkları anlaşılmaktadır (Çizelge.20).

Mahkeme önüne gelen çocukların eğitim düzeyleri ile ilgili bilgiler ancak okur yazar olup olmadıkları ile sınırlı olarak incelenebilmiştir. Bunun nedeni ise, çocuğun gerek mahkeme önünde savunması alınırken gerekse de hazırlık soruşturması aşamasında ifadesine başvurulurken eğitim durumlarının ayrıntılı bir şekilde sorulmayıp, okur yazar olup olmadığı

yönünde sorulan soruya göre alınan cevabın tutanağa geçirilmesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre incelenen, 1191 dava dosyasındaki sanık olarak yargılanan 1597 çocuktan % 14,3'ünün okuma yazma bilmediği, geriye kalan % 85,7'sinin ise okuma yazma bildiği tespit edilmiş (Çizelge.14), ancak elde edilen bu verilerden okuma yazma oranının bölgedeki çocuk suçluluğuna etkisini değerlendirerek sağlıklı sonuca ulaşmak mümkün olmamıştır.

Edirne ili; fiziki, sosyal ve ekonomik imkanları itibari ile İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere diğer büyük şehirlerde olduğu gibi sürekli göç alan bir şehir olmamakla birlikte, ülkemizin Avrupa'ya açılan kara sınır kapısının bu şehirde bulunması ve bu durumun getirdiği ekonomik imkanlar nedeniyle diğer şehirlerde olduğu gibi iş bulma amacıyla bu şehre gelen bir kısım insanlar bulunmaktadır. Yapılan incelemede, mahkemelerde yargılanan çocuklardan % 29,5'inin nüfusa kayıtlı olduğu ilin Edirne dışında başka bir il olduğu, bu iller arasında ise en fazla yerin % 9,6 oranla Tokat İli ve % 7,2 oranla İstanbul İli olduğu görülmektedir (Çizelge.17). Yine nüfus kayıtlı olduğu il itibari ile çocukların yargılanma oranına bakıldığında büyük bir çoğunluğunun doğu ve iç Anadolu bölgesindeki illerde nüfusa kayıtlı oldukları görülmektedir. Bu durumda kesin tespit yapmak mümkün olmamakla birlikte iş imkanlarının yetersizliği nedeniyle bu şehirde iş bulmak amacıyla gelen ebeveynlerin çocuklarının yargılandığını göstermektedir.

Yine sanık olarak yargılaması yapılan bu çocukların ikametgahlarına göre dağılımları incelendiğinde, % 58,1 gibi büyük bir oranının Edirne İl merkezinde oturdukları, % 13,1'inin il sınırları dışında başka bir il merkezinde veya bu ile bağlı yerleşim yerlerinde ikamet ettikleri, bu sanıklardan çoğunluğunu yabancı ülke vatandaşı çocukların oluşturduğu % 11,3'ünün ise ikametgahlarının belli olmadığı anlaşılmıştır. İkametgahları Edirne İl merkezinde olan çocuk sanıkların oturdukları mahallelere bakıldığında, % 24,1 oranla Menzilahir mahallesinin başta olduğu, bunu % 11,1 oranla Şükrüpaşa mahallesinin izlediği görülmektedir (Çizelge.16). Yargılaması yapılan çocuk sanıkların en çok ikamet ettikleri mahalleler fiziki ve ekonomik yönden incelendiğinde, düzensiz kentleşmenin en fazla, ekonomik durumun ise en kötü olduğu mahallelerinde bu mahalleler olduğu görülmektedir.

Edirne ceza mahkemelerinde 2000-2004 yılları arasında sanık olarak yargılanan toplam 1597 çocuğun yargılandığı suçtan önceki tarihte başka bir suçtan yargılanarak ceza alıp almadıkları, kısaca sabıka durumları incelendiğinde, % 13,4'ünün sabıkalı olduğu anlaşılmıştır (Çizelge.19). Bununla birlikte bu suçların işlendiği tarihte yürürlükte bulunan

2253 Sayılı ÇMK'nın 12/3 maddesi gereğince fiili işlediği tarihte 15 yaşını doldurmamış küçüklerin almış olduğu cezaların tekerrüre esas teşkil etmeyeceği göz önüne alındığında, sabıkalıların sadece 16-18 yaşlara arasındaki sanıklarla sınırlı olduğu sonucu çıkmaktadır. Buna göre 12-15 yaş grubunda olan toplam 430 çocuğun sabıkasız çocuk grubundan çıkarılması durumunda sabıkalı sanık sayısının oranının % 18,3 gibi rakama yükseldiği ve sabıkalı sanık sayısında gözle görülür oranda artış olduğu görülmektedir.

Araştırmada yargılaması yapılan çocukların meslek durumlarına göre ayrımları incelendiğinde, her ne kadar öğrencilik bir meslek grubu olarak nitelendirilmese de incelediğimiz dosyalardaki sanıklardan % 34,1 gibi çok büyük bir oranının öğrenci olduğu görülmüştür. Yine öğrenci olmayıp herhangi bir meslekte de çalışmayan işsiz çocuk sayısı toplam çocuk sayısının % 20,1'ini oluşturmaktadır. Bunu % 17,5 oran ile vasıfsız bir işte çalışan çocuklar izlemekte, vasıflı bir işte çalışan çocukların oranları ise bu rakamlara göre çok küçük miktarı oluşturmaktadır (Çizelge.20). Bu oranlardan da görülmektedir ki, vasıflı işlerde çalışan çocuklar tarafından daha az suç işlenmektedir. Suç işleyen en büyük kesimi oluşturan öğrencilerin durumu ise genel açıklamalar kısmında yapılan değerlendirmelerin aksine eğitimin bu bölgedeki çocuk suçluluğu üzerinde etkisinin yetersiz olduğu sonucunu doğurmaktadır. Bunun yanında öğrenci olmayan ve herhangi bir işte de çalışmayan yani boşta gezen çocukların suç işleme oranının yüksekliği dikkati çekmektedir. Bu çocukların boş zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirecek ortam ve imkanı bulamamaları, bunun sonucu olarakta suç işlemeye yatkın çevrelere yakınlık duymaları suç işlemelerine dolaylıda olsa katkı sağlamaktadır. Ancak yapılan değerlendirmelerin bu sonuca varabilmek için tek başına yeterli olmadığını söylemekte fayda vardır.

İncelenen dosyalardaki çocuklar tarafından işlenen suç türlerinin dağılıma bakıldığında, Edirne de en fazla işlenen suç türünün % 23,5 oranla mala karşı işlenen hırsızlık suçu olduğu, bunu % 20,3 oranla sürücü belgesi olmadan araç kullanma ve % 16,4 oranla Pasaport Kanununa muhalefet suçlarının takip ettiği, şahsa karşı işlenen müessir fiil suçunun ise % 11,4 oranında olduğu görülmektedir. Bu durumda Edirne de çocuklar tarafından işlenen suçların başında hırsızlık suçunun olması ülkemizde ve diğer dünya ülkelerinde en fazla işlenen suç türü olan mala karşı işlenen suçlarla doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Bunun yanında yukarıda da bahsedildiği üzere Edirne İlinin konjektürel yapısı nedeniyle Yunanistan ile Bulgaristan gibi ülkelerle sınırının bulunması, Avrupa ülkelerinde iş bulmak amacıyla göç etmek isteyen gerek Türk vatandaşı gerekse ülkemizi Avrupa ülkelerine geçiş yapmak amacıyla kullanan diğer ülke vatandaşlarının, illegal

yollardan bu ülkelere geçiş yapmak istemeleri Pasaport Kanununa muhalefet suçunu oluşturmaktadır. Bu şekilde suç işleyerek yargılanan çocukların oranı ise diğer illere nazaran azımsanmayacak bir miktarı oluşturmaktadır (Çizelge.21).

Yaş gruplarına göre işlenen suç türleri incelendiğinde ise, sürücü belgesiz araç kullanmak ve Pasaport Kanununa muhalefet suçlarının Edirne İlinin yapısı gereği işlenme oranı fazla ise de, tüm yaş grupları nazara alındığında çocukların genel itibari ile mala karşı işlenen hırsızlık, gasp, ızzar, dolandırıcılık gibi suçları ağırlıklı olarak işledikleri (% 34,6), müessir fiil, adam öldürme, tehdit, hakaret ve sövme gibi şahsa karşı işlenen suçlarla, kaçırma, alıkoyma, sarkıntılık, ırza tasaddi ve ırza geçme gibi cinsel suçların 16-18 yaş grubundaki çocuklar tarafından daha fazla işlendiği görülmektedir (Çizelge.22). Buna göre, elde edilen bu veriler ile ülkemizde daha önce yapılan araştırma sonuçlarından elde edilen verilerin paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır.

İşlenen suç türlerinin meslek gruplarına göre dağılımına bakıldığında, suç işleyen grup içerisinde en fazla sayıyı oluşturan öğrencilerin genellikle şahsa karşı işlenen suç türlerini, herhangi bir işte çalışmayanlar ile vasıfsız işte çalışanların ise genel itibari ile en fazla işledikleri suç türlerinin mala karşı suçlar olduğu tespit edilmiştir (Çizelge.23). Bu durum kesin bir tahminde bulunulamamakla birlikte öğrenim gören çocukların suç işleme nedenlerinin maddi ihtiyaçtan kaynaklanmadığını, şiddete yönelik nedenlerin daha ön planda olduğunu göstermektedir. Yine tek etken olmamakla birlikte her hangi bir işte çalışmayan çocuklar tarafından işlenen mala karşı suçların fazlalığı da maddi ihtiyaçların doğurduğu bir kısım eksikliklerin karşılanması için bu tür suçların işlendiğini göstermektedir.

Yasalarımızda çocukların suç işlemesi durumunda yetişkinlerden farklı olarak soruşturmanın bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yürütüleceği öngörülmüş (2253 Sayılı ÇMK 19. md.), bu durum çocuklarla yeni düzenleme getiren 5395 Sayılı ÇKK'nın 15. maddesinde de korunmuştur. Dolayısıyla suç olayının meydana gelmesinden sonra suç şüphesi ile kolluk kuvvetlerince yakalanan çocuk gerekli biçimsel işlemler tamamlandıktan sonra Cumhuriyet savcısının önüne getirilmektedir. Bu şüphelilerin hazırlık soruşturması aşamasındaki ifadeleri Cumhuriyet savcısı tarafından ve yasal zorunluluk olarak müdafii huzuru ile alınmaktadır. Edirne ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların hazırlık aşamasında ve son soruşturma (yargılama) aşamasında yapmış oldukları savunmaları incelendiğinde; bu çocuklardan % 38,4'ü hazırlık aşamasındaki ifadesinde suçu kendi iradesi ile işlediğini bildirmesine karşın, yargılama aşamasında bu oranın % 33,0'e düştüğü

görülmektedir. Bu durum ise suçun işlenmesinden hemen sonra alınan beyanlarla yargılama aşamasına kadar geçen süre içerisinde sanıkların ifadelerinin değişebildiğini göstermektedir. Yine bu çocuklardan % 2,1'i başkasının etkisi ile suçu işlediğini savunmuş, ancak yargılama aşamasında bu sayısında % 1,8'e düştüğü anlaşılmıştır (Çizelge.24).

Edirne ceza mahkemelerinde 2000-2004 yılları arasında çocuklarla ilgili görülen davaların % 76,3'ü hakkında, yargılaması yapılan sanıkların ise % 77,5 i hakkında karar verildiği, % 23,7 oranındaki davanın ise halen derdest olup yargılamasına devam edildiği tespit edilmiştir (Çizelge.25). Hakkında karar verilen 1237 çocuk sanıkla ilgili verilen karar türüne bakıldığında ise, bu çocuklardan % 26,1'i hakkında mahkumiyet kararı verildiği, % 31,2 gibi büyük bir çoğunluğu hakkında ise sonuçta verilen mahkumiyet kararının ertelenmesi şeklinde karar verildiği görülmüştür. Yargılaması yapılan dava dosyalarındaki çocuklardan % 17,2'si şikayete tabi suçlarda şikayetten vazgeçme, ön ödemeye bağlı suçlarda ön ödeme ve bunun yanında dava için öngörülen zamanaşımı süresinde yargılamanın sonuçlandırılmamasından dolayı zamanaşımı nedeniyle haklarında açılan davanın ortadan kaldırmasına (düşme kararı) karar verildiği saptanmıştır (Çizelge.27). Bununla birlikte 0-11 yaş grubundaki çocuklar hakkında açılan davalar ile 12-15 yaş grubunda bulunmasına karşın işlediği suçun anlam ve önemini kavrayamadığı uzmanlarca tespit edilen çocuklar hakkında ceza tertibine yer olmadığı şeklinde karar verilerek mahkemenin uygun görmesi durumunda ayrıca bu çocuklar hakkında kanunda öngörülen belirli tedbirlerin uygulanmasına karar verildiği görülmektedir. İncelenen dosyalarda buna şekilde verilen karar miktarının toplam karar sayısının % 2,6 oranını oluşturduğu ve 0-11 yaş grubundaki çocuklar için ayrıca veli yada vasiye teslimine karar verildiği tespit edilmiştir.

Çocuklarla ilgili verilen mahkumiyet kararlarının türü yönünden yapılan araştırmada, toplam 323 mahkumiyet kararının %22,3'ünün hürriyeti bağlayıcı cezaya ilişkin olduğu, bu kararlardan % 77,7'sinin para cezasına ilişkin olduğu, kanunda bazı suç türleri için yaptırım olarak öngörülen hürriyeti bağlayıcı ceza ile para cezasının birlikte uygulanması durumunun ise çocuklar için verilen bu mahkumiyet kararlarında uygulanmadığı anlaşılmıştır (Çizelge.28).

Dosyalar üzerinde yaptığımız incelemede ayrıca yargılanan toplam 1597 çocuk sanıktan % 6,4'ünün emniyet tedbiri olarak suçu işlemesinden sonra tutuklandıkları ve tutuklu olarak yargılandıkları, diğer çocuklar hakkında ise yargılama sürecinde tutuklama veya kanunda öngörülen başka bir emniyet tedbiri uygulanmadığı saptanmıştır (Çizelge.29).

Tutuklama gibi özgürlüğü doğrudan etkileyen bir tedbirin çocuğa uygulanması, gelişme çağındaki olan çocuk açısından fiziksel ve ruhsal yönden daha sonra telafisi imkansız zararların doğmasına neden olabilmektedir. İncelenen dosyalar açısından böyle ağır bir kurumun çocuklar için çok az uygulanmış olması sevindirici olmakla birlikte yargılama süreci sonunda sadece 72 çocuğun hürriyeti bağlayıcı ceza almış olması, buna karşın kısa bir süre de olsa tutuklu yargılanan sanık sayısının 102 olması bu tedbirin uygulanırken daha dikkatli olunması gerektiğini açıkça göstermektedir. Bununla birlikte 2253 Sayılı ÇMK'nın 19/3 maddesinde 15 yaşını doldurmamış çocuklar yönünden aşağı haddi üç yılı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda çocuğun tutuklanmayacağını öngören düzenleme ile 2253 Sayılı ÇMK'yı yürürlükten kaldıran 5395 sayılı ÇKK'nın 21. maddesinde düzenlenen ve tutuklama tedbiri konusundaki yasaklamanın üst sınırını beş yıla çıkartan düzenleme olumlu gibi görülmekle birlikte çocuğun gelişim süreci ve bu tedbirin uygulanması sonucunda doğuracağı sonuçlar dikkate alındığında bu düzenlemenin de yeterli olmadığı görülmektedir.

Edirne ceza mahkemelerinde çocuklar hakkında açılan davaların mahkeme önüne gelmesinden itibaren karar verildiği zamana kadar geçen süre yani çocukların yargılanma süreleri incelendiğinde, hakkında karar verilen 909 dava dosyasından mahkeme esas defterine kaydedilmesinden itibaren yargılaması 1 yıl içerisinde bitirilen dava sayısının toplam dava sayısına oranının % 48,6 olduğu, bu dava dosyalarından yargılaması en uzun sürelerin ise % 0,3 oranla 5 yıl içerisinde sonuçlandırılarak karar bağlandıkları anlaşılmıştır (Çizelge.26).

Edirne ilindeki çocuk suçluluğu hakkında 2000-2004 yılları arasında ceza mahkemelerinde yargılaması yapılan dosyalar incelenerek bu konuda belirli veriler elde edilmiş ise de, bu veriler Edirne'de ki çocuk suçluluğunun tamamı hakkında ve nedenleri konusunda bizi bilgi sahibi yapmaya yeterli bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise, suçun işlenmesinden itibaren failin yargılanacağı mahkeme önüne çıkarılmasına kadar geçen zaman diliminde işlenen suçla ilgili toplanan delillerin, sanığın şahsi ve sosyal durumundan ziyade, işlenen suçun dış dünyada oluşturduğu etkiye yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle mahkeme dosyalarındaki bilgiler sanıkları suça iten etkenler konusunda gerek anket yöntemi ile elde edilebilecek verilere, gerekse monografi yöntemi kullanılarak edinilebilecek bilgilere göre eksik kalmaktadır. Ayrıca bu duruma yukarıda izah edilmeye çalışılan suçun işlenmesinden sonra toplumun suça yönelmiş çocuklara karşı göstermiş olduğu hoşgörü ve bunun neticesinde işlenen suçların adli makamlara

bildirilmemesi, bildirilen suçların ise polis ve jandarma tarafından Cumhuriyet savcılıklarına iletilmesinden sonra toplanan delillere, mağdurun şikayetinden vazgeçmesine, sanığın yaşına ve benzeri hususlara nazaran çocuklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığına kararı verilmesi suça yönelmiş çocukların önemli bir bölümünün gizli kalmasına neden olmaktadır.

Bununla birlikte ülkemizde suçluluk oranları ile ilgili veriler genellikle hükümlü istatistikleri baz alınarak yapıldığından, suçlulukla ilgili elde edilen veriler mevcut durumun çok daha azının bilinmesine neden olmaktadır. Bunun nedeni ise, incelenen dava dosyalarından da anlaşılacağı üzere gerek yetişkin gerekse çocuklardan özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkum olup cezaevine gidenlerin oranının mahkemede yargılanan sanıkların oranının ancak cüzi bir kısmını oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ise Edirne de ve ülkemizdeki çocuk suçluluğunun tahmin edilenin çok üzerinde olduğu sonucunu doğurmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun temel yapısını oluşturan ve geleceğin güvencesi olan çocuklar açısından suç, öğrenilen bir hareket olup yaşı itibari ile her şeyi öğrenme durumunda olan çocukların her şeyi öğrendiği gibi suçu da öğrendiği bir gerçektir. Suça yönelmiş çocuklar sorunu bir ülkede yalnız devlet organlarını değil, başta siyasetle uğraşanlar, hukukçular, eğitimciler olmak üzere bütün vatandaşları, ana ve babaları kısaca bütün herkesi ilgilendirdiği ve bu sorunun bir milletin varlığı ve geleceği ilgili olduğu tüm çevrelerce kabul edilmektedir.

Çocuk suçluluğu toplumu oluşturan bireylerin sosyal bir problemidir. Bu sorun için kullanılan caydırıcılık amacıyla ceza uygulaması ise problemin çözümünde yetersiz kalmaktadır. Genel itibari ile suç ve suçlularla mücadele, suç olayı meydana geldikten sonra buna müdahale edilerek suçluların yakalanması, adalete teslim edilmesi ve cezalandırılmasına odaklanmıştır. Oysa bu soruna tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi önleyicilik ve yeniden sosyalleştirme kavramları açısından yaklaşmak gerekmektedir.

Bunun için suça yönelmiş çocukların suç işlemesini önlemek yada en azından asgari ölçüye düşürmek için öncelikle çocukları suça iten nedenleri tespit etmek, sonrasında da tespit edilen bu noktalarda çocukları destekleyecek, ilgilerini, kabiliyetlerini açığa çıkaracak ve geliştirecek, duygu dünyalarına cevap verecek kurumlar ve düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Burada ise amaç, toplumda suçu işlenmeden önlemek, suç işlendiği takdirde ise çocuğu dört duvar arasına kapatmak ve intikam duygularını onun üzerinde gerçekleştirmek değil, aksine çocuğa doğru, mantıklı ve çağdaş biçimde yaklaşmak ve onu ailesine, çevresine topluma yararlı, milli ve manevi değerlere sadık ve saygılı olarak yetiştirmektir. Bu nedenle bir yandan önleme çalışmaları, diğer yandan da infaz kurumlarının niteliğinin yükseltilmesi ve infaz sonrası çocuğa yapılması gereken rehberlik ve izleme hizmetlerinin bir bütün olarak ele alınması, bunun yanında çocukları yargılayan mahkemelerinde, ceza veren bir kurum olmasından ziyade çocuğa nasıl rehabilitasyon verileceğini organize eden bir kurum olması gerekmektedir.

Bu açıdan ülkemizde henüz sanık olarak mahkeme önüne çıkartılan bir çocuğun suça itilme nedenlerini tespit ve sonrasında onu yeniden topluma kazandırılmaya yönelik yasal düzenleme bulunmamakla birlikte konu ile ilgili diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gerek kurumsal bazda gerekse yasal düzenlemeler anlamında olumlu gelişmeler bulunmaktadır.

Bu konuda 15.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren ÇKK ile yeni düzenlemeler getirilerek mevcut kanunlarda bazı değişiklikler yapılmıştır. Ancak kağıt üzerinde başarılı gibi görünen bu düzenlemelerin uygulamaya da başarılı bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu nedenle, ÇKK ile getirilen düzenlemelerin başarılı olup olmadığını söylemek henüz çok erken olsa da, yapılan bu olumlu düzenlemelerin 2253 Sayılı ÇMK'da olduğu gibi kağıt üzerinde kalmaması için gerek korunmaya muhtaç çocukların, gerekse suça sürüklenen çocukların bir an önce kendilerine özgü mahkemelerin yargılama faaliyetinden yararlanmaları, bu amaçla ülkemizde çok az sayıda bulunan çocuk mahkemelerinin sayısının artırılması, mahkeme personeli ile mahkemeye yardımcı personelin eğitilmesi ve yeterli derecede personel alınması, ayrıca bu mahkemeler tarafından verilen kararların etkinliğinin ve denetiminin sağlanması amacıyla oluşturulan denetim kurumlarının alt yapısının en kısa sürede tamamlanarak faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte çocuk suçluluğunun önlenmesiyle ilgili görev alan resmi kurumların, gönüllü kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin koordinasyon içerisinde görev yapmaları, kısacası çocuk suçluluğunun önlenmesinden çocuğun yeniden topluma kazandırılmasına kadar önleme ve ceza adalet sisteminin bütün aşamalarında, bahsi geçen kurum ve kuruluşların ortak amaç ve ilke birlikteliği başarılı bir sonuç alınması için zorunlu bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki; suç ve suçluluk ilmi çocuk suçluluğunu önlemeğe muvafık olduğu gün, genel suçluluk probleminin de büyük bir kısmı çözülmüş olacaktır.

Sonuç olarak; çocuk suçluluğunun önlenmesi için gerekli sistemlerin oluşturulması, politika ve stratejilerin belirlenmesi, bu konuda yapılan araştırma, inceleme ve elde edilen verilerin doğruluğuna bağlı bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen istatistiki veriler ne kadar gerçeği yansıtırsa, sorunun nedenlerinin, boyutlarının belirlenmesi, koruyucu, önleyici ve iyileştirici önlemlerin alınması da o kadar etkili ve gerçekçi olacaktır. Bu nedenle yapılan bu bölgesel çalışmanın çocuk suçluluğun önlenmesi amacıyla yapılacak diğer çalışmalara az da olsa katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

ÖZET

Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Edirne Ceza Mahkemelerinde Açılan Davaların Bu Yönden İncelenmesi

Bu çalışmanın amacı, çocukları suça yönelten nedenleri inceleyerek Edirne ceza mahkemelerine çocuklarla ilgili açılan davalarda, incelenen bu nedenlerin etkilerini tespit etmeye çalışmaktır.

Bu kapsamda öncelikle, ülkemizde ve diğer ülkelerde çocuk suçluluğu konusunda yapılan araştırma ve bu konu ile ilgili yayınlanmış bulunan akademik çalışmalardan yararlanılarak, çocukları suç işlemeye yönelten nedenler belirlenmeye çalışılmış, daha sonra çocuklarla ilgili Edirne ceza mahkemelerine 2000-2004 yılları arasında açılan toplam 1191 dava dosyası ve bu davalarda yargılanan toplam 1597 çocuk olayın başlangıcından yargılama sürecinin sonucuna kadar incelenerek daha önce belirlenen kriterler vasıtası ile her dosyada çocukları suç işlemeye yönelten nedenlerle ilgili istatistiksel veriler elde edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ile daha önce ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış bulunan inceleme ve araştırma sonuçlarında elde edilen veriler birlikte incelendiğinde, büyük bir kısmının paralellik gösterdiği, ancak Edirne ilinin bölgesel özelliğinden kaynaklanan nedenlerden dolayı bazı suç tiplerinde ve sanıkların tâbiyeti konularında farklı sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür.

Yapılan bu çalışma sonucunda, Edirne İlindeki çocuk suçluluk oranının ülkemizdeki çocuk suçluluğu oranına göre daha az olduğu, ancak bu oranın her geçen gün artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte toplumun suça yönelmiş çocuklara bakış açısı, suçların adli makamlara bildirilmemesi, bildirilen suçlarda ise mevcut delil durumu, şikayetten vazgeçme, yaş küçüklüğü gibi nedenlerle çocuklar tarafından işlenen suçların mahkeme aşamasına gelmeden kapanması ve bu nedenle mahkemelerde görülen davaların çocuklar tarafından işlenen suçların ancak cüzi bir kısmını oluşturması, suça yönelmiş çocukların ve dolayısı ile bu çocukları suça yönelten nedenlerin önemli bir kısmının gizli kalmasına neden olduğu tespit edilmiş ve tespit edilen bu konular çalışmada ön plana çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Edirne, etkilenme nedenleri, suçluluk, suçlu çocuklar

SUMMARY

The reasons of children's criminal and investigation of the lawsuits files about this manner on Edirne Criminal Court

The aim of this work, examining causes leading the minor to crime, is to make efforts to determine the effects of these investigated causes on cases brought before Edirne Criminal Courts.

In this regard, first of all, it was tried to determine the causes leading the minor to commit an offence, making use of research conducted in Turkey or in other countries on minor criminality, and of academic studies published on this topic; then, statistical data regarding the causes in each case leading the minor to commit an offence was acquired through criteria set previously by examining from the beginning of offences to the end of trial process 1191 lawsuits brought against the minor at Edirne Criminal Courts in all between 2000 and 2004, and 1597 minors judged in these lawsuits.

When data acquired by means of this work is evaluated together with data acquired as the outcomes of investigations and researches previously carried out at national and international level, it is seen that major part of data looks parallel, however different results concerning certain offence types and nationality of the accused due to reasons stemming from regional features of Edirne province.

As a result of this research, it has been determined that the rate of child-criminality in Edirne province is less in comparison with the rate in our country; the rate in the province, however, is increasing day by day. Nevertheless, it has been established that the facts causing the minor inclining to crime and consequently considerable part of the reasons leading the minor to commit an offence to be secret are society's point of view towards the minor inclining to crime; not notifying the police of the offences; with regard to the offences notified, that being come to a conclusion of offences committed by the minor before coming to court stage because of reasons such as existing state of evidence, renunciation complaints, minority; and due to this situation, cases tried before the courts constitutes minor proportion of the offences committed by the minor, and these matters defined has been underlined in the research.

Key Words: Child, Edirne, the reasons of getting influenced, guilt, guilty children

KAYNAKLAR

- AKALIN, N.** (1999). Çocuğun suça itilmesinde toplumsallaşma öğelerinin etkisi. 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı. İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.
- AKINCI, Y., ATAKAN, T.** (1968). Psikolojik-pedagojik-hukuki yönleriyle suça giden ve suç işleyen çocuklar. MİM Yayınları, Hukuk ve Eğitim Serisi. Sayı : 3.
- AKYÜZ, E.** (2000). Ulusal ve uluslar arası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması. Ankara: M.E.B. Yayınları.
- AKYÜZ, Y.** (2002). “Çocuk Suçluluğu Konusunda Türk Eğitim Tarihinde İlk Önemli Araştırma”. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını.
- AYTAÇ, M.** (2002). Çocuğun Yargısal Süreçte Görüşlerini İfade Etme Ve Katılım Hakkı Yönünden Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi. *Adalet Dergisi*. Nisan.
- BALLAR, S.** (1998). Çocuk hakları. İstanbul: Beta Yayınları
- ÇELİK D.Ş.** (2005). “Çocuk suçluluğunda ailenin rolü” Erişim: [<http://egm.gov.tr/StratejiGelistirmeDB/dergi/34/yeni/web/liste.htm>], Erişim Tarihi: 09.12.2005
- ÇELİKEL, A.** (1997). Milletlerarası Özel Hukuk. İstanbul: Beta yayınları
- ÇOŞAR, Y.** (2005). Kentleşen Türkiye’de çocuk suçluluğu. *TBB Dergisi*. Sayı: 56
- DEMİRBAŞ, T.** (2001). Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayınları
- D.İ.E. Adalet İstatistikleri**
- DOĞAN, N.N.** (1990). Çocuk suçluluğu ve çocuk mahkemeleri. *Adalet Dergisi*. Ocak-Şubat.
- DÖNMEZER, S.** (1942). Harbin suçluluk üzerindeki tesirleri. *Yeni Türk Mecmuası* İstanbul. Sayı: 92
- DÖNMEZER, S.** (1944). Çocuk suçluluğu, nev’i, sebep ve saikleri. *S.B.O. Dergisi*
- DÖNMEZER, S.** (1994). Kriminoloji. İstanbul: Beta yayınları
- DUMAN, İ.H.** (1999). Her şey çocuklar İçin. *Ankara Barosu Dergisi*. Şubat-Mart
- DÜNDAR, H.** (1985). Çocukların ve gençlerin suça itiliş sebepleri üzerine bir inceleme. *Adalet Dergisi*. Gençlik yılı özel sayısı
- GIELB, H.** (1949). Suçlu çocuklar ve bunun içtimai ve iktisadi sebepleri. (Türkçe Çeviri: Tanju Fahrettin, Kurtulmuş Basımevi, İstanbul).
- GÖLCÜKLÜ, F.** (1962). Türkiye’de çocuk suçluluğu hakkında bir araştırma. Ankara: Sevinç Matbaası.
- HANCI, İ.H.** (1999). Çocuk suçluluğuna yol açan sosyal bir yara -“İç göçler ve çarpık kentleşme”. Hekim ve Yaşam. *İzmir Tabip Odası Bülteni*. Mayıs-Haziran. Sayı: 6.
- HANCI, İ.H.** (1995). “Gecekondulaşma ve Çocuk Suçluluğu” *Adli Tıp Dergisi*
- HANCI, İ.H., AKÇİÇEK, E., AKTAŞ, E.Ö., BATUK, G., COŞKUNOL, H.,EROL, A.** (1995). “Çocuk suçluluğuna ekolojik bir yaklaşım : çocukların oturdukları şehir bölgeleri”. *Adli Tıp Dergisi*
- İÇLİ, T.** (1992). Türkiye’de suçlular- sosyal- kültürel ve ekonomik özellikleri. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ CEZA VE KRİMİNOLOJİ ENSTİTÜSÜ.** (1964). Suçlu çocuklar hakkında kriminolojik araştırma, İstanbul,

- KEREM, E.A.** (2005). “Çocuk ve Terörizm”, Erişim: [http://egm.gov.tr/StratejiGelistirmeDB/dergi/40/makaleler/index_makale.htm], Erişim Tarihi: 01.12.2005
- LUTZ, P.** (1965). “Çocuk Suçluluğu” Konferans N. Franko Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları. Yeni Seri Sayı: 5
- KÜNTAY, E.** (2005). “Kanunla ihtilaf halindeki çocuklar” Erişim: [<http://egm.gov.tr/StratejiGelistirmeDB/dergi/41/web/kriminoloji/index.htm>], Erişim Tarihi:09.07.2005
- MORRİS, G.C.** (2002). ‘Understanding of Psychology’ (Türkçe Çeviri: Edit. H.Belgin AYVAŞIK-Melike SAYIL. Ankara: Türk Psikologları Derneği Yayınları).
- ONUR, E.** (1980). *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt 4,
- ÖTER, G., AKALIN, N.** (1993). Paşakapısı Cezaevi’ndeki tutuklu çocukların psiko-sosyal, sosyo-kültürel, ekonomik ve kriminolojik özellikleri. İstanbul: M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu
- ÖZTÜRK, H.E.** (1999). Çocuğun sosyalleşmesinde televizyonun etkisi. İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları
- POLAT, O.** (2000). Adli Tıp. İstanbul: Der Yayınları
- SALDIRIM, M.** (1999). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından suça itilmiş çocuğun haklarına bir bakış ve bir öneri. *Adalet Dergisi*. Ekim
- SARPAĞ, M.** (2005). Çocuk suçluluğunun nedenleri. Erişim: [<http://caginpolisi.com.tr>]. Erişim Tarihi: 18.12.2005
- SAYITA, S.U.** (2005). “Sokakta yaşayan çocuklar”. Çocuklar ve Suç-Ceza, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- SEVÜK, H.Y.** (1998). Uluslararası sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadelede kurumsal yaklaşım. İstanbul: Beta Yayınevi
- ŞENSOY, N.** (1947). Çocuk suçluluğunun aktüel durumu ve çocuklar tarafından kesretle işlenen suçlar. *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası* Cilt :13. Sayı: 3
- ŞENSOY, N.** (1949). Çocuk Suçluluğu, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri, İstanbul
- TANER, M.** (1985). “Çocuk Niçin Suç İşliyor?”. Suçlu çocuklar, suça itilme nedenleri ve eğitim yoluyla korunmaları. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları. Yeni Seri No: 65
- TAŞKIRAN, T., AĞAOĞLU, S.** (1943). Suçlu çocuklarımız, Ankara Çocuk İslahevi’nde bir araştırma. Ankara: Titaş Basımevi
- TEKİN, U.** (2005). “Çocuk Yargılamasında Avrupa’daki Yeni Uygulamalar”. Çocuklar ve Suç-Ceza. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- TEZCAN, M.** (1993). “Boş Zamanlar Sosyolojisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay. No: 74
- ULUĞTEKİN, S.** (1994). Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları. Ankara: Bizim Büro Basımevi,
- ULUĞTEKİN, S.** (1991). Hükümlü çocuk ve yeniden toplumsallaşma. Ankara: Bizim Büro Basımevi,
- ULUĞTEKİN, S.** (2005). Çocuk adalet sisteminde sosyal inceleme raporu el kitabı. Ankara: Dostlar Dayanışma Derneği Ankara Şubesi Yayınları: 1
- UTKU, E.** (2000). “Kentleşme ve suç”. *Adalet Dergisi*. Sayı No:5. Ekim
- YAMANER, A.** (1985) “Suçluluğun faktörleri Tekirdağ Kapalı ve Yarıaçık Cezaevi’nde yapılan araştırma ”. *Adalet Dergisi*. Gençlik yılı özel sayısı
- YAVUZER, H.** (1981). Psiko-sosyal açıdan çocuk suçluluğu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. s:95

- YAVUZER, H.** (1994). Çocuk ve suç. İstanbul: Remzi Kitabevi
- YAVUZER, H.** (2002). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi
- YILMAZ, E.** (1992). Hukuk sözlüğü. Ankara: Yetkin Hukuku Yayınları
- YÖRÜKOĞLU, A.** (2000). Gençlik çağı. İstanbul: Özgür Yayınları
- YÖRÜKOĞLU, A.** (1997). Değişen toplumda aile ve çocuk. İstanbul: Özgür Yayınları
- YÜCEL, M. T.** (1993). 1980-1992 yılları arasında Türkiye’de çocuk suçluluğu. İstanbul: M.Ü.Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu
- YÜCEL, M. T.** (1973). Suç ve ceza anatomisi. Ankara: Yarı açık Cezaevi Matbaası

ÖZGEÇMİŞ

I- BİREYSEL BİLGİLER:

Adı : Onur
Soyadı : Çoğan
Doğum yeri ve tarihi : Beyşehir – 04.11.1977
Uyruğu : T.C.
Medeni durumu : Evli ve 1 çocuklu
Askerlik durumu : Muvazzaf askerlik hizmetini 01.08.2003-31.01.2004 tarihleri arasında tamamladı.
İletişim adresi ve telefonu : Adalet Sarayı, Kadastro Mahkemesi – MUŞ
0.436.2121623

II- EĞİTİMİ:

İlk, orta ve lise eğitimini doğduğu ilçe olan Beyşehir İlçesinde tamamladıktan sonra 1994 yılında girdiği öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazandı. Bu fakülteden 1998 yılında iyi derece ile mezun oldu. Orta derecede Fransızca bilmektedir.

II- DİĞER BİLGİLER:

S.Ü. Hukuk Fakültesi'nden 1998 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl açılan Hâkimlik sınavına girerek bu sınavda başarılı oldu ve 1999 yılında Ankara Hâkim Adayı olarak göreve başladı. 2002 yılı ocak ayında bu görevini tamamlayarak naklen Edirne Hâkimliğine atandı. Yaklaşık 4 yıl bu ilde görev yaptıktan sonra 2005 yılı kasım ayında Muş Hâkimliği görevine atandı ve halen bu görevini sürdürmektedir.